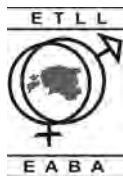

EESTI MAAÜLIKOO
VETERINAARMEDITSIINI JA LOOMAKASVATUSE INSTITUUT
EESTI TÕULOOMAKASVATUSE LIIT

Veel kord tõuaretusest

4. raamat

**Personaalnimestiku, Eesti vajab tõuaretust ning
Elust, olust ja tõuaretusest järg**

2009–2018

Olev Saveli

Põllumajandusdoktor, emeriitprofessor

TARTU 2018

© Eesti Maaülikool
© Eesti Tõuloomakasvatuse Liit
© Olev Saveli 2018

Koostanud: Olev Saveli
Toimetaja: Silvi Seesmaa
Kujundaja: Alo Tänavots
Fotod: erakogud, Alo Tänavots jt

Kaane kujundus ja trükk: OÜ Paar Trükikoda

ISBN 978-9949-9178-6-0

Armas lugeja!

Sinu (küllalt harva pöördun nii) käes on viimase (kaua võib!) kümne aasta (2009–2018) tegevuse ülevaade, mis on eelmise kolme väljaande „Personaalnimestik“ (1998), „Eesti vajab tõuaretust“ (2003) ja „Elust, olust ja tõuaretusest“ (2008) järg. Selle väljaande sisu moodustab põhiliselt ajakirja Tõuloomakasvatus peatoimetaja kirja(sõna)võtt kümne aasta jooksul neljakümnes ajakirjanumbris. Lisaks ülevaade kirjutamis/kirjastamistegevusest ja mõned artiklid, mida pean tähtsamaks.

Elust-olust kümne aasta jooksul saan märkida, et Eesti Maaülikooli LKI professorikohast olen prii 2004. a, eakuse tõttu lubati pidada spetsialisti kohta kuni 2015. Kolleegid on kutsunud külalisprofessorina mõnd loengut pidama veel siiani. EMÜga olen seotud emerit-professori staatusega (suur tänu!). Muide selline seisus sai taastatud Eestis esimesena EPAs minu rektoriks oleku ajal. EMÜ üritustele olen kutsutud endise rektorina. Põhitöökoht on siiani Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu president (tegevjuht).

Minu ja pere seisust andis väga selge ülevaate dots Anne Lüpsik viis aastat tagasi. Ärgu ehmatagu Sind pealkiri „Põllumajandusteaduste doktor, emeriitprofessor Olev Saveli 75“, pole enam, ikka 80. Nii ilusasti kirjutatud, et hakka või uskuma. Lisada on vähe. Koos Miinaga tunnistasime kuldpulmadel 2012, et tegelikult oleme „paar“ juba viis aastat rohkem.

Meie kodu on ikka Ülenurmel, kus potipõllumajandus on veel elujõuline. Tänu headele sõpradele oleme kasvatanud perele viiest sordist talvekartuli. Murupind annab hea lõõgastuse niitmisel.

Võrkpall on seni püsinud nädalakavas, kuigi on tunda langevat trendi. Aga seltskond on vahva, juba kohalolek annab energiat.

Kallid kolleegid, sõbrad ja sugulased – elame veel!

A handwritten signature in black ink, appearing to read "O. Saveli". The signature is written in a cursive, flowing style.

26. november 2018

Sisukord

Armas lugejal	3
Meenutame olnut	6
Põllumajandusteaduste doktor, emeriitprofessor Olev Saveli 75 ..	10
Hea lugejal	16
Kümne aasta publikatsioonid	71
Valik artikleid	79
Artikleid Olev Savelist või tema ütlemisi	111
Tunnustused	128
Fotode valik	129

Meenutame olnut

Teaduskraadid

- 14.06.1968 kandidaadidissertatsiooni kaitsmine
- 23.10.1968 põllumajandusteaduste kandidaadi kraadi kinnitamine
- 04.05.1983 dotsendikutse omistamine
- 09.12.1985 doktoridissertatsiooni kaitsmine Üleliidulises Aretuse ja Geneetika Instituudis Puškinos
- 23.05.1986 põllumajandusdoktori kraadi kinnitamine
- 19.12.1986 professorikutse omistamine
- 01.09.2004 EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi emeriitprofessor

Töökohad

- 06.04.–31.05.61 Tori Põllumajandusloomade Kunstliku Seemenduse Jaama veterinaararst
- 01.06.–06.10.61 Tori Põllumajandusloomade Kunstliku
- 09.04.62–01.07.65 Seemenduse Jaama direktor
- 01.08.68–01.08.68 EPA põllumajandusloomade aretuse kateedri assistent
- 01.08.68–15.07.79 Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudi kunstliku seemenduse (alates 1974 sigimisbioloogia) kesklaboratooriumi juhataja
- 16.07.1979 EPA põllumajandusloomade aretuse kateedri vanemõpetaja
- 01.09.1979 sama kateedri juhataja ajutine kt
- 21.12.1979 kateedrijuhataja, dots kt
- 04.05.1983 kateedrijuhataja, dotsent
- 01.04.1986 ENSV ATK aseesimees, kohakaasluse alusel 0,25 kohaga kateedrijuhataja, dotsent
- 03.09.1986 kohakaasluse alusel 0,25 kohaga professori kt

09.12.86–01.07.88 kohakaasluse alusel 0,25 kohaga professor
02.07.88–01.07.93 EPA (alates 1991. a Eesti Põllumajandusülikooli)
rektor (esimene Eestis demokraatlikult valitud)
02.02.1990 kohakaasluse alusel 0,5 kohaga aretusõpetuse kateedri
juhataja
12.06.1992 valimine aretusõpetuse ja veisekasvatuse kateedri juhata-
jaks-professoriks
01.09.1992 kohakaasluse alusel 0,5 kohaga kateedrijuhataja–profes-
sor
01.07.1993–1994 aretusõpetuse ja veisekasvatuse õppetooli
juhataja-professor ja kohakaasluse alusel 0,5 kohaga vanemteadur
18.08.1993 tänaseni Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu president
01.09.1994–31.08.04 EPMÜ Loomakasvatuse instituudi aretusosa-
konna juhataja, professor
17.09.2004–31.12.15 EMÜ LKI aretusosakonna spetsialist

Ühiskondlikud ametid

1953–1968 ELKNÜ liige
1966 tänaseni Eesti Geneetikute ja Seleksionääride Seltsi liige, Ees-
ti Loodusuurijate Seltsi liige
1968–1979 ELVI teadusnõukogu liige
1970–1990 NLKP liige,
Üleliidulise Mustakirjute Veiste Assotsiatsiooni liige
1965–1992 Eesti Mustakirju Karja Tõuaretuse Nõukogu liige
1970–1992 Eesti Punase Karja Tõuaretuse Nõukogu liige
1981–1992 Eesti Mustakirju Karja Tõuaretuse Nõukogu esimees
1986–1988 ENSV Agrotööstuskomitee Teaduslik-Tehnilise Nõuko-
gu esimees
1988–1993 EPA (alates 1991. a EPMÜ) teadusnõukogu esimees
1988–1993 Eesti Rektore Nõukogu liige
1988–1991 Üleliidulise Põllumajanduskõrgkoolide Rektore
Nõukogu presiidiumi liige
1989–1990 EKP Keskkomitee liige
1989–2001 Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi president, liige
1989–1992 Eesti Maaliidu vanem

1990–2005 Ajakirja Agraarteadus toimetuse kolleegiumi liige
1990–1993 Eesti Teadusfondi Nõukogu liige
2000–2003 Eesti Teadusfondi Nõukogu liige
1990–1993 Eesti Teaduse ja Arenduse Nõukogu liige
1990–1993 Eesti Innovatsiooni Fondi Nõukogu liige
1991–2005 EPMÜ põllumajandusteaduste ja majandusteaduse doktorikraadide kaitsmise nõukogu esimees
1991–1994 Eesti Võistlustantsu Liidu president
1993–1994 ELVI kandidaadikraadide kaitsmise nõukogu liige
1993 tänaseni Deutsche Gesellschaft für Züchtungskunde liige
1994–1997 Infolihe Tõuinfo toimetaja
1994–2004 EPMÜ Loomakasvatuse instituudi teadusnõukogu liige
1994–2004 EPMÜ Loomakasvatuse instituudi magistrikraadide kaitsmise nõukogu liige
1995–1997 Eesti Ühistegelise Liidu nõukogu liige
1995–2001 Euroopa Loomakasvatuse Assotsiatsiooni Eesti koordinaator
1996–2000 Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja nõukogu aseesimees
1998 tänaseni Ajakirja Tõuloomakasvatus peatoimetaja
2001–2007 Aasta põllumehe žürii esimees
2002 tänaseni Kasutatakse O. Saveli aasta põllumehe nominentide hindamise meetodikat
2002 tänaseni APSi aupresident, liige

Kokkuvõte

Töomehestaazi on kogunenud 2015. aastani 55 aastat, millest 50 praeguse Eesti Maaülikooli allasutustes. Õppetööd olen teinud 37 aastat ehk 74 semestrit. Alates 2016. aastast on kolleegid lubanud oma endistes õppeainetes „soojendussolistina“ kolm loengut lugeda.

Alates 1993. aastast töötasin kohakaasluse alusel ja 2016. aastast põhi-kohaga Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu presidendina/juhatuse liikmena. Sellel kohal olen väljaannete koostaja/toimetaja ja andnud välja viis aastat ajalehte Tõuinfo ja 21 aastat (neli numbrit aastas)

ajakirja Tõuloomakasvatus. Lisaks kuus konverentsi kogumikku, mõned infovoldikud ja igal aastal temaatiline kalender.

Igal aastal tuli hinnata tõuloomi riiklikel konkurssidel. Populaarne üleriigiline näitus „TÕULOOM“ on toimunud 27 korda, mida olen juhtinud 26 korda.

Saatus on tahtnud, et sain aktiivselt osaleda mitme organisatsiooni (taas)loomise juures: Akadeemiline Põllumajanduse Selts (1989), Eesti Maaliit (1989), Eesti Tõuloomakasvatuse Liit (1993), Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda (1996), Aasta põllumehe žürii (2001; 2002. a töötasin välja nominenide hindamise metoodika, mida kasutati veel 2018).

Põllumajandusteaduste doktor, emeritprofessor Olev Saveli 75

A. Lüpsik.

Jätkuvalt särav, energiast pakatav, rühikas, esinduslik, sõnaosav, sihikindel ja järjepidev, tõuaretuse vaimne liider, tõuloomaanäituste hing ja “kauboi”.

Olev Saveli lõpetas Eesti Põllumajanduse Akadeemia 1962. aastal õpetatud zootehnikuna. Esimeseks töökohaks oli Tori Kunstliku Seemenduse Jaam, kus üsna pea edutati ta direktoriks. Aastal 1965 alustas õpinguid EPA zootehnikateaduskonna aretusõpetuse kateedris aspirandina ja juba enne aspirantuuri lõppu 1968. aastal kaitses ta akadeemik Aarne Punga juhendamisel valminud dissertatsiooni põllumajandusteaduste kandidaadikraadi saamiseks. Seejärel suundus Olev Saveli tööle Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadliku Uurimise Instituuti (ELVTUI) kunstliku seemenduse (alates 1974. a sigimisbioloogia) kesklaboratooriumi juhatajaks. 1979. aastal alustas tööd EPA Zooinseneriteaduskonna aretusõpetuse kateedri juhatajana, vanemõpetajana ja üsna pea dotsendina. Juba 1985. aastal kaitses Olev Saveli doktoriväitekirja Üleliidulises Põllumajandusloomade Aretuse ja Geneetika Instituudis ja 1986. aastal omistati talle professorikutse. Dotsendikutse omistati juba 1983. aastal. Erinevalt professori või dotsendi ametikohast on professorikutse ja dotsendikutse eluaegne.

1986. aastal määrati O. Saveli Eesti NSV Agrotööstuskomitee aseesimehe ametikohale, kuid pedagoogitööd ja sidemeid EPAGA ta ei katkestanud. “Laulva revolutsiooni” aasta suvel (1988) valiti O. Saveli EPA (hilisema EMPÜ) rektoriks. Ta jätkas tööd ka aretusõpetuse kateedri juhatajana.

Eesti Põllumajandusakadeemia rektori O. Saveli 19.06.1991 käskkirjaga nr 148 avati ülikoolis doktoriõpe ning loodi doktorinõukogud. Vastuvõttu doktoriõppesse alustati 1991/1992. õppeaastal.

O. Saveli on looja sh traditsioonide looja ja hoidja. Rektoriaks oleku ajal (1988–1993) kutsus ta ellu EPA avaballi, EPA rongkäigu, audoktorite valimise ja EPMÜ isemajandavad instituudid. Suursündmuseks oli ülikooli oma lipu valmimine. Ta seisib hea selle eest, et üliõpilased said käia praktilisel välismaal ja praktilisi õppeaineid ning kogemusi omandamas Kõrgemates Põllumajanduskoolides.

Aastatel 1993–1994 töötas O. Saveli EPMÜ Loomakasvatuse instituudi aretusõpetuse ja veisekasvatuse õppetooli juhataja-professorina. 1994. aastal ühendati Adolf Mölderit nimeline ELVTUI ja EPMÜ loomakasvatuse instituut ja selle tulemusena moodustati Eesti Põllumajandusülikooli Loomakasvatuse instituut; selles instituudis jätkas ta tööd aretusosakonna juhataja-professorina. Aastatel 1991–2005 oli O. Saveli EPMÜ Põllumajandusteaduste ja Majandusteaduste Doktorinõukogu esimees. Professor Ülo Oll on öelnud, et O. Saveli on seisnud hea selle eest, et loomakasvatusteadus ehk leivakõrvase uurimise teadus peaks kuuluma Eesti prioriteetsemate teadussuundade hulka.

O. Saveli juhendamisel on valminud lugematul hulgal magistritöid, tema juhendamisel on kaitstud doktoritöid.

2004. aastal valiti O. Saveli emeriitprofessoriks, aga õnneks oli ta nõus jätkuvalt õpetama veisekasvatust ja aretusõpetust. O. Saveli on üliõpilaste seas väga populaarne, mistõttu Maaülikooli üliõpilasesindus omistas talle üliõpilasesinduse 20. aastapäeva tunnusmärgi (2010) ning veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi üliõpilased valisid ta 2013. aasta kõige sõbralikumaks õppejõuks.

Alates 1965. aastast alustas O. Saveli tööd Eesti Mustakirju Karja ja alates 1972. aastast ka Eesti Punase Karja Tõuaretuse Nõukogu liikmena. Aastatel 1981–1992 oli ta Eesti Mustakirju Karja Tõuaretuse Nõukogu esimees. O. Saveli osa veiste tõuaretussüsteemi loomisel

vabariigis oli nii suur, et 1985. aastal määrati talle koos ELVI teadlastega Nõukogude Eesti preemia.

Aastatel 1986–1988 oli O. Saveli ENSV Agrotööstuskomitee Teaduslik-Tehnilise Nõukogu esimees, 1989. aastal Eesti Maaliidu vanem.

1989. aastal, kui taasasutati Akadeemiline Põllumajanduse Selts (APS), valiti Olev Saveli seltsi taasloomise järgseks esimeseks presidendiks ja ta juhtis seltsi tegevust 12 aastat st aastani 2001. APSi tänapäevani säilinud tegevusvormid ja traditsioonid kujunesid välja just algaastail O. Saveli juhtimisel. Need on kõnekoosolekud aktuaalsetel teemadel, aastakonverents teadusinformatsiooni vahetamiseks, ajakirja *Agraarteadus* väljaandmine, õppeekskursioonide korraldamine, Eesti põllumajanduses olulist rolli etendanud isikute meenutuspäevade korraldamine jm. Ajakirjal *Agraarteadus* on teaduspublikatsioonide äratrükkimise kõrval oluline roll eestikeelse erialase teaduskeele ja oskussõnavara arengul, aga ka seltsi kroonikal ja personaalial. Tänuks töö eest Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi taaskäivitamisel, pikaajalisel ja edukal juhtimisel valiti Olev Saveli teenitult 2002. aastal APSi aupresidendiks. Aastatel 1990–2005 oli ta ajakirja *Agraarteadus* toimetuse kolleegiumi liige.

1993. aastal moodustati Eesti Tõuloomakasvatuse Liit (ETLL). Kuna uue organisatsiooni eestvedajaks oli Olev Saveli, valiti ta ka esimeseks presidendiks (1993) ning on ETLL president kuni tänase päevani. Tema poolt käivitatud tõuaretajate ühtne katusorganisatsioon ETLL on seni ainukene üleriigiline põllumajanduslik ühistegevuslik organisatsioon, mis on tegutsenud järjekindlalt ning tulemuslikult juba 20 aastat. Alates 1998. aastast kuni tänaseni on O. Saveli ajakirja *Tõuloomakasvatus* peatoimetaja.

1995–2001 oli O. Saveli Euroopa Loomakasvatuse Assotsiatsiooni Eesti koordinaator, 1996–2000 Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja nõukogu aseesimees, 1999. aastal valiti ta Läti Põllumajanduse ja Metsamajanduse Teaduste Akadeemia välisliikmeks. O. Saveli on olnud Eesti Geneetikute ja Seleksioonäärade Seltsi liige (1968...), Eesti Looduseuurijate Seltsi liige (1972...), Eesti Teadusfondi nõukogu

liige (1990–1993 ja 2000–2003) ja konkursi *Aasta Põllumees* žürii esimees (2001–2007).

1996. aastal omistati Olev Savelile ülikooli teenetemedal. Aastatel 1996 ja 1997 tunnustati ta ülikooli viljakamaks kirjameheks ja 2008. aastal ülikooli parimaks teaduse populariseerijaks. 2004. aastal anti talle Euroopa Loomakasvatuse Assotsiatsiooni teenetemedal ja 2007. aastal Eesti Põllumajandusministeeriumi hõbedane teenetemärk. O. Saveli on Valgetähe kolmanda klassi ordeni kavaler (1989).

2009. aastal valiti O. Saveli ülikooli Aasta Vilistlaseks ja 2013. aastal Eesti Maakarja Kasvatajate Seltsi auliikmeks.

Juba enne 70-ndat sünnipäeva oli O. Savelil mitu medalit veteranide maailma meistrivõistlustelt ja Eesti meistrivõistlustelt võrkpallis. 2010. aastal lisandus kuldmedal võrkpalliklubide maailmameistrivõistlustel Tamperes ja 2012. aastal hõbemedal võrkpalliklubide rahvusvahelisel võistlusel Tamperes Eesti veteranide 75+ meeskonnas.

1985. aastal tulid Olev ja Miina Saveli seenioride standardtantsude C-klassi meistriteks. Aastatel 1991–1995 oli O. Saveli Eesti Võistlustantsu Liidu president. Tema nimi on ka Tartu üliõpilaskoori auliikmete nimekirjas.

Enamus inimesi, kes Olev Savelit tunnevad, sh ajakirjanikud, kes on teda intervjuerinud, imetlevad tema raudset järjekindlust ja vitaalsust ning imestavad, kuidas üks soliidses eas akadeemiline mees on kõigega otsekui mängleva kergusega toime tulnud.

Arvatavasti on kõiges suur osa tema vanematel, Lydia ja Rudolf Savelil, kelle perre ta 26. novembril 1938 esimese lapsena sündis. Nendelt sai ta kaasa töökuse, ärksa meele ja teadmishimu. Olev Saveli energilisus avaldub heteroosiefektina, mis kestab kogu elu (loomakasvatajad teavad, et tavaliselt kestab see ainul 1–2 aastat). O. Saveli reipuse ja tasakaalu üheks allikaks on tema perekond. Kaks nädalat enne EPA *cum laude* lõpetamist (1962) abiellus ta oma kursuseõe ja tantsupartner Miinaga. Neil on tütar, poeg ja neli lapse-

last. O. Saveli on ise öelnud, et tema elus ja edus on peamine olnud tahe, kohusetunne ja mõistev pere, sest kirjatöö jaoks on kõige viljakam õhkkond olnud kodus.

O. Saveli on alati hinnanud ja austanud oma kolleege. Üheks tõestuseks oli tema poolt 2009. aastal organiseeritud ja läbiviidud oma nõ akadeemilise isa, akadeemik professor Arne Punga meenutuspäev, kus osalesid endised ja praegused kolleegid ning Arne Punga poeg oma perega. Ei unustanud ta meenutamast Adolf Mölderit tema 100-ndal sünniaastapäeval 2012. aastal.

O. Saveli suhtumist iseloomustab ka see, kui ta Tori Hobusekasvanduse 150 aasta juubeliteel kinkis kasvanduse hobustele ämbritäie kaeru, samal aja kui kantsler vabandas, minister andis lubadusi ning riigikogu liikmele meenus lapsepõlv.

O. Savelil on trükiis ilmunud ligi 1000 artiklit; viimase viie aasta (2009–2013) jooksul on ta kirjutanud 6 teaduspublikatsiooni, 51 populaarteaduslikku artiklit, 18 referaati ja 15 kroonika-artiklit, osalenud üksikväljaannete (42) sh ajakirja *Tõuloomakasvatus* toimetamisel, esinenud loomakasvatuse ja tõuaretusega seotud üritustel (92), korraldanud konverentse, seminare ja nõupidamisi (46). Esinemiste teemad hõlmavad erinevate veise- ja hobusetõugude hindamist, erinevate loomaliikide (veiste, hobuste, lammaste, sigade, kitsede) tõuaretust, tõuaretuse seisu ja loomakasvatuse arengusuundi Eestis, samuti maheveisekasvatust. O. Saveli on “nakatanud” konkursipisikuga ka eesti lihaveisekasvatajad ja ta on kindel, et tõuloomade konkursside korraldamine on aretustöö taseme peegel.

Käesoleval ajal tegeleb juubilar aktiivselt ETLLi juhtimisega, ajakirja *Tõuloomakasvatus* väljaandmisega, tõuloomade näituste, aretuslaste seminaride ja konverentside eestvedamisega, seniorõppejõudude võrkpallivõistkonna tegevjõuna, õppetöoga. 2011. aastal ilmus tema koostatud ja saksa keelest eesti keelde tõlgitud ülikooliõpik *Loomakasvatus* (582 lk).

Õnne kolmekordsele presidendile; Eesti Töuloomakasvatatuse Liidu presidendile, Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi endisele presidendile (praegusele aupresidendile), Eesti Võistkonnatantsu Liidu kunagisele presidendile!

Oleme siia kirja pannud 75 protsenti Olev Saveli 75 aasta jooksul tehtud tegemistest ja talle antud tiitlitest. 25 protsenti lisame 25 aasta pärast.

“Vana hõbe” Hardi Tiidus on öelnud, et hea, kui inimesel on tiitlid, aga veel parem, kui inimese NIMI on tiitel.

Olev Savelil on olemas tiitlid ja ka tema nimi on tiitel. Tervist, tarkust, tahet ja rõõmu edaspidiseks!

Endiste ja praeguste kolleegide nimel

Anne Lüpsik

põllumajandusteaduste kandidaat, Eesti Maaülikooli õppeosakonna juhataja asetäitja, emeriitdotsent

Hea lugeja!

Tuleviku visioon 1/2009

Eesti Töuloomakasvatuse Liidu liikmed arutasid jaanuari lõpus aasta-koosolekul tulevikuvisioni (vt lk 30) ja otsustasid liiduna jätkata. Sooviti liikmena näha taas Eesti Tõusigade Aretusühistut, samuti Jõudluskontroll Keskust. Põhjalikum arutelu toimus ajakirja Töuloomakasvatus sisu ja vormi üle. Alustades 12. ilmumisaastat, tõdeti, et tuleb tõsta lugejate huvi. ETLL saatis liikmetele küsimustiku, mille vastused on üldistatud. Sooviti rohkem näha riigiesindajate (PM, VTA, PRIA, EPM) informatiivseid artikleid. Uue vormina oleks vaja intervjuusid tuntud loomakasvatajate ja -aretajatega. Võiks pakkuda ka reklaamivõimalusi loomakasvatust teenindavatele firmadele.

Kuid veelgi olulisemad on lugejate arvamused ja ettepanekud. Selleks on koostatud küsimustik, millele vastates osalete ajakirja kujundamisel. Mida arvukamalt vastuseid, seda tõepärasemaid otsuseid saame teha ajakirja sisu ja vormi parandamisel. Seni on avamata lugejate rubriik, milleks pakume võimaluse järgmisest numbrist alates. Praktiliste loomakasvatajate seisukohad pakuvad huvi kõigile, eriti saabunud kriisiperioodil. Vastuseid ootame posti teel või elektrooniliselt ETLLi kodulehel.

Räägitakse maailma kaheteistkümneaastasest tsüklist, mille järel peaksid korduma hakkama taas iseloomulikud ajad. Kümne aasta eest kukkus ära idaturg, nüüd on raskustes lääneturg. Kus on siin meie Eesti kõrgelt kiidetud vabaturg, mis pidi kõiki päästma ühises konkurentsivõimelisest muutustest loomakasvatussaaduste hindades. Kuidagi püüti seletada 2007. a lõpu ja 2008. a esimese poole kiiret piima kokkuostuhinna tõusu Hiina ja India turu avanemisega, õigemini ostujõu suurenemisega. Lühiajaline hinnatõus meelitas investeerima, kas või laenu varal. Hind aga langes sama kiiresti, nüüd

räägitakse hoopis majanduskriisist. Lakke tõusnud naftabarreli hind kukkus mõne kuuga 100 dollari võrra. Eks seegi on väike õnnistus, aga kus siin on majandusseadused?

Eesti siseturгу ohustavad naabrid, ilmselt ikka omamaised ärimehed. Paaril aastal oli tõsine surve Leedu poolt munaturule ning viimasel ajal ka piima- ja piimasaaduste turule, sealihaturg on ammu soomlaste pärusmaa. Sigade arv on vähenenud, lindude arv aga taastumas 2006. a tasemele. Juba räägitakse õhinal üleliigsetest piimalehmadest. Lehmade produktiivsuse kasv (2008. a +281 kg) aitab sellele kaasa. Aga kordagi pole Eestis piimakvooti (646 368 t) veel täidetud, sooviti isegi 0,9 või 1,5 mln tonnist kvooti. Piimakarja vähendamine oleks pöördumatu protsess, sest nii pikka üleskasvatuseperioodi, kui seda on piimaveistel, ei riski ebastabiilses majandussüsteemis keegi investeerida. Üleminek lihaveisekasvatusele majanduslikult ekvivalentses vahekorras, ühe piimalehma asemele 5–10 ammlehma, üle riigi pole mõeldav. Säilitame üheskoos põhilise põllumajandusliku tootmisharu, kust tuleb arvestatav eksporditoodang.

Ajakirja tulevik 2/2009

Siinkohal võime alustada alapealkirjaga „Lugeja arvab“, sest eelmise ajakirjanumbri vahel oli küsitlusleht, millele lisaks oli võimalik vastata ka elektrooniliselt ETLLi kodulehel. Laekus vaid 15 vastust. Aktiivsemad (2:1) olid naised, pooled vastanutest olid vanuses 31–50 aastat, vaid üks oli noorem. Vastanutel oli valdavalt kõrgem loomakasvatuse haridus, pooled olid farmiomanikud, pooled palgatöötajad. Kõige aktiivsemad e pooled vastanutest olid maakarjakasvatajad.

Lugejad kasutavad praegu ja eelistavad ka tulevikus ajakirja paberandjat, enamasti on see alati saadaval, kolmandikul aga juhuslikult. Ajakirja kujundus (12 vastanut) ja toimetamine (10) said hea hinde, samaviisi oli sisu huvitav ja ajakirja vajadus olemas. Rubriikide arv ja fotode suhe tekstiga oli paras (12). Erialast temaatikat, ülevaateid ja lühiinfot olevat piisavalt, kuid suuremal määral lahkesid seisu-

kohad teadusartiklite, nõuande, referaatide või intervjuude olemasolu kohta.

Autorite koosseis sai rahuldava hinde, kusjuures üks vastanu hindas ajakirja igavaks, sest kajastab käputäie autorite seisukohti. Huvitava- teks autoriteks märgiti Tõnu Põlluäärt, Tanel Bulitkot, Harald Tikku, peatoimetajat jt. Sooviti autorina Heldur Petersoni, Olav Kärti, Haldja Viinalassi jt praktilise kallakuga teadureid, edukaid praktikuid. Uue rubriigina sooviti hobiloomakasvatust, enam ma- jandusalaseid artikleid ja välisriikide loomakasvatuse refereeringuid. Ajakirja ilmumissagedusena märgiti neli (5), kaks (3) või kuus (3) korda aastas, järelikult aritmeetiline keskmine kinnitab neljakordset ilmumissagedust aastas. Oli üksikuid soovitusi, nagu ajakiri pilku- püüdvamaks, suurendada intervjuude arvu, rohkem taluprobleemi- de käsitlemist, laiendada autorite ringi, koolitades noori kirjutajaid. Samas kardeti, kas on neid ka silmapiiril. Tuleb olla kahtlejate poo- lel. Õppetöö käigus on püütud tõmmata noori kaasa nii kirjutama kui ka tõuloomi pildistama. Kahjuks tulutult.

Kui tulukaks kujuneb loomakasvatusaasta, selgub aasta lõpus, kuid selleni oma karja sööta ja aretada väikese tulu juures on väga keeruli- ne. Kolme kuu jooksul on 5800 veist, sealhulgas 4500 lehma vähem, karta on, et see jätkub. Piimakvooti suudeti lõppenud kvoodiaastal täita 92% ja arvestades lehmade arvu vähenemise tendentsi, jääbki alatiseks täitmata, sest regulatsioon lõpeb enne ära. Pikk ja kuiv ke- vad võttis rohumaade esimese niite saagikuse, kurvad on taliviljad ja kevadised orased. Väetatud põlde kohtab harva. Rahanappus!

Eesti riigi majanduspoliitika sobis hästi näilise heaolu ühiskonnale, priiskamine palkade tõusuga, 5. koht edetabelis, laenude võtmise reklaamid on morniks teinud kõik optimistid. Põllumehete saame soovida järjekordselt vastupidamist.

Masu tingimused 3/2009

Käes on jälle sügis ja oodatakse aastalõpu olukorda. Tõuaretajad on teinud oma tööd sihikindlalt, kuid raskel ajal. Nimetatud on seda mitmeti, aga põhiterminina on läbi löönud „masu“. On kalendreid, kus arvatakse sündmuste korduvus iga kaheteistkümne aasta tagant, aga Eestis toimib kuidagi lühem tsükkel – kümme aastat. Alles saadi lakutud haavad, mis löödi idaturu ärakukkumise tõttu või muude tegurite poolt, kui loomakasvatustootjaid tabas uus löök. Ahvatlev masueelne periood lõi illusiooni jätkuvaks hinnatõusuks, mille tõttu oldi valmis tuleviku nimel investeerima, aga ikkagi laenude abil. Kahjuks ongi raskeim koorem laenuvõtjatel, mõnevõrra kergemini rabelevad ehk välja sellest vabad. Aga ikkagi, kuidas toimib meid säästma pidav vabaturg? Oleme jälle ühendatud anumate põhimõttel kõigiga koos.

Paljudel on käes otsustamise aeg, kas jätkata või mitte. Eestimaised loomakasvatajad on pidanud saatuse kiuste jätkama, olenemata, mis poliitiline kord käsib või soovitab. Põhikarja säilitamine või vajalikul määral kärpimise otsus on vaja teha ettevõtete juhtkonnal, taluperemehel või rentnikul. Oma peret ohvriks tuua on põhimõtteliselt vale, kuid püüe säästa Eestimaa tunnustatud loomakasvatust on vähemalt tulevastele põlvedele vajalik.

Tõuloomakasvatajate suveüritused on peaaegu ühel pool, on jäänud veel üksikud konkursid. Rõõm on tunnistada, et iga loomaliigi, iga tõu esindatus on märgatavalt paranenud. Olgu või lammaste ja maakarja konkurss Ülenurmel, eesti punase ja eesti holsteini tõu vissikonkursid, kus kodumaised, eriti aga välismaised kohtunikud julgevad meie parimaid võrrelda Euroopa konkursside võitjatega. Kiidusõnad sihipärastele aretajatele, kes aastate jooksul on suutnud hoida sihti ja oma karja koosseisu parandada. Palju on õpitud sellest, kuidas loomi ette valmistada ja treenida esitluseks. Siin on siiski veel võimalusi üldpildi ühtlustamiseks. Olgu see esitlusviis, riietus või inimese ja looma suhe esitlusingis.

Tõuloom 2009 õnnestus ja tänu oleks pidanud pälvima veel paljud. Kahtlane ilmaprognoos ei heidutanud külastajaid, neid oli rohkesti. Tahetakse tulla ja nautida areenil esitletud loomi või külastada Eesti Põllumajandusmuuseumi näitusi. See on ka üritus peredele, kus lapsedki leiavad oma rõõmud. Kahju, et jälle toimus samal nädalavahetusel Luige sügislaat, paljud oleksid tahtnud osa saada mõlemast. Ühel nädalavahetusel kahte külastada on liiast. Saame eurooplasteks ja nihutame Luige laada nädala võrra edasi. Kurב on, et eesti holsteini vissikonkursi võitjad pidid kolme päeva jooksul läbima sadu kilomeetreid, kaotama normaalse lüpsirütmi ja päevatoodangu. See on raske neile ja hooldajatele. Loodame kõigile kõike paremat.

Masu tagajärjed 4/2009

Aasta 2009 saab minevikuks ja varsti ka ajalooks. Põllumajandustootjad on lahterdanud selle majanduslikult viimase 20 aasta raskeimate hulka. Kümne aasta tagune langus kordus kiiresti poliitilistest ümberkorraldustest tekkinud mõõna järele, siis polnud veel liigset optimismi. Investeeringuid sai vähe teha, sest polnud Euroopa Liidu toetusi. Lihtsalt öeldes, põllumajandustootjatel polnud võlgu, vähemalt otsustaval määral.

Viimase pooleteise aasta löök järgnes suurele tõusuperioodile, mida valitsus ja poliitilised nõuandjad püüdsid oma nimele kirjutada, kuigi oli ka reaalseid kriitikuid. Pankadest võetud laenuid EL toetuste saamiseks ja igasugused liisingud vajavad tagasimaksmist. Millest tasuda, kui tootmise ülal hoidmiseks makstakse peale? Liberaalne majanduspoliitika põhinevat vaid äril, kui hästi läheb, oled vee peal, kui halvasti, paned poe kinni või leiad uue kauba. Põllumajanduses nii ei saa, eesmärk pole äriajamine, vaid oma riigi elanikkonna varustamine omamaiste toiduainetega. Kuigi peab ennast ka majanduslikult õigustama, sest sellest sõltub töötasu või pere heaolu.

Kaubanduse ühepäeva mentaliteet ei taga põllumajanduse jätkusuutlikkust, sest kõik tootmistsüklid on aastatepikkused. Just kaubandus on läbi toiduainetööstuse võtnud enda kätte põllumajanduse alla kis-

kumise. Riik valitsuse näol pühib käed puhtaks, sekkuda ei saa, eromandus on puha. Aga põllumajanduslikud ettevõtted on samuti erastatud. Kõik nad on riigile võrdväärsed partnerid.

Kahju, et põllumajandustootjate ühendusorganisatsioonidega manipuleeritakse, ikka nii nagu kahehobuserakendit, kus üks liigub ette, siis teine tagasi ja, vastupidi. Kaarik püsib ikka paigal ja valitsuses hõõrutakse rõõmsalt käsi. Kahjuks valiti eluseksponaadiks tapamaja tarvis kasvatatavad herefordi vasikad. Oleks kohale toodud täislüpsieas lehmgi, võib-olla mõnigi linnainimene oleks hakanud mõistma, mis Eestimaal ikka toimub.

Paljudel on mureks ülejääva piima müük välisriikidesse. Selle probleemi üheks lahenduseks on üleminek mahetootmisele. Piim on tervislikum, lehm annab vähem piima. Kohustusest korraldada maheveisekasvatuse õppepäevi (kaks on toimunud, üks järgmisel aastal) on saanud selgeks, et inimesed on sunnitud üle minema mahetootmisele, sest siis on toetused suuremad. Üheks probleemiks on mahetoodete väike kogus – 12 000 tonni piima ja üle 900 tonni veiseliha, mis moodustab 0,3% toiduainete kogusest.

Teiseks ja hoopis suuremaks probleemiks on, et 70% mahepiimast valatakse tavapiima hulka. Ainukese mahelihatöötaja Märjamaa lihatööstuses moodustab maheveiseliha 6%, ülejäänu läheb teiste tööstuste tavalisliha hulka. Õnnelikud on need tarbijad, kes otsemüügi kaudu on varustatud mahetoodanguga. Ka siin on vaja riiklikku abi, muidu taandub see ainult elulaadiks. Vaatamata kõigele läheme optimistlikumalt vastu 2010. aastale.

Majanduslangus1/2010

Tunamulluse talve kohta sai kirjutatud, et jäi lihtsalt vahele. Praeguse talve lumepaksust püüame eakamate inimestena võrrelda aastatega, mis jäävad sõja aegu. Pikaajaline härmatis puudel ja põõsastel, puhas sädelev lumi – oli, mida nautida, kuigi päikest oli vähe. Lumesadu, tuisk ja lumekühvel jäävad liiklejate meenutustesse aastakümneteks.

Kliimasoojenemise teoreetikud said külmalt talvelt tugeva löögi, kuid vaidlused jätkuvad.

Et kilpla pole Eestimaalt kuhugi kadunud, tõendasid maksu- ja tolliameti diislikütuse värvi kontrollijad lund lükanud põllumehe traktoris. Lausa kuritegu, kui maanteelt lumelükkamiseks diislikütust ei vaheta!

Majanduslangus, suur töötus ja ületamatud võlad pankade ees tulid kaasa käesolevasse aastasse. Need on tagajärjed, millega poliitikud jõudu katsuvad. Aga tagajärgedel on alati olnud põhjused, sealjuures ka ajendid, millega mängitakse poliitikapõllul. Lisaks näilisuse ja tegelikkuse suhe. Lubadus jõuda lähiajal maailma rikkamate hulka oli nii ilus, eriti kui äkki põllumajandustootjale tõusid müügihinnad lausa uskumatusse kõrgusse. Kahjuks oli see vaid näilisus, mis kestis mõned kuud, sellejärgne kukkumine oli üle pooleteisekordne. Tegelikult võeti pankade õhutusel suured laened, mis investeeriti või kulutati muudeks vajadusteks. Näilisuse kokku kukkumisel asusid pangad õiguste toel (õiglusest oli see kaugel) laenatut kiiresti tagasi nõudma.

Tootmisele suutsid peale maksta vaid suuremad ettevõtted, väiksemad lõpetasid kaubatootmise. Aastaga vähenes piimalehmade arv 4600 võrra. Nelja aasta jooksul lõpetas jõudluskontrolli 1012 piimatootjat. Kontrollimatu on majandamine lambakasvatases, lammaste ja kitsede arv suurenes 9%, liha kogutoodang aga väheneb samavõrra. Kahju, et riiklikud institutsioonid on enda lahti sidunud tootmis-, töötlemis- ja kaubandussfäärist, neid asendavad vahendajad, kellele luuakse soodsamaid tingimusi tegutsemiseks. Eestimaisus pole neile privileeg, vaid äri ja teenistus.

Laieneb on tõuloomade väljamüük (ELi riikidesse) ja eksport (kolmandatesse riikidesse). Kui põhikarja jõuab sündinud lehmvasikatest vaid 2/3 ja tõumüügiga tegeleb alla 10% tõukarjadest, on reserve piisavalt. Eks pikemaajalised lepingud annaksid tõuaretajatele kindlustunde oma karja tarbest ülemäära lehmikute üleskasvatami-

seks. Soodne hind kompenseeriks põhitootmisest puudujääva sissetuleku.

On tõuraamatu pidamise 125. aasta, millega oleme samas reas USAga, ja seda tuleb märkida väärikalt. Suur tänu põllumajandusministrile, kes tunnustas staažikat veiste tõuraamatu pidajat Ell Talvist (ETKÜ) ja vutiaretajat Ülo Pullisaart hõbedase teenetemärgiga.

Ümberkolimine 2/2010

Paksu lumevaiba tagajärjed taanduvad aeglaselt, Emajõgi ei suuda lammialadelt vett Peipsisse kanda. Seni laiuvad veealad veel paljudes paigus. Hoogsad vihmasajud raskendasid kevadkülvi, kartulipanek venis. Eesti pole ju suur, aga igal aastal on märgatavad piirkondlikud erisused. Ühel aastal põhja ja lõuna vahel, teisel jälle lääne ja ida vahel. Hilinenud kevade kompenseerisid viljapuud lühema õitsemisperioodiga. Kätte jõuab aga lillemüüjate „õitseag“ – põhikoolid ülikoolideni paiskavad järgmisse õpiastmesse või päris ellu uue aasta käigu. Nii ka maaülikoolis.

Loomakasvatuse, kalakasvatuse ja liha-piima tehnoloogia eriala üliõpilased andsid oma teadmistest aru juunikuu teisel nädalal viimast korda kauaaegse loomakasvatuse ja veterinaaria instituudi Kreutzwaldi 1 saalis. Selle hoone asukoht, ehituslik lahendus ja ruumide paigutus on loonud väga hea aura, mida ükski teine hoone ei paku. Kahju sellest!

Õppejõudude ruumides olid valmis kolimiskastid, kuhu pakiti õppevahendid, kirjandus ja kõik vajalik. Enamikul läks sõit veterinaaria-kompleksi, kus piisavalt vaba pinda, mida tihedamalt asustada. Kahju, et loomakasvatuse osakonnad hakitakse mitmesse ossa, mistõttu on raske hoida sidet oma eriala õppejõudude ja teadurite vahel. Veelgi keerulisem on üliõpilastel orienteeruda segaduses, kui sama õppeaine õppejõud paiknevad eri hoonetes.

Pisut nostalgiline, aga siiski on kahju Riia tänava 12 peahoonest, mis poliitilise surve tõttu anti Kaitseliidule, kuigi oli selge, et nii suurt hoonet ei suudeta hallata, rääkima selle majandamisest. Neil põhjustel maandus sinna aga hoopis militaristlik kõrgem õppeasutus. Kaks-kümmend aastat tagasi seisis aga Tähtvere väljal just sõjalise õpetuse tarvis projekteeritud ja pooleliolev hoonetoorik, mida oleks lihtsalt saanud välja ehitada sama kooli tarvis. Mõneks aastaks tuli aga ehitada sinna EPMÜ peahoone. Sealt on ju ära kolitud Kreutzwaldi 1a (ELVI endisesse peahoonesse). Iga ringikolimine tähendas kümneid (kokku sadu) miljoneid ümberehitusteks, ümbruse korrastamiseks ja paljuks muuks. Õiget ülikooli aulat pole ikkagi. Äkki uuesti Riia mäele?

Loomakasvatus on läbimas järjekordset põhjakäiku. Tihti on uskmatu, et loomakasvatajad ja põllumehed on nii visad, aga ju sellele toetubki püsijäämine. Ärimehed laseksid kiiresti jalga, kas või läbi pankrotimenetluse.

Luigel oli tore kohata tuntud põllumehi, kes jälgisid eesti holsteinide vissikonkurssi. Mõnel läks edukamalt, mõnel vähem, aga konkursil osalemine ja võimalus oma karja lehma võrrelda teistega, on päris hea loomakasvatuskool. Kui üheskoos saavutame esitluses lehmade parema treenituse ja parandame esitlejate oskusi, võivad väliskohtunikud reklaamida Eesti tõukarja igal pool. Kohtumiseni järgmistel üritustel!

TÕULOOM 3/2010

Eelmises ajakirjas kurtsime karmi talve jälgede aeglase taandumise pärast. Vett jätkus kõikjale. Sügise alguses võime väita, et karmi ja lumerikka talve järel tuli kuum ja kuiv suvi. Kui kana ja muna bioloogiline järjestus on seni ikkagi lahendamata, võib vähemalt selle aasta ilmastiku alusel väita, et suvi saab aluse talvest. Näis, kas tulevik kinnitab seda.

Septembri esimene laupäev oli 14. korda (ühe võib tingimisi lisada 1995. aastast) tõuloomade näitamise päevaks Ülenurmel. Kahel aastal

ilm ei vedanud alt, kuigi ähvardas. Sellele allusid osa külastajaid, kuid tublid tõuaretajad olid kohal. Osavõtjate nimestikuga saab tutvuda ajakirja artiklis “Tõuloom 2010 osavõtjad”. Suve jooksul toimusid konkursid, kus selgitati tõugude parimad ja kaunimad loomad. Meeldiv oli, et enamik neist olid kohal. Aretusühingud olid määratlenud iga tõu või linnuliigi parimad tõuaretajad 2010. aastal:

eesti valgepealine tõug – Hugo Vaino, Rehekivi OÜ, Lääne-Virumaa;

eesti tumedapealine tõug – Väino Veersalu, Iisaka talu, Harjumaa;

lihakanatõud – AS Tallegg, Harjumaa;

vutikasvatataja – Ülo Pullisaar, Matjamaa, Tartumaa;

küülikukasvatataja – Diana Mägi, Foxy Rabbits, Tartumaa;

tšintšiljakasvatataja – Külli Kersten, Tartumaa;

eesti suur valge siga – Saimre Seakasvatuse OÜ, Viljandimaa;

eesti maatõug – OÜ Estpig Tännassilma farm, Järvamaa;

pjeträani tõug – OÜ Pihlaka farm, Harjumaa;

Eesti maatõug – Liia Sooäär, Uustla ökotalu, Saaremaa;

eesti punane tõug – Tartu Agro AS, Tartumaa;

eesti holsteini tõug – Aravete Agro OÜ, Järvamaa;

lihavesetõud – Peeter Kottisse, Linajärve talu;

eesti tõugu hobune – Martin Kivisoo, Saaremaa;

tori tõug – Hillar Kald, Pärna talu, Tartumaa;

eesti raskeveohobune – Aaviku talu Halduse OÜ, Harjumaa;

trakeeni tõug – Peep Puna, Heimtali Hobusekasvandus OÜ, Viljandimaa.

Päevakava on aastate jooksul stabiliseerunud. Ürituse avamisel kõneleb maavanem Esta Tamm, sõna saavad põllumajandusmuuseumi ja tõuloomakasvatustaliidude juhid. Kutsutud olid põllumajandusminister ja teised juhid, kahjuks kõigil olid ilmselt tähtsamad kohustused. Veterinaaria- ja Toiduameti peadirektori asetäitja Katrin Reili on aga alati kohal ja ulatab parima tõuaretaja karika teenekamatele.

Tõuraamat 125 4/2010

Eelmises ajakirjanumbris arvasime, et kaunis suvi sai aluse eelmisest lumerohkest talvest. Nüüd, vähemalt novembri lõpupäevade järgi,

võime loota, et tagasi on jõudnud korrektsete aastaegade periood. Minuealised mäletavad samasugust oma lapsepõlvest. Põllumehele on ilmastiku regulaarsus, vaatamata väikestele ootamatustele, oma-
maine toetus edukale tegutsemisele põllul ja laudas.

Ajakirja esimeses artiklis on traditsiooniline ülevaade loomakasvatusest, kust on näha mõningast põllumajandusloomade arvu stabiliseerumist ja piimatootmise edenemist, kuid lihatootmise vähenemist. Meedia aga ei väsi kuulutamast, kui hästi põllumehed elavad, sest piima-, teravilja- ja rapsihinnad on kõrged. Kahekroonise piimahinna tõusu ja „võitjate“ osakaalu lahti rääkimine sarnanes kolme poliitilise erakonna hämmamise. Ka põllumehed ise väljendavad meedias rahulolu, justkui oleksid unustanud lähiminekiku, kus harjumuspärase töö tegemiseks tuli maksta vähemalt igale toodetud piimaliitrile üks kroon peale. Õnneperioodid pole kestnud kaua ja uuesti...

Loodame siiski paremat, sest loomakasvatajate ühistegevus paremate turgude leidmisel on hakanud vilja kandma. Esimest korda on märgata piimatööstuste ohutunnet tooraine nappuse pärast. Otsitakse abi ministrilt tootjate korrale kutsumiseks, koostatakse programme jne. Kahju, et 15 aastat tagasi polnud piimatootjad sedavõrd üksmeelsed, et kaasaegse majandusmeetodi (pankroti) abil oleks korrigeeritud tööstuste võimsust või kätte saadud osa nendest ühistegevuseks. Eks Türgi ärimehed andsid esimese häirekella ka lihatööstustele, kuid ka tõulehmikute ost tugevdas tublide karjaaretajate majandusolukorda.

Pingeline ja edukas tegevus elusloomade väljamüügil oli üheks põhjuseks, miks Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu juht Tanel-Taavi Bulitko noore mehena jõudis aasta põllumeeste nominentide hulka.

Tõuraamatu pidamisest Eestis möödus 125 aastat, mille tähistamisest on ajakirjas ülevaade. Siinjuures tuleb märkida, et tegemist on Tartu vaimule sarnase ideoloogilise tunnusmärgiga, mis ühendab kõikide loomaliikide tõuaretajaid. Nii oli ka kokkutulekul Ülenurmel, kus kohtusid mitme põlvkonna esindajad. Üllatusi pakuvad geneetika-teadlased ja statistikud, sest ees seisab uue hindamis- ja valikumetodi

– genoomselektiooni rakendamine, eeskätt isasloomade valikul. Kogu genotüübi teadmine on tore, aga kuidas määrata geenide toime erinevas keskkonnas, on juba hoopis keerukam, sest selleks on vaja mitmekordselt suuremaarvuliste tõugude andmestikku, kui seda on Eestis kasutada. Esialgu tuleb jätkata järglaste järgi hindamist.

Ees seisab rahutu periood meedias – maarahva hääli püüavad kõik, sest kindlat omanäolist erakonda peaaegu pole. Jääge rahulikuks ja tehke valik (mis küll eriti midagi ei mõjuta) oma äranägemise järgi. TERVIST, HEAD TAHET JA EDU 2011. AASTAL!

Poliitikute aktiivsus 1/2011

Uus majandusaasta algas poliitiliselt aktiivselt, 101 kohta Riigikogus ootasid täitmist, seejärel mõned asendamist, sest on loobujaid ja valitus tuleb komplekteerida. Igal juhul on neli aastat kindlustatud neljakordse keskmise töötasuga ja lisaks 30% soodustusi.

Meedial, eriti kommertskanalitel oli tüse aeg, kuigi väideti, et oli rahavaene. Aga viimaste nädalate sunniviisiline ajupesu toimis. Kuu-lata ja vaadata oli, kuidas rõõmsameelsed memmed jäid uskuma ja kiitsid takka, kuidas neil oli pension (sisuliselt elatusraha) kasvanud kuue aasta jooksul kaks korda (tegelikult kahel korral mõnesaja krooni võrra). Kui ikka iga päev igast kanalist mitu korda seda kinnitatakse, hakkadki uskuma, kuigi oma pangaarve näitab muud.

Rahvaliidule löödi hingekella, millest on väga kahju. Kaheprotsendiline toetus väljendab küll tööjõu rakendatust põllumajanduses, kuid maaelanikkonna vanuseline eakam koosseis lubanuks enamat. Maaelanikud peaksid mäletama, kelle initsiatiivil harvenes reisirongi- ja bussiliiklus, kes sulges postkontorid, rahaautomaadid ja koolid, isegi valimisjaoskondi harvendati maal. Ei midagi, glamuur, sära ja lubadused pimestasid.

Aga kindlasti napib karismaatilisi liidreid maal. Õigemini neid on, aga mitmed ei soovi poliitiliste tuulte kätte sattuda. Aga soovijad on

kas väheusaldusväärsed või luukeredega. Üksik liider on tihti haavatav, eriti kui konkurendid tegutsevad sihipäraselt. Võimalikud liidrid lahkusid laevalt, kuid mitmed on „uutel alustel“ jälle Riigikogus. Kahjuks pole nad enam sõltumatud oma seisukohtade kaitsmisel. Aga talupoja mõistus pidi aitama kõiki poliitikuid?!

Omapärast „poliitilist matši“ peab soomlastest kolleegidega Eesti Hobusekasvatajate Selts. Pidev pommitamine mahukate teabenõuetega sadade hobuste nelja põlvkonna eellaste digitaalseks saamiseks on häirinud seltsi igapäevatööd kuude viisi. Miks ja mis eesmärgil uut andmebaasi luuakse, pole teabevaldajal teada.

Linnukasvatusele oli eelmine aasta edukas nii liha- kui ka munatoodangus, kus kasv oli 10% piires. Ainult lamba- ja kitseliha toodangu tõus oli suurem, 13%. Veise- ja seakasvatusele oli eelmine aasta keerukas. Aastalehma piimatoodangu kasv jäi oodatust napimaks. Suur tagasimineku oli veiselihatoodangus (-16%), millele on oma jälje jätnud ka turu avatus. Noorveiste väljamüük kasvas tugevasti, küll aitas veiseliha siseturu struktuuri parandada lihatõugude osakaalu suurenemine.

On kevade märke, kuigi põllud on veel puhta lumevaiba all.

Tori hobusekasvandus 2/2011

Lugedes meie ajakirja „Hea lugeja“ rubriigi viie ja kümne aasta tagust artiklit, tuleb tsiteerida klassikut, kelle tööle asumisest Tori hobusekasvanduse territooriumil asuvasse veiste seemendusjaama täitus 6. aprillil 50 aastat. Tollal elas Tori rahvas aktiivset elu, eestvedajaid oli EPAst tulnuid üle tosina. Pühapaiku oli Toris kaks: põrgu ja hobusekasvandus.

Hobusetallides oli tori tõu paremik, treeningud toimusid iga päev, sest periooditi leidsid ajutise elukoha ka sugutäkkud. Tallide ja seemendusjaama ümbrus pidi igati korras olema, sest turistide vool oli nii suur, et segas isegi spetsialistide tööd. Tuli käia külakorda giidiks,

et tutvustada Eesti parimaid hobuseid, Tori kui tippmajandit, muidugi põrgut ja surnuaeda.

Kuidagi vaikseks on jäänud Tori (sukсутallis on veel hobuseid ja päris häid). Ainult kiriku taastamise õnnestunud äriprojekt annab Torist teada mõni kord aastas. On küll ettevõtjaid, kuid ühist peremeest (valda?) on vähe märgata. Tallide ümbrus, lagunevad hooned ja nendevaheliste alade korrashoid peremehe kätt küll ei näita. Omanik on riik, rentija OÜ Tori Hobusekasvandus ja nendevaheline leping kehtib 30 aastat.

Kui tsiteerida kümne aasta tagust seisukohta, tuleks erastamine lugeda ebaõnnestunuks. Ja nüüd? Ikka puudub eesti ohustatud tõugudel aretusmaterjali „varjupaik“, jõudluskontrolli tarvis katsete ja võistlusteks treeningukoht. Need kohustused on lepingust välja jäetud. Eesti Hobusekasvatavate Seltsi kontor on Toris, aastaid oldud valmis juhtima riigi aretustoetuse abil kasvanduse funktsioone Eestis. EHSi üldkoosolekul 8. juunil pöördus Vambola Bakhoff Riigikogu kultuurikomisjoni ja põllumajandusministri poole isikliku ettepanekuga taastada Tori hobusekasvandus riigi osalusega sihtasutusena. EHSi liikmed toetasid ühehäälselt tema ettepanekut.

Teiselt poolt tuleb toetada põllumajandusministri Helir-Valdor Seederi ettepanekut Jõudluskontrolli Keskuse kui riikliku asutuse üleandmist suurimale jõudluskontrolli tarbivale aretusühingule – Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistule. Põhimõtteline eripärasus seisnebki selles, et riigiasutust finantseerib väikeses osas riik, ülejäänud sissetulek laekub loomakasvatavate või nende aretusühingute teenustasudest, sealhulgas riigipoolsest aretustoetusest. Ka edaspidi peaks jääma riigitoetus, sest loomakasvatavajad pole senini nii rikkad, et suudaksid täies mahus kinni maksta jõudluskontrolli teenust. Kaks erinevat asutust oma erinevate funktsioonidega, aga mõlemad teenindavad tõuaretajaid eesmärgiga aretada edasi kohalikke tõuge või säilitada väärtuslikku genofondi. Sõltuvalt töö iseloomust võib omandivorm olla aga erinev.

Punasekirju Lindi EHF vissiks 3/2011

Kuiv suvi sai otsa ning ilm jahenes küllalt järsku ja sagesid sajud. Sünoptikud leiavad kindlasti, et tegemist oli normaalse ilmaga, sest keskmine sademete hulk ja temperatuur vastas sellele. Mis sest, et suvel ei sadanud, sügisel aga sadas tugevasti. Õnneks on ettevõtete tehniline varustatus paranenud, mis tagab koristuse ka mõne kuiva päeva jooksul.

Loomakasvatusele on poolaasta olnud suhteliselt stabiilne. Isegi piimalehmade arvu kahanemine on peatunud, kuid mõnevõrra on vähenenud lindude arv. Eks piimalehmade praakimist on vähendanud suhteliselt soodne piimahind, sest 32 euro senti (üle 5 kr) on piimatootjad saanud vaid ühel korral mõne kuu jooksul. On jõutud Euroopa Liidu keskmise hinnatasemini, ehk siis esimest korda tagab avatud turg ka Eesti piimatootjale normilähedase hinna. Sellega suudetakse vähendada võlakoorimat ja teha sihipäraseid investeeringuid.

Nüüdisaegse tipp tehnoloogiaga uute piimafarmide käikulaskmist tuleb sageli ette. Lehmade keskmine piimatoodang jätkab tõusuteed, kuid tempo on aeglustunud, 8000 kg piir jääb sellel aastal saavutamata. Kas see peabki olema kindel eesmärk, on iseasi.

Lihasektoris oli 2010. a languse tendents, mis veiseliha toodangus süveneb 2011. aastal veelgi. Nuumveiste või pullvasikate müük Türgi, Venemaale või Hollandi kaudu teistesse ELi riikidesse halvendab kindlasti Eesti turu veiseliha kvaliteeti. Väheneb väärtusliku noorveiseliha, aga suureneb praagitud lehmade liha osa. Samas suureneb liha import. Kaubandus elavneb veelgi. Lihatööstused on hinnasurve all, et tagada piisav toore Eestist. Kui sealih hind on ELi keskmisega võrreldav, jääb veiseliha hind veel 30% võrra alla. Lihatõugu veiste arvu jätkuv kasv peaks parandama liha kvaliteeti, mis omakorda peaks tagama parema hinna. Aga madalam kokkuostuhind pigem suurendab väljamüüki.

Tõuloomade ülevaatused, konkursid ja näitused on sellel aastal ühel pool, 20. finaalüritus "Tõuloom 2011" samuti. Ajakirjas on selle kohta mitu artiklit. Huviliste arv tasapisi kasvab, kuigi tõusiseste konkursside vaatajaskond võiks suurem olema. Konkurssidel hindavad loomi oma ala asjatundjad, kes põhjendavad võrdlevalt hindamise tulemusi. Eesti veisetõuge ja trakeeni tõugu hindavad väliskohtunikud, kes toovad rahvusvahelise võrdlusfooni Eestisse. Kui eesti punase tõu vissiks on varemgi valitud punasekirju holsteiniverelisu-sega lehmi, siis tänavu tegi Hollandi kohtunik ajalugu, kui tunnustas mustakirju holsteini vissiks punasekirju Lindi. Eesti punases tõus ei tohi holsteini verelisuus ületada 75%, ka Lindil on selle lähedane (verelisuus üle 85%). Kas pole pandud alus punasekirju (holsteini) tõu kujunemisele Eestis?

Loomade väljamüük 4/2011

Käesolev aasta algas aktiivse sise poliitikaga, lõpeb mõnevõrra aktiivsema välispoliitikaga, õigemini võitlustega Euroopa Liidus. Võrdsuse printsiibi rakendamine on tähtis meile, ebavõrdsetele, võrdsetest võrdsematele tähendab see aga ebavõrdsust, õigemini kaotust seniste toetuste tasemes. On täiesti selge, et ühisel Euroopa Liidu turul ollakse võrdväärset, aga tootmistingimused on väga erinevad. Vihjed madalatele töötasudele või tööjõu väikesele efektiivsusele pole asjakohased, sest põhjused ja tagajärjed on omavahel segamini aetud. Tulemust tahetakse korrigeerida ühisturul. Väikeriigid, nagu Eesti, ei pääsegi otse sinna, vaid just nende võrdsemate riikide kaubamärkide kaudu. Nende märkide alla saamine pole odav, st meie tooted ostetakse oluliselt madalama ja müüakse edasi hoopis kõrgema hinnaga. Kui toote saamisprotsessis liikuda piki telge allapoole, peab toote toormaterjali tootja – põllumees – leppima madalama kokkuostuhinnaga.

Kui loomakasvatatajale jääb piimasaaduste või lihatoodete müük, ka eksport (kolmandatesse riikidesse) pisut kaugeks, siis piima ja elusloomade müük teistesse riikidesse on juba vahetu äri. Sel alal on kaks-kolm aastat olnud murdelised. Piima müük Leetu on olnud valdav ja vähem Lätti. Sigade müük Venemaale on toimunud aastaid,

kuid müüdnud sigade arv kahekordistus 2009. aastal, tänavu ilmselt müüakse üle 200 000 sea. Elusveiste väljamüük suurenes Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja andmeil 2010. aastal 1,4 korda ja 2011. a esimesel poolaastal veel 1,6 korda (kehamassi alusel). Seejuures 583 tõuveist moodustasid vaid 3,4%, järelikut 96,6% e 16 725 olid pullvasikad (Hollandi kaudu mujale) ja nuumveised, kes müüdi Türki. Sinna on müüdnud ka esimene tuhat lihatalle. Kas sedavõrd vaesustus kodumaine veiselihaturg väärtuslikust noorveiselihast? Küll vahendajad selle osa vaheltkasuga sisse ostavad, kuid suurenenud sisseostuhinnad põhjustavad kindlasti kvaliteedi languse.

Aga tähtsam on hoopis see, et Eesti põllumees on leidnud tee (mitte ELis), kuidas suurendada sissetulekut ning panna piima ja loomade töötlejaid mõtlema sellele, kuidas oma ülemääraseid tootmisvõimsusi säilitada tingimustes, kui nad peavad Eesti loomakasvatajatele maksma senisest suuremat kokkuostuhinda. Sellist organiseeritust ja ühistegevust oleks vaja olnud põllumeestel juba 1990. aastatel, siis saanuks nüüd rääkida valdavalt ühistulisest piima ja tapaloomi töötlevast tööstusest Eestis, nagu on see Soomes ja teistes vanades ELi riikides.

Ühistegelises tõuaretussüsteemis pole ka rahulikud ajad. Eesti Hobusekasvatajate Selts on juba üle aasta kulutanud tööaega asjatule bürookraatiale ja teisitimõtlejatele. Loodame siiski, et 2012. aastal saavad meie aretusühingud tegeleda rohkem põhitööga. Edu kõigile!

„Vana-tori“? 1/2012

Ajakirja viieteistkümnenda ilmumisaasta esimene number on teie käes. Ajakirja struktuuris ega kujunduses pole muutusi, sest nii arvasid Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu liikmed. Rõõmustav on, et esmakordselt ületas kahe nädala jooksul saabunud materjal ajakirja senise maksimaalse mahu (32 lk).

Aastavahetuse ümber on arvukalt üritusi, kus tehakse kokkuvõtteid eelmise aasta tegemistest ja tunnustatakse parimaid, nii ka seekord.

Põllumajandusminister andis kuldse teenetemärgi kõikide tiitlite kõrval ETLLi asepresidendile Aavo Mölderile, hõbedase Maarja ja Jüri Simovartile. Eesti piimaveisekasvatajatest parim on Maie Mölder (Tartu Agro AS) ja lihaveisekasvatajatest Kalmer Visnapuu. Hõbemärgi said ka tõuaretuse kontrolör Hülla Liiv ja EPM näituste korraldaja Mare Viiralt. Kahjuks Eesti Vabariigi president ei tunnustanud ühtki põllumajandustöötajat.

EK Selts arutas tõu aretusprogrammi nii elluvijate, kontrollijate kui ka teadlastega, targemaks said kõik osapooled. Omamoodi arutelu toimus põllumajandusministeeriumis tori tõuraamatu pidamise üle, milles on kirgi küttnud Vana-Tori Hobuse Ühing.

EHS tegi 2. veebruari kirjaga põllumajandusministrile ettepaneku moodustada probleemide lahendamiseks sõltumatute ekspertide ametkondadevaheline tori tõu ajutine komisjon. Eesmärk oleks hinnata tori tõu säilimise võimalusi ja selle vajadusi.

Selle asemel kutsuti 22. veebruaril kokku ümarlaud, 21. veebruaril teatati põhiküsimuseks vana-tori tõuraamatu loomise õiguslikud alused. Ümarlauda juhtis asekanstler Toomas Kevvai, kelle tööülesanne hulka kuulub alates 1. jaanuarist 2012 ka tõuaretuse ja veterinaaria kureerimine.

Arutelu kulges kummaliselt. Kava kohaselt pidi arutatama vana-tori tõuraamatu õiguslikke aspekte, mille kohta avaldati poolt- ja vastuvaiteid. ETLLi oli kindel eitav seisukoht vastavalt 31. jaanuari koosolekul aruteluga, rõhutati ka ametkondliku surve olemasolu. Viimaseid seisukohti pareeris asekanstler rõhutatult, sest tõuraamatu kohta taotlust polevat veel VTA-le esitatudki. Seetõttu komisjoni polevat üldse vaja. Miks ümarlaud siiski kokku kutsuti, et arutada, kui polnudki arutusobjekti?

Aga siiski oli nüanss, mis kannab ohumärki. Kui ETLLi koosolekul oli VTA seisukoht, et Vana-Tori Hobuse Ühingul tuleb taotleda uue tõu tunnustamist, on riigiasutuste seisukoht kolme nädala jooksul kardinaalselt muutunud. Nüüd soovitati Vana-Tori Hobuse Ühin-

gul taotleda tori tõu kolmanda vanatori suuna tõuraamatu pidamist. Arusaamatuks jäi, kas tori tõu teine tõuraamat kolmandale suunale tähendaks uut haruseltsi EHSi koosseisus või hoopis kahte säilitus-suunda?

Vissikonkursid Ülenurmele 2/2012

Eelmise ajakirja sissejuhatuse jätk on iseseisvas artiklis „Ajutise tori hobuse koosolek“. Ebakompetentsusega survestatakse alluvaid nii, et teadjad inimesed viivad ellu seda, mida varem eravestlustes on eitanud. Töökoha säilitamine kaalub üles erialase kompetentsuse. Kahju, väga kahju!

Kevad on aretusühingutele alanud teiselt. Aastakoosolekul valis ELaS uue juhatuse, kusjuures koosseisude muutus oli märgatav (nimekirjad lk 21 ja 22). EK Seltsi kauaaegne ettevalmistus (uue põhikirja vastuvõtmine ja registreerimine) kestis peaaegu kaks aastat ja tahaks loota, et uuendatud koosseis on teovõimeline, eelmises koosseisus vaieldi tihti vähetähtsatel teemadel. Põhikirja muutsid ka EHSi liikmed, samuti aretus-säilitusprogramme eesmärgiga tagada tori tõu ühtsus, aga tulutult. Koostööpartner Eesti Sigade Aretusühistu uuendas oma nõukogu koosseisu ja loodaks nüüd enam orienteeritust tõuaretusele.

On alanud tõuloomade konkursid, mis piimaveistel koondusid ühte nädalasse: 6. juunil kolme tõu Saarte viss ning 8. juunil Ülenurmel eesti holsteini ja eesti punase tõu konkurss. Eesti maatõu vabariiklik konkurss toimub 1. septembril Tõuloom 2012 raames.

Saare- ja Hiiumaa lehmade koosseis on iga aastaga paranenud, nad võiksid julgesti konkureerida mandri veistega. Kõljala POÜ (Tõnu Post) on vaieldamatu liider saartel nagu Tartu Agro AS (Maie Mölder ja Mall Rodim) mandril. Kahju, et holsteini lehmi oli nii vähe. Hästi ühtlik oli maatõu lehmade koosseis.

Eesti Tõuloomakasvatatajate Ühistu tegi julge ja ainuõige otsuse, et mõlema veisetõu konkurss toimub ühel päeval Ülenurmel. Loomakasvatatajatel ja aretatajatel oli võimalus võrrelda kahte tõugu, aga peasi, et pealtvaatajaid oli märgatavalt rohkem ja mitme suuretoodangulise karja esindajad jõudsid esmakordselt konkursile. Kuustemäe OÜ lehm Muda tunnistati isegi EPK reservvissiks. Pealtvaatajate ja kohtunike parem informeeritus saavutatakse, kui kasutatakse nn suusatajanumbreid esitlejate?rinnal ja seljal.

ETLL tunnustas parimaid esitlejaid (Lauri Post, Kõljaja POÜ, Tiina Rodim ja Grafs Paucis, Tartu Agro AS Rahinge farm), kuid teiste järeleaitamiseks on vaja veel palju teha. Tahaks loota, et lihaveisekasvatatajad nakatuksid konkursipisikuga. Selliste konkursside korraldamine on aretustöö taseme peegliks.

EHS alustas oma ürituste kava täitmisega juba varakevadel. Vissi-nädalal olid Toris veo-sõidukatsed. Nii jätkub üritusi läbi suve. Parimaid ootavad Tõuloom 2012 külastajad 1. septembril ikka Ülenurmele.

Teravilja hind laes 3/2012

Eesti tublimad aretatajad ja parimad tõuloomad trotsisid vihmast ilma Ülenurmel Tartu sügisnäitusel 2012. Eelmine sajune tõuloomanäitus oli 1990. aastal Luigel. Püsivaid vaatajaid areenil oli vähem, aga üldine ürituse külastajate arv oli tavapärane. Huvilised oskasid hinnata loomakasvatatajate vaeva tubli aplausiga. On tekkinud tahe demonstreerida loomade noorpõlve, kusjuures nende treenimisele pole aega kokku hoitud. Varsti võib korraldada vasikate konkursi, sest kõikide piimatõugude vasikad olid kohal. Tartu endine maavanem tundis ennast koos vasikaga areenil kindlasti palju mõnusamalt, kui mõni aasta tagasi üritust avades. Esmakordselt ütles avasõnad põllumajandusministeeriumi asekanstler Illar Lemetti, aga põllumajandusminister pole seni veel jõudnud tõuloomakasvatatajate iga-aastasele üle-eestilisele üritusele.

Iga aastaga muutuvad tõsisemad konkursid süsteemsemaks ja osavõtjate rohkemaks. Eriliselt üllatasid lambakasvatajad, varasemate aastate mõnest lambast on nüüdseks lambaid näitusel ligi sada. See oli läbimurre, kui jätkub samaviisi, jõuamegi varsti lammaste oksjonini. Seda toetab ka lätlaste osavõtt, kes kasutavad Kurgja päeva oma aretusmaterjali müügiks.

Hobusekasvatajate üritusi on aasta jooksul kõige enam, sõltumata nädalapäevast või riiklikust pühast. Entusiastid on kohal kas oma hobuse või lihtsalt kogemusi saamas. Korraldamisel tahaks soovitada, et programm peaks olema tihedam, sellega ka ajaliselt lühem. Kogemused kinnitavad, et nelja-viie tunnine programm on maksimaalne, mida suudavad jälgida huvilised, samaviisi ka osavõtjad. Liialt suur koormus langeb tegevjuhtidele, vaja on kaasata ka teisi.

Ilmastiku poolest on Eestimaa järjekordselt suurem kui arvame, sest taimekasvatuse saagikus on piirkonniti kujunenud eripäraselt. Suvitajatele polnudki suve, sest soojaperiood jäi varasuvesse, hiljem oli aga soodne põllukultuuridele. Bioloogiline saak on parem kui varasematel aastatel, nüüd sõltub kõik koristusaja ilmast. Põllunduses on tänu Euroopa Liidu toetustele võimekus mitmekordselt kasvanud, mistõttu teravili saab koristatud vähemalt söödakõlblikuna. Veelgi suuremat kasu saab loota ühisturu teraviljahindadest, sest põua all kannatasid paljud klassikalised teraviljakasvatuse piirkonnad. Harva juhtub Eesti põllumehele nii soodsat olukorda, kus mujal on ikaldus ja põhjustab hinnatõusu, aga meil on hea saak. Ka sea- ja linnukasvatuses on teravilja osatähtsus söödas suur. Paljud seakasvatajad ei olegi teravilja tootnud, sisseost on aga kulukas. Kas lugejat rahuldab see, et väga väike osa linnukasvatusest ja väike osa seakasvatusest kuulubki veel Eesti põllumehele? Nii ongi Eesti põllumees ühisturu tõmbetuuks. Selline on väikeriigi saatus varemgi olnud.

Tõuloomakasvatus 15-aastane 4/2012

Üks vastuolulisema ilmastikuga aasta hakkab lõppema, mis läheb ajalukku taimekasvatuses hektarisaagi rekorditega, samuti teravilja

kogutoodangus. Kahjuks ka koristamata jäänud pindalaga suurte sademete tõttu Põhja- ja Lääne-Eestis. Veisekasvatajad loodavad jõudluskontrollilehmade 8000 kg piimatoodangu ületamist. Teraviljahinna tase takistab seakasvatuse arengut. Selgusetu on EL maaelu arengukava toetuste tase aastateks 2014–2020.

Järgmisel, 2013. aastal võime tähistada ainukese üleriigilise ühistege- lise süsteemi kahtekümnet tegevusaastat Eestis. Selle aja jooksul on saadud kogemusi, samuti on süvenenud vastastikune arusaamine ja suurenenud kompetentsus. Eks on olnud ka möödalaskmisi. Riigi- esindajatel on tekkinud periooditi kummalisi ettepanekuid või idee- de toetusi, kuid vaidlustes leidsime kompromissi. Ainult 2002. a läks vaja põllumajandusministri sekkumist.

1990. keskpäigas oli veiste aretusühingutel oht sattuda välisriikide mõjusfääri, võimalik oli isegi ära ostmine. Õnneks jõuti kaitsta rahvuslikke aretusühinguid, laienes vaid välisfirmade aretusmaterjali kaubandus. Käes on uus ring, nüüd hobustega, ja hoopis kavalamalt. Välismaalt tulijad on rajanud oma hobuste valduse Eestis, tagataskus Eesti hobuste kasvatajad oma kodumaal või teistes riikides. See seltskond surus EHSis peale oma seisukohti, mida võimaluste piires ka arvestati, kuid nõudjad jäid ikka rahulolematuks. Nüüd tunnustaski VTA nende uue kriitilise (alla 100 sugumäraga) kogumi tõuraa- matu pidamise. Tallinna halduskohus tunnistas selle siiski õigus- tühiseks. Esmakordselt võitis õiglus õiguse üle. Aga VTA on loonud pretsedendi, millel on kindlasti järgijaid.

Teise eriskummalise olukorra lõi VTA geneetiliste ressursside büroo EK Seltsile. Eesti maatõu säilitus- ja aretusprogrammi projekti aru- elu toimus 21. veebruaril Kurgjal, kus osalesid seltsi juhid, VTA ametnikud, EMÜ ja ETLLi esindajad. Kõik osapooled tegid paran- dus- ja täiendusettepanekuid, mis konsensuse põhimõttel kirja pandi. Need parandused ja täiendused tehti programmi ning esitati 13. märtsil VTA geneetiliste ressursside büroole ülevaatuseks. Korduva- tele suulistele järelepärimistele vaatamata saabus seisukoht alles 23. oktoobril ning esitatud on kolmkümmend paranduspunkti koos

kümne lisamärkusega. Pärast koos parandamist järgnes novembris järjekordne nõue paarikümne nõudega. Aga pool aastat läks lihtsalt kaotsi.

Aga ikkagi on tähtis, et Tõuloomakasvatus on ilmunud 15 aastat, ja lugejate käes on ajakirja 60. number. Palju õnne!

ELi toetused 1/2013

Euroopa Liidus kestab „revolutsiooniline“ periood, kus vaieldakse eelarve kogumahu üle, mida on võimalik ümber jagada. Et eelarve on külmutatud tervikuna, on võimalik erinevate riikide olukorda muuta raha ümberjagamise teel. Osa vanemaid liikmesriike on vähendanud sissemakse, millega väheneb ka oma põllumeestele jagatav raha, kuid see toetus jääb ikkagi mitu korda suuremaks Balti riikide tasemest. Viimased on ootuses, et tulevikus koheldakse neid võrdset vanemate liikmesriikidega.

Toetused jagunevad kolme samba (põllumajandus, maaelu ja lõimimine) vahel, mis pakuvad tõsist vaidlusainet ka väikeses Eestis. Kaks esimest sammast on põhiteemaks, suuremad ettevõtjad võitlevad põllumajanduse otsetoetuste, väiketootjad maaelutoetuste eest. ELis rakendatakse juba skeeme, et vähendada suurettevõtete toetusi. Väike traktor Belaruss läbi Balti riikide Brüsselisse, demonstratsioonid ja laulukoorid tegid oma töö. On juba lubatud suuremat toetusmäära Balti riikidele, s.o 75% ELi keskmisest aastaks 2020.

Selgusetu (õigemini puudub info) on tõuaretustoetuse jätkumine uuel majandusperioodil, kuigi aastateks 2013 ja 2014 on see kindel. Loodame selle kohta saada täpsemat infot 18. märtsil põllumajandusministeeriumis toimival ümarlual.

Veisekasvatajatele oli möödunud aasta rekordiline. Jõudluskontrollikarjade lehmade keskmine piimatoodang saavutas 8059 kg, uus tuhandepiir sai ületatud. Lihaveiste arv ületas 50 000 piiri, juba unis-

tatakse 100 000 veisest. Valdavalt Eesti kapitalil baseeruv lambakasvatus on tõusuteel.

Kahjuks tuli 2012. aastast üle kohtutee EHSi ja VTA vahel, kuigi halduskohus andis õiguse aretusühingule. Aga 26. novembril algas uus protsess, kui Eesti raskeveohobuse selts esitas tunnustamise taotluse VTA-le eesti raskeveohobuste tõuraamatu pidajana, jõudluskontrolli teostajana ning ohustatud tõu säilitajana. Õnneks tegi VTA 19. veebruaril tunnustamisest keelduva otsuse, arvestades seejuures Eesti Maaülikooli seisukohta, et planeeritav aretustegevus ohustab eesti raskeveohobuste kui ohustatud tõu säilimist. Jällegi ei kaasatud menetlusprotsessi EHSi kui VTA poolt tunnustatud eesti raskeveohobuste tõuraamatu pidajat.

Pingeid on tekitanud veterinaar keskuse baasil „rändkaupmeeste“ tunnustamine aretusühingu õigustes spermaga kauplemisel Eestis. Tundub, et lubajad ei mõista, mida tähendab üleriigiline (ühistegeeline) loomaomanikele kuuluv ja neid teenindav tõuaretusorganisatsioon Eestis kui väikeriigis. Omanike-liikmete teenindamine ei ole tulutaotlev, vaid uuendatakse tehnoloogiaid, soetatakse aretusmaterjali jne. „Ränduritel“ pole kohustusi, vaid nende eesmärk on välisfirmale tulu taotleda.

Segadused PÕLASiga 2/2013

ETLLi liikmed on tajunud, et koos põllumajandusloomade aretuse seaduse (PÕLAS) harmoniseerimisega on see paranenud, kuid paljuki kaotanud võimaluse edendada Eesti tõuaretustöö sajandite pikku traditsioonide omapära, osati on seaduse tekst muudetud väga üldiseks, mis annab võimaluse vastuolulisteks tõlgendusteks. Selline vormistus ei kaitse meie loomakasvatavate aretustöö identiteeti ega võimalda seda ka järelevalveasutusel.

Aretusühingud on tunnetanud, et suhtlemine riigiasutustega on muutunud hetkeliseks, vahel isegi kontrameelseks. Seepärast näitas ETLL üles initsiatiivi tulla kokku ja arutada koos probleeme. 18.

märtsil toimuski ümarlaud, kus mõnedki põllumajandusministeeriumi, aga ka aretusühingute töötajad kohtusid silmast silma esmakordselt. Ametnikud, kes teevad tõuaretusalaseid otsuseid, paiknevad ministeeriumi eri struktuuriosades. Arvestatakse rohkem Brüsseli vajadusi, vähem põllumajanduse tootmisharude struktuuri. Arutelu oli asjalik. Lõpuks jõuti ühisele seisukohale, et põllumajandusloomade aretuse seadus vajab kohendamist. Osalenutele tehti kohustuseks esitada ettepanekud ühe kuu jooksul.

ETLLi liikmed esitasid palju ettepanekuid, kuid siinjuures paar põhimõttelist ettepanekut. Esiteks tuleb lahku viia aretusühingu ja tõuraamatu tunnustamine ning eraldi käsitleda tõu tunnustamist, samas seadustada ka Eestis aretatavad looma- ja linnutõud. Teiseks seadustada karusloomade tõuaretus Eestis, lähtudes rahvusvahelistest kogemustest. Kolmandaks suurendada riigiasutuste ja aretusühingute vastutust, kui ohustatud tõule uue aretusühingu tunnustamine põhjustab ohustatud tõu langemise veelgi ohtlikumasse FAO kategooriasse.

Edaspidine asjade käik osutus aga hoopis omapäraseks. Meile vastati, et paar ettepanekut on vastuolus EL direktiividega. Järelepärimistele, millised on teiste (hobusekasvatajate) aretusühingute, eriti aga põllumajandusministeeriumi ja VTA parandusettepanekud (mõlema esindajad kinnitasid PÕLASi parandamise vajadust), saabus Anneli Härmsoni vastus: 2014. aastal jõustuvad majandustegevuse seadustiku üldosa seadus ning korrakaitse seadus, mis muudavad ka aretuseseadust. 10. juunil on plaanis põllumajandusministeeriumi ümarlaual tutvustada nendega seotud muudatusi ning sobitada tehtud ettepanekud uude teksti. Kahju!

Suveüritused on käivitunud. ELaS korraldas kena lambapäeva 1. juunil Atlantise taga pargis, poolemeetrises rohus. Aga põllumajandusminister Helir-Valdor Seeder oli kohal. Tori hobusekasvanduses korraldas EHS 6. juunil veosõiduvõistlused, ETKÜ Saarte vissi konkursi 12. juunil ja nii läbi suve. Edu teile!

ETLL 20 aastat 3/2013

Aretusühingutel on suvel palju tegevusi – korraldatakse plaanipäraseid üritusi või osaletakse teiste üritustel. Tõuloomi tuleb tutvustada või parimaid välja selgitada. Edumeelsed ja aretusest huvituvad loomakasvatajad on alati valmis oma tõuloomadega näitustele sõitma. Eks aretusühingud, ka ETLL püüavad neid jõudu mööda rahaliselt toetada.

Saarte viss toimus juba 16. korda. Lehmade ja esitlejate tase paraneb ega jää sugugi alla mandril korraldatavatele üritustele, kuid kahjuks nad enamasti ei osale seal. Eesti punase ja eesti holsteini vissikonkurssist osavõtt oli hästi arvukas, nii Rootsi kui ka Ungari kohtunik polnud kiidusõnadega kitsi. Eks holsteinikasvatajatel seisab lähiajal ees sõit Euroopa konkursile, aga miks mitte ka eesti punase tõu esindajatel. Piimatoodangurekordid on nüüd mõlemal tõul sama (19.) tuhande sees.

Augusti algus on alati lamba- ja raskeveohobuste kasvatajate päralt. Enam kui kolmkümmend raskeveohobust suutsid kõita inimesi Nurmenuku turismitalus kahel päeval. Tõug on väljumas kriisiolukorrast, eriti kui VTA suudab vältida paralleelorganisatsiooni teket, kahjuks küll kohtu teel. Lammaste ja kitsede ekspositsioon suureneb tasapisi ja lisategevusi tuleb iga aastaga juurde. Lammaste pügamises on selgitatud Eesti meister ja juunioride Euroopa meister on oma käest võtta.

Tori tõu noorhobuste jõudluskatsed olid esinduslikud, kuid järjest enam tõuseb üles küsimus Tori hobusekasvanduse rollist omanimelise tõu aretuses. Kahe aasta jooksul pole sündinud neil ühtegi tori tõugu varssa, mistõttu ei esitatudki noorhobuseid, ainult kasseeriti teiselt kasvatajalt talli kasutamise eest üüriraha. Sisu ei vasta ammu enam vormile ega Eesti hobusetõugude aretuse ja säilitamise vajadustele.

Jätkuks eelmise ajakirja samale rubriigile toimus 10. juunil uus tõuaretuse teemaline ümarlaud, kus põllumajandusministerium tutvustas uusi termineid põllumajandusloomade aretuse seaduses ja sellest tulenevaid tekstimuudatusi. Seaduse parandusettepanekud olid vaid ETLLi liikmetelt, mida usinalt kritiseeris ristamisprogrammi ideoloogiast lähtudes sporthobuste seltsi juht, toetust talle pakkusid vahel veel kahe hobusekasvatajate ühingu esindajad. Õnneks oskas asekanstler Toomas Kevvai arutelu hoida konstruktiivses suunas. Arutelu kohta saadeti välja memo, kuid seaduse muutmise kanti 2014. aasta kavva. Seniks on seiskunud ETLLi liikmete initsiatiiv seadusloomes.

Kirev on olnud ühistegelise ja eraõigusliku tõuaretuse organisatsiooni esimesed kakskümmend aastat, 19. augustil täitus 20 aastat ja seda tähistame 27. septembril seminariga. Tänuõnad kõigile tegijatele, ka oponentidele, sest ainult sihipärane tõuaretustöö koos sisulise diskussiooniga viib edasi.

Kontraaretusühingud 4/2013

Lõpeb Eestile esimene täispikkuses Euroopa Liidu rahastamisperiood, mis võimaldas täiendavalt finantseerida, sealhulgas investeerida maaelu ja põllumajanduse arengusse. Jäänuks Eesti kõrvale EList, oleksime edukad olnud küll endiste liidukaaslaste suhtes, aga konkurents lääneriikidega olnud märkamatu. Kalli tehnika ja uute tehnoloogiate sisseostu võimalus tagas taimesortide ja loomatõugude geneetilise potentsiaali realiseerimiseks keskkonna järsu paranemise maaviljeluses ja loomade pidamistehnoloogias. Edu on saatnud mõlemat poolt rekordiliste teraviljasaakide ja jõudlusnäitajatega. Kliima on ikka sama, kuigi ilmastik on vahelduv.

Ettevalmistus järgmiseks rahastamisperioodiks on kulgenud tormiliselt, mis andis kasu Eestile. Kuidas mõneti suurenenud toetussumma riigis jagada, on hoopis keerulisem. Erinevatel pooltel on oma õigus, aga õigluse kehtestamine on jäänud põllumajandusministri õlule. Kaldudes väiketootmise eelistamise poole, kas või läbi „kastisüste-

mi“ kehtestamise, on jäänud minister ka talupidajate löögi alla. Eelistamine loob alati vastuolu, jagamise kriteeriumid peaksid olema võimalikult ühetaolised. Aga poliitika nõuab oma.

Tähistasime tõuaretuse ühistegelise organisatsiooni 20. aastapäeva tõuloomade näituse ja seminariga septembris. Aitäh ministrile tublimatele tänukirjade andmise eest, kuigi kummalgi üritusel polnud põllumajandusministeeriumi esindajatel võimalik osaleda. Üllatav info laekus aga koostööpartneri kaudu. Tõuaretustoetuse kahest miljonist oli kevadel reservi jäänud 0,25 mln eurot, mille eraldamiseks tunnustatud sigade aretusühingule (Eesti Tõusigade Aretusühistule) ringles põllumajandusministri määruse eelnõu ja seletuskiri. Reservist polnud asjaomased aretusühingud teadlikud selle ajani. ETLLi liikmete seisukoht on avaldatud samas ajakirjas. Ministri vastuses korratakse eelnõu seletuskirja seisukohti ja soovitakse tulevikus arutada aretustoetuse rakendamise põhimõtteid. Omapärane „tunnustus“ ETLLi liikmete 20 aasta tegevusele. On tekkinud varemgi reserve, aga see jaotati proportsionaalselt kõigi tunnustatud aretusühingute vahel.

Ei ole rahu ka tõuaretuse organisatsioonis. Teist aastat kestab kohtu-tee vana-tori seltsiga (halduskohus tühistas tunnustuse 1. nov 2012, ringkonnakohus menetleb 11. detsembril 2013), esimene aasta raskeveohobuste seltsiga (tunnustamisest keeldumine tunnistati õigeks 29. nov 2013). Eesti maakarja säilitamisele-aretusele lisandus seltsile uus eesmärk – vajadus kaitsta maakarja uue ühingu abil, kes avalikul koosolekul 23. novembril avas esmakordselt virtuaalse lauda ja juustukoja. Tõuaretuse ja äri suhted on kiiva kiskunud lambakasvatajate seltsi siseelu. Väikesele Eestile nii palju erimeelsust ja vastakaid arvamusi küllalt kitsale alale on liiast.

Olgem järgneval aastal kollegiaalsemad, vastastikku avameelsemad ning tunneme rohkem huvi tõuaretuse sisu ja ürituste vastu.

Segadused suhtlemises 1/2014

Sügiskevadine talv on mööda saamas ja keegi ei oska prognoosida lina kasvu, sest vastlapäevaliug jäi enamasti laskmata – polnud lund ega jäist mäekülgegi. Tüüpiline Kesk-Euroopa talv, ilmastik kinnitab Eesti kuuluvust sinna, kuhu soovime poliitiliselt ja majanduslikult kuuluda.

Tehakse 2013. aasta kohta kokkuvõtteid, mida ka avaldatakse, nii ka ajakirjas Tõuloomakasvatus. Kui 2012. aastal põllumajandusloomade ja -lindude arv võrreldes eelmise aastaga ühtlaselt suurenes (2–5%), siis 2013. aastal sigade ja lindude arv vähenes (4–6%). Vene turu ära kukkumine elussigade ekspordis on ilmselt üheks põhjuseks. Veiste arv jätkab suurenemist lihaveiste arvel, aga isegi piimalehmi oli 300 võrra rohkem. Kui lisada samaväärne piimatoodangu suurenemine lehma kohta, ongi käes piimakvoodi ületamise oht kogutoodangus kvoodisüsteemi viimasel, 2014/15. aastal. Iroonia? Juba arvutatakse trahvisummat, mis jääks paremate piimafarmide kanda. Loodame, et põllumajandusminister suudab Brüsselis edukas olla.

Seakasvatustevõtete majanduslikkuse edendamiseks toetati neid 2013. aasta aretustoetuse jäägi arvel ja 2014. a suurendas ministeerium oluliselt aretustoetust jõudluskontrolli läbiviimiseks 32 ettevõttes. Kummalised käigud. Sigade jõudluskontrolli tulemused on olnud stabiilsed, erilisi nihkeid pole olnud. Äkki rahaline süst hakkab toimima?

Eesti Tõuloomakasvatuse Liidul ja liikmetel on viimastel kuudel olnud küllalt kirevad ajad. Põllumajandusministeerium on hakanud enam huvi tundma aretusühingute tegevuse vastu, mistõttu jaanuaris kutsuti esindajad ümarlauale (ETLLi mitte) arutama tuleviku tegemisi.

Lambakasvatavad käisid eraldi veel selgitamas, sest ajakirjanduski kajastas probleeme aretusühingu juhtimises. Eks „müra“ on teistelgi. Eesti Hobusekasvatajate Selts vahetab lauapooli kontrollorganiga kahes kohtumenetluses. Kuid kõik see on muutnud ärevaks hobuse-

kasvatajate tegevuse, mis kajastub isegi varssade sündimuse vähenemises. Loodud kolmas suund tori hobuse tõule on veelgi kehvemas seisus – neli varssa kahe aasta jooksul ei ole jätkusuutlik. Omamoodi koomiline tegevu(setu)s käib Tori hobusekasvanduse ümber. Siin jäeti kunagi õige otsus tegemata, eelmises olukorras tehti aga vale otsus – mõlemad annavad tööd kohtule ja häirivad igapäeva aretustööd.

Jõudis kohale Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse ettepanek, et muuta tõuaretuse, kunstliku seemenduse ja aretusloomade geneetilise hindamise aluseid. Arutamised seisavad ees, kuid projekt tundub suurriikide aretusühingute keskne ja Brüsseli zootehnikakomisjoni tegevus peab selle tagama.

PÕLASi parandusettepanekud kõrvale 2/2014

Väga lühike talv andis võimu üle varakult alanud kevadele, mis vindus kaua, kuid kolmekümneks päevaks saabusid ootamatult. Maa ootas lumest saamata jäänud niiskust kaua-kaua, aga arvatud niiskusevarud maapõues ei jätnud seemet niisama. Orased tärkasid, taliraps näitab võimu, taliviljad on ühtlasemad kui Lätis ja Leedus. Võilill õitses kiiresti, rohumaad annavad ootamatult head saaki.

Üksluine poliitikamaastik võttis äkki pöörded üles, üks osapool vahetati teise vastu, ees on valimised, mille tulemused omakorda prognoosivad jälle järgmiste tulemusi jne. Nüüd on tulemused teada – Reformierakond oli kavaldanud jälle teised üle.

Vahetusid põllumajandusministrid, õigemini tuli tagasi viieteistkümne aasta tagune minister Ivari Padar. Käes on Euroopa Liidu eelarve üleminekuperiood, kus käivad diskussioonid maaelu arengukava üle kümnete koostööpartnerite vahel. Aasta algupoolel oli olukord, kus ükski osapool polnud rahul eelmise ministri ettepanekutega, vähemalt meedias kajastatult. Et vabariigi omaosalust võimaldati vähendada, tuli loobuda arvestatavast toetusrahast. Uuel ministril tuli teha otsus enne valitsusse esitamist. Paljudel „niitjatel“ kadus lootus saada toetusraha esimeste hektarite niitmiseks. Kes teab, kuidas lõpuks

jääb, kuid aktiivsele põllumehele peab olema selge, kui suurele toetusele võib loota seitsmeaastasel tootmisperioodil. Tootmistsükkel põllumajanduses on aga oluliselt aeglasem ja pikem kui teistes majandusharudes, mistõttu finantseerimine tootmise arendamisse peab olema tagatisega.

Viimased aastad on olnud edukad, ka kokkuostuhinnad on olnud soodsad. Kui kokkuostuhinnad langevad või sisendite hinnad suurenevad, jääb süüdi maailmaturg. Aga meie oma võim ja valitsus? Tahaks loota, et kuidagi pehmentatakse viimase kvoodiaasta lootusetut trahvi edukatele piimatootjatele. Juba esimese kvartali jooksul suurenes piimalehmade arv 1400 võrra ja keskmine piimatoodang 181 kg, mis kokku andis 18 300 t (+10,2%) lisakogutoodangut.

Möödunud aasta kevadel tegi ETLL ettepaneku parandada põllumajandusloomade aretuse seadust, oli üks arutelu põllumajandusministeeriumis, kus diskuteeriti põhiliselt ETLLi väliste kolme hobusekasvatajate aretusühingute esindajatega. Lõpuks lükati see arutelu edasi tänavusse aastasse, sest oli loota EP ja EN uue määruse projekti. Märtsist maini oleme ETLLi koosolekutel arutanud seda teemat kahel korral ja ettepanekud õigeaegselt esitanud. Tagasisidest tundub, et Brüsselis kulgeb arutelu veelgi raskemini, sest äriplaanid suurte ELi liikmesriikidel on ambitsioonikad. Seetõttu väikeriikide oma pära (identiteedi) kujundamine või säilitamine jääb demokraatia hammasrataste vahele ja Euroopa aretusmaterjali vaba sissetung tagatakse. Samas muutub mitmesuguste seltsingute aretusühinguks tunnustamisest keeldumine peaaegu võimatuks.

Siinkohal tahan kutsuda üles tori hobuse kasvatajaid rahumeelsele arutelule, kes on tori hobune olnud eelnevatel ajaperioodidel, kes on praegu ja kes ta peaks olema tulevikus. Vänet „mudamaadlust“ (mida naiste hulgas harrastatakse paljudes riikides), sisse-väljaastumist või umbusaldamist ei vaja tori hobune, selle tagajärgi ootavad ainult tema vaenlased, et lõigata moraalset, aga ka ainelist kasu. Hobune on klassikaline koduloom, kes vajab ka kasvatajate omavahelist lugupidavat suhtlemist.

Aretusühingute sisekliima 3/2014

Omapärane suvi on sügisesse jõudnud, saagikoristus on enamasti lõppjärgus ja saakki tubli. Kuigi hind jääb madalamaks, on taimekasvatatajatele aasta tavapärane, sest teravilja- ja rapsihind vastakuti kompenseerivad sissetulekute mahtu.

Piimatootmine on Eestis olnud tõusuteel, 2013. a jõuti lehmade keskmise piimatoodanguga Euroopa Liidus viiendale kohale (Tule taevas appi!). Aga kogutoodangu kasvuproгноos näitas viimaseks kvoodiaastaks lubatu ületamist, isegi määral, mis toob kaasa trahvisummad. Seda peaksid maksma kõige edukamad.

Ukraina sündmustest tulenev tagasilöök piimasaaduste turul on aga hoopiski ohtlikum. Toidutootmise ahel pole pikk, kuid poliitiliste kähmluste tulemused langevad jällegi esmatootja, põllumehe õlule. Piimatootjad, aga ka elussigade müüjad leidsid turgu ka ELi lähiriikides, millega survestasid kokkuostuhinda Eestis. Uues olukorras ütlevad needki oma lepingud üles või alandavad märgatavalt hindasid, mis ajapikku võivad alaneda tasemini, kus tuleb tootmise jätkamiseks rakendada seni kogutud reserve. Neid aga napib, sest investeringutes on suur osa laenudel, mis koos intressidega vajavad tagasimaksmist. Näis, mil määral suudavad Euroopa Liidu liikmesriigid leida ühist meelt ja rakendada abinõusid Venemaa survestamisest tekkinud põllu- ja kalamajanduse toodangu hinnalanguse leevendamiseks. Raske on uskuda seda, aga lootus jääb.

Aga raskused jätkuvad. Metsseakorjustel diagnoositi Aafrika katku viirus, mille leviku piiramine on küllalt umbmäärane. Tänavune tõuloomanäitus toimuski seetõttu tõusigadeta. Vaatamata sellele läks näitus korda, tõuloomade koosseis järjest paraneb ja külastajate arv aina kasvab. Suur tänu edukatele tõuaretajatele!

Samas ei paku rahu aretusühingute sisekliima. Tõe otsimist alustasid lambakasvatavad, hobusekasvatavad on olnud rahutud juba aastaid, loodud on uusi ühinguid, ka EHSis aasta jooksul toimunu pole seni

end õigustanud. Linnukasvatatajaid on kokku kutsutud korduvalt, kuid seaduslikku üldkoosolekut pole suudetud kokku saada. Ilmselt on aeg muudatusteks, kuid need peavad olema tasakaalukad ja aretusühingu liikmetele selged ja arusaadavad. Selleks on vaja rääkida, rääkida ja ..., aga olla valmis ka kuulama. Vastasel juhul tekib lõhe liikmete vahele, tekib soov luua jällegi uus ühing jne. Aga liikmete arv, eriti neile kuuluvate tõuloomade arv on nii napp, et järjekindlat tõuaretust enam korraldada ei saa.

Paljudel juhtudel pole esmaseks probleemiks aretuselased küsimused, vaid hoopis ärist lähtuvad probleemid, sageli ka aretusühingus töökohustuste või õiguste ebakohases jaotuses. On millele mõelda, mida arutada ja luua visioon tuleviku tarvis.

Jõudluskontroll on tähtis 4/2014

Ongi käes hobuseaasta jõulukuu, varsti vahetub aastaarv ja seejärel algab lamba-aasta. Mõlemad kenad põllumajandusloomad, kes sütitasid tõuaretajaid aretusühinguid looma. Hobusekasvatatajaid jagunes isegi viie organisatsiooni vahel, valuliselt (tunnustati) anti tegevusluba isegi kuuendale (praegu ühe liikmega ühing). Järsud pöörangud EHSi juhatuses innustasid veel mõnd rühma taotlema paralleeltõuraamatu pidamise tegevusluba, lambakasvatatajad vaid ühte lisaks. Olime uhked, et suutsime Eestis anda igale tõule aretuslikku teenust ühe aretusühingu poolt. Mis on lahti?

Eessõna pole koht, kus anda ammendav vastus. Peapõhjuseks on olnud aretusühingu juhtstruktuuride vahel tekkinud arusaamatused. Tegevuslubade taotlemine protestimärgiks on põnev, kuid killustamise tulemusena tekkivate pisikeste organisatsioonide kulused ei suuda väike liikmeskond katta.

Tõuraamatu pidamise ajalugu on pikk, Eestis möödub sellest varsti 130 aastat. Tõuraamat on kui organismi selgroog, kuhu kinnituvad külgmised luud ehk andmebaas tõulooma põlvnemisest ja kõikidest elukäigu sündmustest. Põllumajandusloomi peetakse toodangu saa-

mise eesmärgil. Toodangut suurendatakse aretustööga, kus vanemate hindamise ja paaridevalikuga tagatakse suurema jõudlusega järglaskond. Hinnata saab aga registreeritud andmete alusel, mille tagab jõudluskontroll kui lahutamatu osa tõuraamatu pidamisest. Jõudluskontroll on tõuraamatu pidamise eelduseks.

Jõudluskontrolliga alustati Eestis peaaegu 100 aastat tagasi, kuid viimase 20 aasta tehniline areng on taganud isegi kahepoolse otsesideme farmi ja jõudluskontrolli keskuse vahel. Aga ikkagi napib arusaamist selle vajalikkusest. Eriti kummaline on suure osa eesti maakarja kasvatajate suhtumine. EL direktiivid ei kohusta jõudluskontrolli tegema, et keskkonnatoetust saada. Nõutav on aga veiste tõuraamatuse kandmine. Praegu on 600st tõuraamatu põhiosa lehmast jõudluskontrolli all vaid ligi 350. Mille alusel garanteeritakse 250 põhiosa lehma kuuluvus eesti maakarja kui ohustatud tõugu? Selleks on vaja olla jõudluskontrollis.

Edu kõigile lamba-aastal!

Piimakvoodi trahv? 1/2015

Järjekordsed Riigikogu valimised on lõppenud. Ikka omapärane on Eesti põhiseaduse tõlgendus, kus volitusi saamata, aga presidendi lubaduse alusel valimised võitnud erakond, lootuses, et president oma sõna tagasi ei võta, veab esialgu rahulikke läbirääkimisi koalitsiooni moodustamiseks. Kohe 2/3 häälte nimel Riigikogus. Kui aga?

Loomakasvatajatele olid valimised väike vahemäng, sest nii enne kui pärast valimisi olid piima ja liha kokkuostuhinnad oluliselt madalamad kui omahinnad. Ettevõtjad on avaldanud arvamust, et suudetakse vastu pidada veel mõned kuud. Kui Perevara teatas lehmakarja kolmekordsest vähendamise otsusest, oli sündmus põllumajanduses igati ületanud meediakünnise. Nii lihtne see ongi!

Paljudel parimatel piimatootjatel ripub õhus ka viimase kvoodiaasta trahvikartus. Sassi läksid lepingud teiste Balti riikidega, rääkimata

Venemaast. Mida ikka teha, kui toota osatakse, ollakse investeerinud tuleviku nimel laenude najal, müüa saadakse aga nii madala hinna eest, mis ei kata tootmiskulusid, rääkimata võimalustest laenusid tagasi maksta? Jääb ainukeseks võimaluseks piirata tootmist või see isegi lõpetada. Aga laenud-laenud ja veelgi tähtsam põllumajandusettevõtte töötajate tulevik. Ka Tartu Agro AS teatas meedia kaudu seakasvatuse lõpetamisest. Kui palju on veel neid, kes teevad seda avalikustamiseta. Aga ei ühtki teadet töötleva tööstuse ega toidukaupu müüva ettevõtte kehvast käekäigust, sest piima, liha või nende saaduste müügihinnad kauplustes on vähemärgatavalt, õigemini polegi alanenud. Kõike annab lahendada tootjale madalama ostuhinna maksmisega.

Rahu pole ikka aretustöö maastikul. Ajakirjas (lk 32) on lühiülevaade tegevuslubade taotlemistest, keeldumistest ja vaietest. Oleme avaldanud ka riigiameti seisukoha, et samale tõule paralleeltõuraamatu pidamiseks luba ei anta. Praegu on juba kaks tegevusluba nii lambatõugude kui ka eesti hobuse tõuraamatu pidamiseks. Kui aluseks võtta ELi zootehnika nõukogu määruse eelnõud, mille üle arutelu veel käib, saab pädev asutus (meil VTA) keelduda tegevusloa andmisest vaid üksikjuhtumil.

Tõuaretajad on ajaloo keerdtuultes jäänud alati tasakaalukaks ja oma eesmärkidele truuks, isikutevahelised konfliktid on jäetud kõrvale. Tahaks loota, et demokraatia tingimustes ka seda kunagi saavutatakse.

Vissiüritused 2/2015

Selle aasta teise ajakirjanumbri trükki andmine oli sõltuvuses Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu vissiürituste toimumise ajast saartel 12. ja mandril 16. juunil. Nüüd on vissi tiitli omanikud selgitatud ja üritustest artiklid ja fotod ajakirjas.

Saaremaal Upal toimus Saarte viss 21. korda, ainult mõni kord vähem kui mandril. Selle aja jooksul on kõikide tõugude välimiku aretuses tehtud märkimisväärset tööd. Kui algusaastatel olid lehmad

väiksemad, tihti ebaühtlase arenguga udaraga ning pikkade ja jämedate nisadega. Nüüd ei kohta neid vigu isegi eesti maatõul. Tasapisi suureneb eesti holsteinide esindus konkursil, sel aastal sama arv kui eesti punasel tõul. Moodi hakkab minema, et eesti (mustakirju) holsteini lehmade konkursi võidab punasekirju lehm, nii Saarte kui vabariiklikul vissil. Seejuures olid Saarte EHF ja EPK vissid sama punasekirju holsteini pulli tütred. Järelikult on aretajad ja loomaomanikud valinud uudse aretusmeetodi, mis oluliselt lähendab geneetiliselt kahte piimatõugu, aga eesti punast kirju värvuse suunas.

Eesti maatõu esindus on alati olnud parem Saaremaal kui mandri konkursil. Sel aastal oli võimalus püüda fotole neli Vissi, kelle ümber linnid 2009 kuni 2015, ainult 2011. aasta Viss oli puudu (vt foto tagakaane välisküljel). See näitab saarlaste visa tööd oma karja säilitamisel. Selle eest suur tänu!

Vabariiklik vissiüritus Ülenurmel kulgeb ikka oma headuses. Iga aastaga lehmade koosseis paraneb. Esitlemisel oli märgata (ka Saaremaal), et mõne lehmaga oli treeninguid alustatud hilinemisega, vaja on ikka nädalaid kestvat treeningut. Aga mõlema tõu vissi ja reservissi tiitlid said väga ilusa välimikuga lehmad. EHF Viss Lindi on oma punasekirju värvuse ning väga võimsa ja tasakaalustatud kehaehitusega silma jäänud 2011. a Hollandi, 2014. a Saksamaa ja 2015. a Šveitsi kohtunikule. Järelikult rahvusvaheliselt tunnustatud piima-lehmatüüp Eestis.

Šveitsi kohtuniku Stefan Widmeri tööd oli võimalik jälgida jaanuaris Osnabrückis, kus ta hindas saksa holsteine ja iga ringi lehmade järjestamisele kulutas kuni 10 minutit. Sealt ka soovitus kutsuda Widmer Eestisse ja siingi töötas ta kiiresti ja objektiivselt. Peaksime leidma võimaluse ka iga ringi võitjate (edasipääsevate) lehmade omanike tunnustamiseks. Saksamaal seda tehti ja autasustajateks olid paljudel juhtudel kindlustusfirmad, kellega meil aga erilisi sidemeid pole. Jagada aga sponsorite vara väiksemateks osadeks, et jätkuks ka teistele, oleks mõttekas.

Rõõmsa olekuga Ahto Vili (Torma POÜ juht) näitas oma lehma Taali fotot, kelle neljanda laktatsiooni toodang oli 19 370 kg, mis on Eesti lehmade seas läbi aegade suurim 305 päeva laktatsiooni piima- toodang. Üle 19 tonni on lüpsnud veel Täpik Kõljala POÜst ja Tiba Torma POÜst.

Lõpetame optimistlikult, sest vastupidist on Eesti loomakasvatuses ja tõuaretuses liiga palju. Kena suve kõigile!

SAK 3/2015

Aasta 2015 jääb Eesti loomakasvatajatele kauaks meelde, kahjuks häiriva tootmise kollapsiga. Kvoodi lõpuaasta tõi edukatele piima- tootjatele kaela trahvi, piimahinna languse tasemele, kus palju ettevõtteid loobus piimakarjast. Paljuski on põhjuseks Vene turu ära jäämine, õigemini sanktsioonid sanktsioonide vastu, mis ajas sassi Balti riikide vabaturu, kus Eesti piimatootjatel oli soodus positsioon. Elussigade sisseveo keeld Venemaale andis löögi seakasvatajatele. Lisaks on seakasvatajad elanud sigade Aafrika katku hirmus. Halvasti on läinud neil, kes pidid sead hävitama. Võib-olla siiski paremini (on kompensatsioon) kui neil, kes lõpetava(si)d seakasvatuse.

Igal juhul on segadust palju. Õpetlik oli Eesti Ekspressi artikkel 2. septembril sellest, et kui kõikides naaberriikides oli taud ja kuidas Eesti ainukese riigina pääses 1938/39 suu- ja sõrataudist. Ainult riigi kõigi tasandite sihipärane, nõudlik ja kõigile arusaadav kaitsetegevus tagas selle.

Seakatku leviku takistamiseks jäi mõistlikest otsustest ja asjalikust tegevusest puudu juba 2014. aasta sügisel. Peale jäi keskkonnakaitse (ei või metssigu jahiga laiali ajada) seisukoht *contra* oht põllumajanduslikule seakasvatusele. Alles nüüd, aasta pärast, kui üle 22 000 kodusea on hukatud, otsustati hakata järgnevatel kuudel vähendama metssigade populatsiooni 30 000 võrra. Kahjuks põllumajanduse heaks tegeldakse rohkem tabandunud farmide (tervete?) sigade utili- seerimise viisidega ja kompensatsioonivõimaluste leidmisega.

On olnud raskeid perioode kord ühel, kord teisel loomakasvatuseharul, et aga veise- ja seakasvatuse ühel ajal, kus ohus on ligi 80% loomakasvatuse kogutoodangust või üle poole põllumajandustootmisest, on pretsedenditu. Põllud võib aastaks-kaheks sööti jätta, tehase-vabriku sulgeda mõneks aastaks, ja alustada uuesti, aga seakasvatuse, rääkimata veisekasvatusest, taastamiseks kulub aastaid, mil tuleb vaid investeerida. Mida investeerida, kui tootmise lõpetamiseks makstakse ära kõik oma reservid? Lisaks tuleb vanad laenud enne ära tasuda, kui saab uusi võtta. Toompeal käimine 14. septembril ja seal sed jutud, ka pärast seda, tõestavad veel kord, kui vähe tähendavad ametnikele kodumaised toiduained, sest selle katavad ka teised riigid.

Aga Eesti üks miljon hektarit põllumaad ja lisaks pool miljonit looduslikke rohumaid tahavad hooldamist ja korrashoidu, vastupidist nägime juba taasiseseisvumise järel. Et kas või välisturistidele meelepärane olla, on siiski ainus viis põllumajandusliku maa sihipärane harimine ja kasutamine. Maa kasutamistotstarbe Eestis määrab aga loomakasvatus.

Loomakasvatus raskustes 4/2015

Loomakasvatuse raskest olukorrast oli ülevaade eelmise ajakirjanumbri artiklis, kolm kuud hiljem pole olulisi muutusi.

Oktoobris oli lugeda Postimehe majanduse veebilehelt: „Eesti lihatööstused teenisid 2014. aastal 310,3 mln euro suuruse müügitulu juures 16,8 mln eurot kasumit, mis on aasta varasemaga üle 55% enam, selgub põllumajandusministeeriumis valminud Eesti lihatööstus-sektori 2014. aasta ülevaatest. „Kasumlikkuse suurenemise üks põhjus on Venemaa sanktsioonide tõttu Euroopa Liidu turul tekkinud liha ületootmine, mis on muutnud tooraine odavamaks», ütles maaeluministeeriumi kaubanduse ja põllumajandussaadusi töötleva tööstuse osakonna juhataja Taavi Kand.

Samalt autorilt „Maaelu edendajas“ (12. oktoober 2015 nr 8/22, lk 4): „Piimatööstusel väiksem müügitulu, kuid suurem kasum“. „Piima-

tööstus tootis 2015. aastal kuue kuuga Statistikaameti andmeil 151 mln euro väärtuses piimatooteid, mida oli üle 33 mln euro ehk 17,9% võrra vähem kui 2014. aastal samal ajal. Piimatööstuse kogukasum ... oli esimesel poolaastal 11,9 mln eurot. Keerulises turuolukorras kärbiti kogukulusid, samuti vähendas kogukulude suurust tooraine madal hind. Sektori kogukulud vähenesid 21,8%, samas kasvasid aastataguse ajaga võrreldes 13% tööjõukulud.“

Selline on maaeluministeeriumi juhtivtöötaja seisukoht. Muidugi aus avaldus, aga kuhu jäi piima ja liha töötlevate tööstuste solidaarsus toorainetootjatest loomakasvatajate kahjumitega. Ei määra ju Venemaa loomakasvatussaaduste kokkuostuhindu Eestis, seda teeb töötlev tööstus ise.

Maaeluminister Urmas Kruise näeb lahendust loomakasvatajate ühistegevuses ja uue ühistulise piimatöötlemiskeskuse ehitamises. Tõnu Post (Kõljala POÜ) väidab, et sellise keskuse osakaal peab olema vähemalt 15% kokkuostuturust, et tagada edu. Rootsisis ühistulise Arla Foodsi (12 754 liiget) osa piimaturul on 72%. Eestis on kaks ühistulist (nimes küll tähed AS) piimatööstust, kuid väikese mahu tõttu on mõju Eesti piimahinnale väike.

Oli 1990ndate algus, kui põllumajandusministeeriumis arutati § 32 rakendamist töötleva tööstuse erastamisel, mis andnuks eelise ühistulisele tootmisvormile. Põllumeeste olukord oli drastiline, rahalisi vahendeid nappis, sisendid (energia, masinad jm) kallinesid kümneid kordi aasta jooksul, inflatsioon oli tormiline, kokkuostuhinnad kasvasid ainult veidi. Valitsuse ministrid jäid aga jäigalt seisukohale, et ühistud peavad tööstuste varad riigilt välja ostma. Oli julgeid, vahel ka kogenematuid, kes võtsid vastutuse, aga „rahamehed“ tegid oma tööd ja tulemusena kujuneski praegune olukord. Tore, et nüüd on riik valmis peale maksma. Kas teised omanikud (ärimehed) jäävad passiivselt ootama?

SAK ikka päevakorra1 /2016

Käesolevas ajakirjas on mitu ülevaateartiklit 2015. a loomakasvatuse kohta. Need kinnitavad arvude keeles, milline möödunud languseaasta oli loomakasvatuses. Tagasilööke oli kõigis tootmisharudes, eeskätt produktiivloomade arvu suhtes. Kust aga tuleb piima või liha kogutoodang? Ikka loomade koguarvust, kuigi ei saa unustada ka keskmist toodangut produktiivlooma kohta.

Selline olukord, et kõigi loomaliikide koguarvud on miinuses võrrelduna eelmise aastaga, oli vaid Eesti Vabariigi esimestel aastatel, kui likvideeriti NL plaanimajanduse tulemust. Ainult lihatõugu veiste ja nende kasvatajate arv on suurenenud. Arvestades Eesti geograafilist asendit, ei suuda veiseliha enamtoodang kompenseerida kaotust piima- ja sealiha toodangus. Soome linnukasvatus Eestis on olnud pidevalt tõmbetuules, kord edenedes, kord vähenedes, kuid pole taganud eestimaalaste (ise)varustamist. Seakasvatusele oli eelmine aasta katastroofiline, arvestades Eesti kapitalil põhinevat, toodangu langus võib veelgi jätkuda.

Valitsus toetas sigade Aafrika katku III tsooni seakasvatajaid sealihakonservide varumisega (küll tühise hinna eest) ja varuti 900 000 ühikut, riigihanked selleks olid võitnud ikkagi Rakvere ja Atria lihatööstus. Ka selles toetame põhjanaabreid.

Maaeluminister on kvalifitseerunud sigade Aafrika katku tõrjele. Kui palju on esinemisi telekanalites, raadios ja nõupidamistel, viimastel saadavad ministrit pidevalt seakasvatusfarmide juhid, kes küsivad, kõnelevad, kahtlustavad ministrit, võtavad teda maha, ja ikka korduvalt. EPKK lihafoorum korraldati Märjal, kus asub ka ETSAÜ kontor. Oponendid jälle kohal. Et korduvalt oli seakasvatajatele lubatud sama toetussummat, pidi minister pakkuma midagi uut. Ja näe, minister lubaski suuremad ühikumäärad sigade aretustoetuseks. Kuidas asjaolud kulgesid, on lugeda ajakirjas (vt lk 30). Siinkohal tuleb märkida, et Eesti 23 tõuseakasvatajat, nii palju neid veel ongi,

kaalusid ministri abil üles ligi 2000 teiste loomaliikide tõuloomakasvataja aretustoetuse ühikumäärad.

Eriti kahju on, et piimakvoodi kadumise aastal kahanes piimalehmade arv 5100 võrra, lisaks veel 3500 noorveist. ELi vanad liikmesriigid seevastu valmistusid sihipäraselt piimakvoodi kadumiseks. Näiteks Hollandis, kust müüdi varem kümneid tuhandeid tiineid lehmikuid teistesse riikidesse, oli 2014. aastal juba raske neid kokku saada, sest farmerid valmistusid oma piimakarja suurendama. Meil juhtub sageli nagu Euroopa Liidus, kuid tihti vastupidi.

Õnneks piimaveisekasvatajad suutsid keskmist piimatoodangut lehma kohta suurendada sadakonna kilogrammi võrra ja eesti holsteini lehmad lüpsid üle 9000 kg. Jacqueline on ületanud 170 tonni piiri elueatoodangus. Varsti ületatakse 20 tonni piir 305 päeva piimatoodangus. Lootust kõigile tõuaretajatele 2016. aastal!

Lõpetamata kõrgem haridus 2/2016

Murelikult vaatasime tagasi 2015. aastasse, sest kõikide loomaliikide arv vähenes. Käesoleva aasta esimese kvartali näitajad kinnitavad languse jätkumist, kuigi loomade arvu vähenemine pole nii drastiline kui ülevaate artiklis võrrelduna kahe aasta esimeste kvartalite vahel. Eelmise aasta lõpu seisuga võrreldes on sigade arv vähenenud veel 14 000 võrra, üllatusena veiste, sh piimalehmade arv, vaid mõne saja võrra. Kas pole statistika trikk? Lammaste ja kitsede arv suurenes, veidi ka lindude arv. Kuid teated piimalehmade müügist Poola, Läti või Leetu kajastuvad kindlasti teise kvartali näitajates. Tõsiselt kahju, et mitmes riigis toetatakse piimalehmade sisseostu, meil räägitakse loomakasvatuse toetusest üksiku miljoni euroga, mis teeb 0,7 senti piimakilogrammi kohta. Samas piima kokkuostuhind on alanenud ligi 10 senti. Piimakarjast loobujatel jäävad aga maksta laenud, millest ükski laenuandja loobuda ei taha. Tegevuse lõpetanud farmis olid mitmesuguse kvalifikatsiooniga tööinimesed, kellel lootust leida samaväärset tööd kodu lähedal on peaaegu olematu.

Aretusühingud läbisid veebruarist aprillini ärevusperioodi, kuhu mahtus aretustoetuse taotlemine, VTA järelkontroll ja toetuse saamine. Probleemidest on lugeda ajakirjas, aga veelgi rohkem on probleeme aretusühingute programmide juhendite (kordade) tõlgendamisel. Ühine probleem on, et järelkontrolli aktid jõuavad aretusühingutesse alles pärast toetusraha laekumist. Loogiliselt peaks olema vastupidi, et aretusühingud saaksid selgitada oma puudujääke.

Veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudis oli 10. juunil „karjalaskepäev“, diplomitega lasti praktikasse 40 loomaarsti, neist 19 Soome, 24 toidueriala spetsialisti, 10 loomakasvatajat ja kolm kalakasvatajat. Loomaarstiõppe 6 aastat tagab magistritaseme, kolmel ülejäänud erialal läbisid viieaastase studiumi 37-st ainult 12. Murelikuks teeb, et ka bakalaureuseõppe läbinutest on vähestel soovi jätkata magistriõppes. Kunagine ülikooliõppe jagamine kaheks etapiks maksab väga valusasti kätte eriala lõpetanute teadmiste tasemes. Kirutud NL ajal nimetati seda haridustaset „lõpetamata kõrgem“, nüüd rahuldab selline tase paljusid noori, kindlasti mitte tulevase tööandjaid.

Teine probleem on noormeeste vähesus. Oleme harjunud loomaarsti tööd füüsiliselt raskeks pidama, aga neljakümne hulgas oli vaid üks noormees, loomakasvatajate hulgas õnneks küll 30%. Midagi on erialade määratluses, sisus, nõuetes või ülikooli vastuvõtutingimustes ikka väga viltu. Toidame feministide vaidluslauda, et kõrgelt haritud naised ei rakendata võrdväärselt meestega. Pole võimalik, kui igapäevane töö vajab füüsilisi võimeid, mistõttu tööle võetakse kas või madalama haridustasemega mees. Midagi tuleb ette võtta, et ülikoolihariduses taastuks normaalne neidude ja noormeeste suhe.

Tõuaretuse populaarsus Eestis ja Leedus 3/2016

Loomakasvatavad võitlevad ettevõtte ellujäämise nimel, 287 piimakarjakasvatajat on loobunud, 2013. aastaga võrreldes kahanes lehmade arv 8500 võrra, kas müüdnud lõunapoolse, aga veelgi hullem kui on saadetud lihatööstusesse. Poola parandab piimakarja geneetilist

taset lehmadega Eestist. Seakasvatajate tööd häirib jätkuvalt seakatku epideemia, mis jõudis nüüd ka üle mere. Võrreldes 2015. aastaga on sigu 76 000 võrra ehk 21% vähem. Piimatootmises on ainukeseks rõõmustavaks näitajaks piimatoodangu 321 kg suurune kasv lehma kohta poole aastaga, mis annab lootust ületada 2016. aastal 9000 kg piimatoodangu piiri, seni on sellest jagu saanud Euroopas vaid Taani. Piima madal kokkuostuhind jätkub, paarisendilisest tõusust räägitakse regiooniti. Kaubandus trikitab madala joogipiima müügihinna-ga normaalse kokkuostuhinna tasemel, mida asusid tõkestama Lõuna-Eesti noortalunikud. Puudub igasugune ühtekuuluvustunne majanduslikult raskes seisus tootjatega.

Kevadest sügiseni toimuvad tõusisesed konkursid, kus selgitatakse välja selle aasta parimad. Hobusekasvatajatel eelnevad piirkondlikud võistlused, kust parimad kutsutakse vabariiklikule konkursile. Piimatõugu lehmade konkurss toimub ka Saaremaal koos hiidlastega (sel aastal laevaliikluse häire tõttu ei jõudnudki nad kohale). Ees seisavad veel trakeeni hobuste ja karusloomade konkursid.

Tõugude parimad loomad ja aretjad jõuavad septembri esimesel laupäeval Ülenurmele, sel aastal 20. korda, aga koos Luigel toimunuga oli tegemist 25. Tõulooma üritusega. Ülevaade ajakirja viimases artiklis, fotod kaantel.

Üle mitme-mitme aasta avas näituse maaelu(põllumajanduse)minister. Urmas Kruise elupõlise linnamehena on saanud ägeda karastuse ministripostil loomakasvatuseprobleemidega – võitlus sigade Aafrika katkuga, piima kokkuostuhindade järsk langus, riigitoetuse (0,7 senti/kg aastas) õiglase/ebavõrdne jaotamine, Tori hobusekasvanduse taasriigistamine rentnikult, kompetentsikeskuse loomine jpm. Aga optimistlikku ellusuhtumist jagas minister vissikonkursi lõpus ja Tõuloom 2016 avamisel. Riigikogu maaelukomisjoni esimeest (endist põllumajandusministrit) Ivari Padarit kohtab loomakasvatuseüritustel sagedamini.

Olime 8. septembril tõuaretuse foorumil ja üheksandal Leedu vabariiklikul loomade näitusel, kus olid terve päeva kohal aseministrid,

ministeeriumi osakondade juhid, mis on reeglipärane kõigil loomakasvatustel üritustel. Küll ootavad Eesti loomakasvatajad samasugust huvi ja kohalolekut meie riigimeestelt!

Kiita tuleb loomakasvatajaid 4/2016

Jälle käes aastalõpukuu, kus mõeldakse möödunule, tasuda tuleb arveid, ajastada laenu tähtaegu, lugeda kokku sissetulekuid/väljaminekuid. Kas on lootust positiivsele tulemusele? Kui ei suuda materiaalselt, siis vähemalt enesealahoivu ja -hinnangu tarvis. Tegelikud tulemused selguvad küll alles jaanuaris.

Kiita tuleb kõiki loomakasvatajaid, kes keerulises majandusruumis on püsima jäänud, kas või kahjude kiuste. Madalad müügihinnad ei kata kulusid, rääkimata laenude ja nende intresside katmisest või investeerimise võimalustest – kas majanduslikult hullemat olukorda võib ette kujutada. Aga loomakasvatus on Eestis põlvkondade viisi talletunud pärilikuks harjumuseks, mida võib ka pidada omamoodi hulluseks, et on harjutud loomi kasvatama. Seda aga kasutavad ära „partnerid“, kes on farmitoodangu vahendajad tarbijani, töötledajad ja eriti kaubandus. Pole infot, et ükski piima- või tapaloomade töötledaja oleks seetõttu lõpetanud tegevuse, rääkimata pankrotti minekust, kaubandusest rääkimata. Ikka õnnestub jaehinna kujunemise skaalal tootja müügihind nihutada madalamale, kas või maailmaturu hinnale toetudes. Piimahinna maailmaturul kujundavad Uus-Meremaa ja Austraalia, võrreldamatud Eesti olustikuga. Aga pool piimast peab konkureerima nende riikidega turul, aga mitte Eesti siseturul.

Samas on Eesti loomakasvatusteaduste tootjad jätetud viimase kahe valitsuse poolt ilma ELi poolt lubatud toetusest, mida on õigustatud mitmeti, kuid loomakasvatajatele naiivselt. Nüüd on uus valitsus koos uute lubatustega, aga eelmise valitsuse eelarveprojektiga. Lootma peab, sest ega eelminegi kriis pole täielikku katet saanud. Diskussioonid meedias ainult süvendavad tarbijate arvamust, et põllumehed nõuavad vaid toetusi. Ei, toetust saab vaid Eesti tarbija, et suudaks

osta meie kliimaatilistes tingimustes toodetud toiduaineid. Õige, toetus aitab põllumajanduslikku maad käibes hoida.

Kiita tuleb maaeluministeriumi, et võttis varakult arutlusse ministri määruse eelnõu aretustoetuse jagamiseks/taotlemiseks 2017. aastal. Septembri lõpust siiani on olnud kolm arutelu, arvamusi ja ettepanekuid seinast seina. Ministeriumi soov on üle minna PRIA turuarendustoetuse taotlemise/aruandluse metoodikale, mis eeldab esmalt kulutuste omafinantseerimist, seejärel katte taotlemist PRIA-lt, kus jõudluskontrolli eest on õigus saada 70% ulatuses. Väikestel aretusühingutel puudub vastavamahuline omafinantseerimine, mis eeldab jällegi laenude võtmist ja pankade toitmist.

Tegevusloaga aretusühingute loetelu täienes 16. liikmega. 9. novembril andis Veterinaar- ja Toiduamet tegevusloa uuele aretusühingule MTÜ Eesti Vutt. Aretusühingu tegevusluba kehtib eesti vuti kui ohustatud tõu säilitajale ja jõudluskontrolli läbiviijale kuni 31.12.2018.

Loomade arvud languses 1/2017

Möödas on 2016. aasta oma rõõmude ja muredega, eriti viimastega tuli maadelda põllumajandustootjatel, aga ka loomakasvatajatel eriti olenemata kalendrikuust. Ei mäletagi sellist loomade arvu aastakokkuvõtet (1990. aastate alguses küll), kus kõikide loomaliikide arv on vähenenud võrreldes eelmise aastaga. Kahe aasta jooksul on piimalehmade arv vähenenud 9000 võrra, mis praegust keskmist piimajõudlust arvestades, tähendab lisaks 80 000 tonni piima aastas. Veiste arvu vähenemist hoidis tagasi lihatõugu veiste arvu mõningane suurenemine.

Meie ajakirja artiklist on lugeda, et meie tähtis ekspordipartner Holland hoopis suurendas piimalehmade arvu, sest varakult hakati valmistuma piimakvootide kadumiseks, laiendati või ehitati uusi lehmalaudu, vähendati lehmikute ekspordi. Ja Eesti farmer müüs, kui läks hästi, Poolasse ja Balti riikidesse suure toodanguga lehmi, kui ei, viidi tapamajja.

Piimakarjakasvatavate tarkus tagas aga keskmise aastatoodangu kasvu lehma kohta, mis vabariigis oli statistikaameti andmeil 8833 kg, lehmadest oli 95% jõudluskontrolli all ja nad tootsid 9294 kg piima. Need arvud tagavad Eestile ELis kindlalt teise koha.

Hoopiski rängem on olukord seakasvatustes, kus kahe aasta jooksul on sigade arv vähenenud 92 000 võrra. Oma osa on siin muidugi ka sigade Aafrika katkul, kuid vähenemisele põhilöögi andsid madalad kokkuostuhinnad. Lisaks ahendab poliitiliste sanktsioonide jätkamine põllumeeste turgu.

Tavapäraselt oli valitsuse selgitus, et seda põhjustavad maailmaturu-hinnad. Ainuke eripära on selles, et meil on hinnalangus oluliselt järsem, tõus aga aeglasem. Eesti ei maksnud lubatud üleminekupe-rioodi toetusi, sest eelmine valitsus takistas seda kiivalt. Uus valitsus kinnitas lubaduse need taastada. Viimane kvartal pööras lootusriikka-maks, sest kokkuostuhinnad tõusid, piimal isegi poolteist korda.

Tegevusloaga aretusühingutele on ootuste aeg, kuidas rakendub uus aretustoetuse määrus, mis muudab oluliselt aretustoetuse käitlemist. Enne kulutad, siis taotled toetust, mille otstarbekuse/abikõlblikkuse üle otsustab PRIA. Kui ei sobi, jäävad kulud aretusühingu omanike – loomakasvatavate kanda. Nii lihtne see ongi. Kuid tähtsam on see, et riik on eelarvest toetanud tõuaretust peaaegu viieteist aasta jooksul.

Lõpetamata kõrgem haridus ruulib edasi 2/2017

Maülikooli veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituut saatis ellu selle aasta 94 lõpetajat. Veterinaare oli kokku 56, neist pooled Soomest, ja nende hulgas oli isegi kolm noormeest. Teiste erialade magistrilõpetajatest oli loomakasvatustes kuus, kalakasvatustes, piima- ja lihatehnoloogias igäühes kaks lõpetajat. Kolme aastaga lõpetajaid oli loomakasvatustes 11, toiduainetehnoloogias 15, neid loodetakse sügisel õpinguid jätkama. Eelmises lauses toodud arvud on küllalt pessimistlikud selleks. Kahjuks täielik kõrgharidus magistritasemel

pole enam noorte hulgas populaarne, piirduakse pooliku ülikooli-haridusega. Nagu eelnevatest andmetest selgub, noored eelistavad lühikursust.

Varem on hiilivalt, aga järjest avalikumalt kritiseeritud Bologna sajandivahetuse kokkulepet, kus toodi ülikooli sisse eraldi bakalau-reuse- ja magistriaste, viimast on nimetatud isegi teaduskraadiks. Kohe järgneb doktorantuur, vahepeal ei mingit praktilise töö nõuet. Järgneb õppejõu ehk noorte õpetamise amet. Kahjuks peab tunnustama NLi-aegset õppesüsteemi, kus õppeaeg oli 4–5 aastat, varem kõrgkoolist lahkunu sai tiitliks lõpetamata kõrgharidus. Iga järgmise astme vahel oli kohustuslik erialaline tööperiood. EPA/EPMÜ õppeperioodil oli igal suvel kohustuslik paari- kuni viiekuune eriala-praktika. Kutsehariduses veel lisaks loengute perioodil regulaarne dežuurpraktika õppemajandi farmides.

On kirjalikult kurdetud ja kord arutatudki loomakasvatuse õppekava üle. Ettepanekute nimekiri oli pikk, mis kuidagi ei mahu kolmeaastase õppeperioodi sisse. EPMÜ perioodil katsetasime esmakursuslaste praktilist õpet praegustes kutsehariduskeskustes, tollastes tehnikumides, üliõpilased olid rahul, aga rahuolematud olid meie õppejõud kar-tusest, et koormus väheneb ja töökoht kaob. Järgmise rektorikandi-daadi lõöklausekski kujunes „Üliõpilased Tartusse tagasi!“

Tunnustama peab Eesti farmerite teadmisi, mida nad on kogunud aretusühingute või välisfirmade Eesti esinduste seminaridel, samuti nende korraldatud arvukatel erialalistel välisreisidel. Kahjuks looma-kasvatuse õppejõude pole teavitatud võimalikest koolitusreisidest, ka ei võimalda maaülikooli rahanappus ainult omafinantseeringuga neil koolitusreisidel osaleda. Ka Eestis toimuvatele seminaridele ei tule korraldajatelt kutseid. Õppejõududele jääbki teadmiste ammuta-mine erialasest kirjandusest.

Hollandis töötab aastakümneid praktikasüsteem, milles töötab arvu-kalt eri alade praktika-katsejaamu, kus riik doteerib tehnoloogia uuendamist. Selles katsejaamas läbivad perioodiliselt vähemalt näda-lase praktika farmerid, kutse- ja kõrghariduse taotlejad, ka õppejõud

kuni professoriteni välja. Kahjuks on Eesti liiga väike, et ülal pidada ühtegi katse-praktika majandit, kuid väljaõppe praktiline osa vajab süsteemsemat lähenemist. Iga suvi peab andma üliõpilasele praktilisi kogemusi.

Rektori valimine 3/2017

Kui eelmises ajakirjas käsitlesime õppeaasta lõppu EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudis, siis nüüd on uus õppeaasta alanud. Maaülikooli perele eriti põnevalt, sest esimese nädala jooksul pidi selguma, mitu kandidaati esitatakse rektori kohale, kes saab rektoriks järgmiseks viieks aastaks. Sahinaid võimalikest kandidaatidest oli omajagu, aga võta näpust, praegune rektor Mait Klaassen üksinda, ja seda juba neljandat korda. Üllatus kõigile, usun, et kandidaadile endalegi. Vahepealsed kirjasõnad Võru linnapea kandidaadist pidanuks teistele julgust andma. Ei tea, kus põhjus, kus tagajärg. Ilmselt mitmekülgsete hobidega ja hea suhtlejana on Mait Klaassen tsemendteerinud endale püsiva ametikoha. Juhtida nii mitmepalgelist ja väga eripäraste isiksustega maaülikooli pole kergete killast.

Kui 1994. aastal ühinesid ELVI ja EPMÜ loomakasvatuse instituut, oli läbitud väga raskete diskussioonidega periood, kus enamasti teadusasutus seda ei soovinud. Uue struktuuri loomisel vaidlused jätkusid ja veterinaarprofiiliga osakonnad liitusid loomaarstiteaduskonnaga, teised loomakasvatuse instituudiga. Sigimisbioloogid pidasid end samuti rohkem veterinaariaga sobivamaks. Tegelikult on tegemist tõuaretuse edendamise ühe, kuid väga tähtsa valdkonnaga. Samas koridoris paikneti koos geneetikalaboriga, aga ikkagi oli vaja eralduda. Ja nüüd 23 aastat hiljem, kui maaülikool alustas taas õppetoolide süsteemiga (varem 1989. a), on struktuuris tõuaretuse ja biotehnoloogia õppetool, mille hoidjaks on professor Haldja Viinalass. Töötajad paiknevad eraldi vähemalt kolmes hoones, mis ei kergenda sugugi koostöö laabumist. Alustanuks kohe koos, oleks mahtunud ühte majja, auditooriume küll napiks. Loodame, et nüüd liigutakse edasi üksmeelselt.

Piimakarjakasvatatajatele on piimahind üle kahe aasta tõusnud, mis võimaldab lappida vahepeal tekkinud auke. Piimatoodang lehma kohta suurenes poole aastaga üle kolmesaja kilo, mis kinnitab, et sel aastal ka Statistikaameti andmeil ületab 9000 kg piiri. Aga äkki võipuudus? Üheks „süüdlaseks“ tituleeris tuntud E-Piima juht aretustöö, mis põhjustab piima rasvasisalduse languse. Olgugi et opereeris tegelikkusest ligi 0,25% võrra madalama näitajaga, oli tava-vaatajale esitus veenev. Parem otsigem põhjusi töötlejate sfäärist ja kaubandusest.

Augustikuu lõpupäeval toimus Tallinnas 68. Euroopa Loomakasvatuse Assotsiatsiooni aastakonverents, mis tõi kokku tuhatkond loomakasvatusteadlast Euroopast, ka mujalt maailmast. Kahjuks Eesti meedia kajastus sellest konverentsist oli rohkem kui tagasihoidlik.

Tõuloomakasvatus 20-aastane 4/2017

Päevakohane on kirjutada ajakirja kahekümnest aastast. Oleme teinud lühiülevaate iga viie aasta järel, nagu ajakirja lõpuosas lugeda on. Kõik need tekstid on nii sarnased, sest nii tublid kirjutajad, ajakirja väljaandmise probleemid ja kujundus, aga kõige tähtsam, et ajakirja tehniline toimkond on isikuliselt jäänud 20 aasta jooksul samaks. Olgu siinjuures veel kord märgitud, et peatoimetaja kõrval on toimetajana kaasa löönud pm-knd Eha Lokk, keelelist korrektuuri teinud Silvi Seesmaa ning ajakirja sisu trükivalmiks küljendanud ja kujundanud pm-dr Alo Tänavots. Samal ajal teeb ajakirja kaanekujunduse Irina Gron Paar OÜs. Seejärel on terve ajakirja käsikiri trükivalmis, mis juhtub ikka viimasel või eelviimasel minutil. Nüüd asub tegutsema trükikoja müügijuht Leili Niglas Paar OÜ juhi ja omaniku Peeter Adamsoni ning tema pereliikmete toel ja abil. Kui tavatrükikojas kulub selleks nädal või kaks, on meie ühistöö rekord kaks päeva. Nii kõik need kakskümmend aastat ja veel neli aastat lisaks Tõuinfo väljaandmisel. Suur tänu kõigile!

Kahe kümneaastase ajakirja viimase numbri ja peaaegu sama vanuse Tõulooma kalendri väljajagamise ajal arutavad ETLLi liikmed ja

koostööpartnerid Ülenurmel, kuidas edasi minna, milline peaks ajakiri olema järgmistel aastatel. Samuti tehakse kokkuvõtte aretustoetuse taotlemise ja aruandluse uuest korrast. Kindlalt võib väita, et bürokratia suurenes märgatavalt.

Eriliseks teemaks on kujunenud 15 miljoni euro rakendamine piimatöötlemise projekti. Konkureerisid kaks esindust, loos langes E-Piima rühmale ja uus piimatööstus tuleb Paidesse. Asukoht on distantsti mõttes kindlasti õige. Nüüd käib diskussioon 1 mln piimatonna üle. Muigama ajab, et nii vähe, NLi ajal suudeti 1,2 mln. 15 aastat tagasi oli Viljandis üleval idee, et taotleda piimakvooti 1,5 mln tonni. Isesestvalt langesime 0,6 mln lähedale, uuesti oleme jõudnud 0,8 mln tonni piirile. Kahe aasta jooksul kaotasime 10 000 lehma, kes võinuks toota igäüks 10 tonni, jäänuks veel vaid 100 000 t puudu. Järelikult piimatootjatel probleemi poleks, kui töötlejad suudaksid poole piima kogusest realiseerida maailmaturul hinnaga, mis tagaks tootja jätkusuutliku majandamise. Kahjuks mitte alati.

Lõppev aasta on olnud mitmeti eripärane: kui loomakasvatajatele, eriti piimakarjakasvatajatele on see tänu piimahinna normaliseerumise tõttu rahustav, siis ilmastiku tõttu väga saagirikas põllumundus sai tugeva tagasilöögi vihmase sügise tõttu. Pole ammu olnud aastat, kus pea kuuendik saagist põldu jäi. Selle ulatusele aitas kaasa ka ELi rohestamise poliitika, mis nõudis liblikõieliste, sh oa- ja hernekasvatamist. Nendele kultuuridele osutus selline ilmastik saatuslikuks. Põllumaa väljalangemine intensiivsest põlluharimisest on Eestimaa juba küllalt rohelineks muutnud, aga ühine põllumajanduspoliitika nõuab oma osa. Õppetund missugune!

Kas loomakasvatajate liitmine loomaarstiõppega on mõjus? 1/2018

Alustame ajakirja järgmist aastakümnet. Vähemalt esimesed kolm aastat oleme riigihanke „MAK 2014-2020 Teadmussiirde pikaajaline programm loomakasvatuse tegevusvaldkonnas“ finantseerimisel. Seetõttu on muutunud pisut esikaane kujundus, kuhu lisandusid

kaks logo. ETLi liikmed ei soovinud kujundust muus osas muuta, nii läheb 21. aasta. Vastavalt riigihanke tingimustele on paber pisut toekam ja tekst loetav ka aadressil <http://www.pikk.ee>.

Otseseks koostööpartneriks on Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda (EPKK). Arvame, et uus olukord tõstab usku ajakirja jätkusuutlikkusse, peaasi, et meie senised autorid pühendusid enam kirjatööle ise ning leiaksid oma aretusühingust ja liikmete seast kirjutajaid lisaks. Tugevdamist vajabki praktiliste loomakasvatavate ja teadlaste osa kirjasõnas. On vihjatud väljaannetele, kus on ka autoritasu, mida kahjuks riigihanke summad ei võimalda.

Uus periood, kuid endise rektoriga neljandat korda algas Eesti Maaülikoolis. Mait Klaassen on raiunud end EPA/EPMÜ/EMÜ ajalukku, sest kordusarvult vastast tal pole. Alanud periood ei saa kerge olema, sest ülikoolide hariduspõld tahab korrastamist. Ikka õppekavade/erialade paljusus ja mõningane kattuvus ülikoolide vahel, kõrgkoolide paljusus – on teemad, mis periooditi tugevasti esile kerkivad. Lisaks tasuta/tasuline õpe? Hoopis põhimõttelisem ja ülikooli haridusetaset ja -mainet nõrgestav teema on ülikooliõppes kolme aasta järel „vahetunnistuse“ andmine. Otsus tehti „kaugel ja kõrgel“, aga tulemused on jõudnud Maarjamaale. Üliõpilane rahuldubki bakalaureuseõppega (ikkagi ülikoolidiplom), mistõttu magistriõpe ei komplekteerugi. Kuid tegelikult on see noor inimene haritusest, rääkimata eriala põhjalikust tundmisest päris kaugel. Kolmeaastane õpe on rakenduskõrgkooli tase, ehk „lõpetamata kõrgem“ vanasti. Eriti raske olukord on loomakasvatases, kus oleme ka maailma mastaabis kõige kaugemale jõudnud – teine koht ELis piimatoodangus lehma kohta. Aga õppe vastu on huvi rohkem kui jahe. Kas eriala loomakarstiõppe „vihmavarju“ alla toomine osutus saatuslikuks? Jätab loomakasvatuse varju. Ühe loomakasvatava kohta on seitse ravitsejat, äkki peaks olema vastupidi?

Loomakaitsjate, kes kasvatanud ainult lemmikloomi, surve/kontrollil koostab maaeluministerium (MEM) lubatud näitusloomade nimekirja. Kolmekümnest liigist kuus (hiired-rotid jt) närilised, kelle

hulka raskustega õnnestus lülitada küülikutele seltsiks ka tšintšiljad. Hoopis keerukamas olukorras on Luige laatade korraldaja Eesti Tõukari OÜ, kel ei lubata Eestisse ametlikult sissetoodud liike näidata.

Alanud aasta on tõuaretuses juubelite aasta. Oma aretusühingute 25 tegevusaastat taasiseseisvunud Eestis on tähistanud Eesti Hobusekasvatajate Selts (EHS) ja märtsi lõpus Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu (ETKÜ). Palju õnne, tublid tõuaretajad!

PõKa 2/2018

Aktiivselt on 2018. aastat alustanud Maaeluministerium. Koostöös Keskkonnaministeriumiga on alustatud põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava (PõKa) koostamist (ajakirjas lk 21). Peetud on arvukalt kaasamise üritusi, kus palju osalejaid, kes tahavad kaasa rääkida arenguteede üle kuni 2030. Pikkadel tööpäevadel on materjali kogunenud mahukalt, aga sügiseks loodetakse kontsentreerida see mõnekümnele leheküljele. Ajuti tundub, et kaldub liiga „luuleliseks“ ja igapäevast „draamalugu“ napib, aga äkki nii peabki.

Uue põllumajandusloomade aretuse seaduse eelnõu arutelu on olnud asjalik, kuigi sisukus on napivõitu ja kõrval peab olema ligi 100-leheküljeline EP ja NE 2016. aasta määruse tekst või vähemalt vahenduseks seaduse seletuskiri.

Hoopis omalaadseks ettevõtmiseks Maaeluministeriumis on nn eksponeerimiseks lubatud loomade nimekirja määruse eelnõu arutelu. Eelmises ajakirjas kirjutasime 30 lubatust, sh tšintšiljad. Aga edasised arengud on olnud tormilised, nimekirjas oli 82, kuid tšintšiljad väljas. Lisatud on igasugused molluskid, kalad ja mitmed eksootilised isendid, tegemist on nn loomakaitsjate survega, põllumajanduse ja maaeluga seost napib.

Hobusekasvatajad on olnud tegusad igal aastal, sest EHSi ürituste arv on vist ETLli liikmete hulgas suurim aastas. Samas oli omaette tegevuseks pidevad vaidlused riigiasutustega (PM/MEM, VTA, PRIA).

Kolme aasta jooksul kohus (sellest terve aasta vaikus) menetles EHSi hagi ebaõiglaselt aretustoetuse vähendamist VTA ja PRIA poolt jõudluskontrolli korra väärä tõlgendamise põhjendusel. Mais saabus positiivne otsus ja EHSil on lootust saada 2015. aastal saamata jäänud toetuseosa. Aga neil aastatel vahendite vähesuse tõttu tegemata jäänu ning muidugi EHSi töötajate ja liikmete närvikulu pole enam taastatav. Aga õigus võitis. VTA kinnitas uued korrad, kus vaidlusalust punkti enam pole.

Edu kõigile suvistel üritustel!

ETLL 25 3/2018

Suvi on aretusorganisatsioonidele vägagi teguderohke. Juunis olid hobuste veo- ja sõidukatsed Toris, vissikonkursid Upal ja Ülenurmel. Juuli esimene pool oli veidi rahulikum, said eestvedajad ka veidi lõõgastuda, aga juuli lõpus Kurgjal eesti hobuse päev, augusti alguses lambapäev, seejärel Ülenurmel eesti raskeveohobuse päev. Kolmandas dekaadis tori hobuse ja viie päeva pärast eesti noorhobuste jõudluskatsed Toris ning kohe-kohe 1. september ja Tõuloom 2018 Ülenurmel. Seal tähistasime Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu 25. aastapäeva, milleks avasime EPMis posternäituse ja viisime läbi 27. tõuloomanäituse. Ilm soosis sel suvel kõiki üritusi, v.a 20. augustil Toris.

Ühistegelise tõuaretusorganisatsiooni kakskümmend viis aastat on möödunud kiiresti, aga ei saa öelda, et märkamatuult või märki jätmata. ETLL asutati 18. augustil 1993 seitsme aretusühingu poolt, kaks veiste, kaks sigade ning lisaks hobusekasvatajate, lambakasvatajate ja linnukasvatajate aretusühing. Tõuloomanäitusel saime areni-le kutsuda kolm lepingule alla kirjutanut: filosoofiadoktori Matti Piirsalu, pm-kandidaadid Kalju Eilarti ja Andres Kallaste. Pm-knd Enno Siiber, kes tegi organisatsiooni loomisel kõige enam, ei saanud tervislikel põhjustel kohale tulla. Kolleegide poolt märgiti ära ka siinkirjutaja 25-aastast tööd ETLLi presidendina ja maeluminister Tarmo Tamm tunnustas tänukirjaga. Minister oli tulnud Tartu sügis-

näitust ja TÕULOOM 2018 avama ning tutvus põhjalikult kohale toodud näituseloomadega.

ETLLi liikmeskond on aja jooksul oluliselt muutunud. Püsinud on veisekasvatatajad, kusjuures EHF ja EPK organisatsioon on ühinenud ETKÜsse ning EK Selts, hobusekasvatatajad EHSis. Seakasvatatajad lahkusid juba 2003. a. Lamba- ja linnukasvatatajate organisatsioonid on vahetunud, karusloomakasvatatajad EKAÜna on püsiliige, kuigi nende liikmeskond on aja jooksul muutunud.

Iga ETLLi liige on püüdnud teenindada oma liikmeid ikka paremini, mis on toonud ka edu, kuigi periooditi tabasid Eesti loomakasvatust kriisiajad, mis on vähendanud põllumajandusloomade arvukust. Aga produktiivsuse kasv on kompenseerinud loomade arvu vähenemisest põhjustatud kogutoodangu vähenemise. Piimalehmade aastatoodangult on Eesti Euroopa Liidus 2. kohal ja piimatoodang läheneb 10 tonnile, mis oleks olnud saavutatav sel aastal. Kahjuks kuum ja kuiv suvi tõmbas sellele kriipsu peale.

Diskussioonid riigiasutustega on harivad olnud, võite on jagunud siia ja sinna, õpetust saanud mõlemad pooled. Loodame, et PÕLASi uus variant toob selgust. Kollegiaalsuse põhimõtted ja vastastikune üksteise mõistmine on alati edasiviiv jõud.

Hea lugeja! 4/2018

Põllumehele on vegetatsiooniperiood kevad-suvi-sügis majanduslikult otsustav, kas suudetakse kasvatada ja koguda põllult toodang, mida müüa. Loomakasvatatajale on see periood veelgi otsustavam, sest sel ajal peab koguma sööda ka küllalt pikaks talveperioodiks. Tänapäeval käib piimakarja püsiva kvaliteediga sööt läbi hoidla, järeltõnu järgmise kevade sööt peab olema kogutud eelmisel aastal. Möödab on ajad, kus taimekasvatatajad õpetasid loomakasvatatajaid, et kõige odavama piima toodate karjatamisperioodil. Aastaringne laudas pidamine ja söötmine tagab suure piimatoodangu, aga kvaliteetse põhisöödaga hoidlast.

Kui eelmisel aastal kasvas põllul rekordiline saak, aga liigvihmane sügis jättis 20% toodangust põllule, siis käesolev põuane suvi jättis kolmandiku kasvamata. Esimesed niited siloks olid kasinad, teravili kängunud, ainult mais nautis kuuma ilma ja kompenseeris mõnevõrra silo puudujääki. Maaeluminister Tarmo Tamm palus põllumeestel leida ka halvast olukorrast head ja rääkida rohkem positiivselt. Aasta põllumehe konverents hindas kõrgelt sellist suhtumist.

Põllumajandusloomade aretuse seaduse (PÕLAS) eelnõu arutelusid toimus mitu, aga aretusühingute ettepanekuid ei võetud arvesse, sest eelnõu oli lukus suve otsa (kooskõlastamisel ministeeriumites). Korraldati 3. ja 8. oktoobril kaks telesilda Tallinna-Tartu vahel, kus osalesid MEMi, VTA ja aretusühingute esindajad, kuid neid ettepanekuid ei võetud arvesse, sest 4. oktoobril saadeti eelnõu juba valitsusse ja 8. oktoobril saatis valitsus selle Riigikogusse. ETLL saatis 15. oktoobril, lisaks ka EHS, kirja maaelukomisjonile oma märkustega. PÕLAS reguleerib ainult tõupuhaste loomade aretustööd ja turustamist, kõrvale on jäänud mittetõupuhaste loomade aretus kui tõupuhaste aretusloomade allikas. Hoopiski on välja jäetud jõudluskontrolli kui tõuraamatu pidamise lahutamatu osa sätestamine. Hobusekasvatajatel on probleemid seotud samas tõus kahe tegevusloaga aretusühingu aretustöö koordineerimise seadustamisega. Üldse on seaduse eelnõu mõistmine seletuskirjast sõltuv.

EPA/EPMÜ/EMÜ on konkurentsitu teiste ülikoolide suhtes, sest viis rektorit on elujõus ning nendest neli pühitsesid sel aastal juubelit, Arnold Rüütel ja Nikolai Koslov koguni 90. sünnipäeva. Eriti tuleb tunnustada president Arnold Rüütlit, kes pärast rektoriametit on olnud väga vastutusrikastel ametikohtadel. Seejuures on tulnud tõestada, et ta on õige saarlane, mitte poliitiline tuulelipp. Mitu tuntud ajakirjanikku või saatejuhti peaksid vabandama avalikult, kuid ei pigem püütakse pakkuda udust õigustust oma „loometööle“.

Kümne aasta publikatsioonid

Teaduspublikatsioonid 6.3.

1. Tõuaretus ja organisatsioonilised muudatused. – Eesti põllumajandus XX sajandil III. Ülevaade põllumajandusest siirdeperioodil. Aastad alates 1990–2008. Saku, 2009, lk 704–724.
2. Veisekasvatus. – Eesti põllumajandus XX sajandil III. Aastad alates 1990–2008. Saku, 2009, lk 737–750.
3. Hobusekasvatus (koostaja). Eesti põllumajandus XX sajandil III. Aastad 1990–2008. Saku, 2009, lk 785–792.
4. Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi 20 aastat aastad 1989–2001. – Agraarteadus, XX, 1, 2009, lk 60–65.
5. Eesti punane tõug Põlula ja Räni katsetes. 7.1. Maksimaalse piimajõudluse katsed Põlulas. – Eesti punase tõu aretus. Tõumonoograafia, lk 112–128, 2009
6. Välissidemete kujunemine tõuaretuses. – Eesti põllumajandus XX sajandil. IV köide. Lõimumisest rahvusvahelisse turumajandusse. Lk 223–228, Saku, 2010.
7. Maheveisekasvatus Eestis. Terve loom ja tervislik toit. EMÜ VLI, Tartu 2010, lk 55-60.
8. Tootmisfarmi emiste viljakus kümne aasta jooksul kahel perioodil (kaasautor V. Vare) – Tõuloomakasvatus, 19, 1, lk 19–21, 2016

Populaarteaduslikud

2009

1. ETLI aruande- ja valimiskoosolek – Tõuloomakasvatus, 12, 1, lk 30–32, 2009.
Akadeemik Aarne Punga mälestuspäev Eesti Maailikoolis. – Tõuloomakasvatus, 12, 2, lk 27–28, 2009.
2. Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu liikmete arvamus Eesti piiman-

- duse strateegiast. – Tõuloomakasvatus, 12, 2, lk 8, 2009.
3. Kes ohustab ohustatud tõuge? – Tõuloomakasvatus, 12, 2, lk 15–18, 2009.
 4. Piimatootmise sesoonsus (kaasautor M. Voore) – Tõuloomakasvatus, 12, 2, lk 25–26, 2009.
 5. Kommentaar. – Maaleht 16. juulil 2009
 6. Tõuloom 2009 Ülenurmel – Tõuloomakasvatus, 12, 3, lk 27, 2009.
 7. Kes ohustab ohustatud tõuge – Eesti maakari, 2009, lk 15-17.
 8. Parimatest parimad Ülenurmel. – Maamajandus, oktoober, 2009, lk 30–31.
 9. Ülevenemaalises loomakasvatusinstituudis Puškinis. – Tõuloomakasvatus, 12, nr 4, lk 21–23, 2009.
 10. Intervjuu Juhan Särgavaga. – Tõuloomakasvatus, 12, nr 4, lk 23–26, 2009.
 11. Prantsusmaa loomanäitus Space 2009. – Tõuloomakasvatus, 12, nr 4, lk 28, 2009.

2010

12. Saateks. – 125 aastat tõuraamatute pidamist Eestis, Tartu, 2010, lk 5–6.
13. Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu aastakoosolek – Tõuloomakasvatus, 13, 1, lk 31–32, 2010.
14. Manivald kandis Poolide vaimu Piistaojal. – Manivald Metsaalt – Theodor Pooli pärandi hoidja Piistaojal. Piistaoja Küla Selts, lk 103–107, 2010, 148 lk.
15. Tõuloom 2010 osavõtjad. – Tõuloomakasvatus, 13, 3, lk 29–32, 2010.
16. Parimad tõuaretajad selgusid taas Ülenurmel. – Maamajandus, oktoober 2010, lk 38–41.
17. Tõuraamatute pidamise 125. aastapäev Eestis. – Tõuloomakasvatus, 13, 4, lk 19–20, 2010.
18. Eesti maatõugu lehmade kehamõõtmete dünaamika (kaasautor K. Kalamees) – Tõuloomakasvatus, 13, 4, lk 5–6, 2010.

2011

19. Jõudluskontrollist aastaraamatute põhjal – Tõuloomakasvatus, 14, 2, lk 9–12, 2011.
20. Arutelud Jõudluskontrolli Keskuse tuleviku üle – Tõuloomakasvatus, 14, 2, lk 25–27, 2011.
21. Kahekümnes näitus „Tõuloom“ Ülenurmel – Maamajandus, september 2011, lk 18–21.
22. Plaksumeeter andis võidu vasikale – Maaleht nr 36 (1248) 8. september 2011.
23. Kakskümmend vabariiklikku tõuloomade näitust – Tõuloomakasvatus, 14, 3, lk 24–27, 2011.
24. Kakskümmend üle-eestilist tõuloomanäitust – Maamajandus, oktoober 2011, lk 24–27.
25. Aasta põllumees Avo Samarüütel ja elutööpreemia laureaat Eino Härm – Tõuloomakasvatus, 14, 4, lk 23–24, 2011.
26. Lehmade viljakus tagab vaevalt põhikarja taastootmise – Tõuloomakasvatus, 14, 4, lk 7–9, 2011.

2012

27. Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu aastakoosolek – Tõuloomakasvatus, 15, 1, lk 27–29, 2012.
28. Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu maikuu koosolek – Tõuloomakasvatus, 15, 2, lk 21–22, 2012.
29. Tõuloom 2012 vihmases Ülenurmel – Tõuloomakasvatus, 15, 3, lk 20–22, 2012.
30. Adolf Mölder 100. sünniaastapäev – Tõuloomakasvatus, 15, 3, lk 22–23, 2012.
31. Enno Siiber 75 – Tõuloomakasvatus, 15, 3, lk 23–24, 2012
32. Trükist ilmus kõrgkooli õpik „Loomakasvatus“ – Tõuloomakasvatus, 15, 3, lk 24, 2012.
33. Veis kui põllumajandusressurs – Maaülikool, 25.10.2012 (222) lk 3.
34. Raivo Külasepp on aasta põllumees – Tõuloomakasvatus, 15, 4, lk 34, 2012.
35. Ajakirja Tõuloomakasvatus viisteist aastat – Tõuloomakasvatus,

15, 4, lk 35–36, 2012.

36. Ajutise tori hobuse koosolek – Tõuloomakasvatus, 15, 2, lk 19–21, 2012.

37. Tõuloom 2012 Ülenurmel – Eesti Talu, Eestimaa talupidajate keskliidu info- ja nõuandeleht, nr 4 (53), 2012, lk 9–10.

38. Ohustatud tõugude seminar – Tõuloomakasvatus, 15, 4, lk 21–25, 2012.

2013

39. Eesti Tõuloomakasvatuse Liit 20 – Eesti Hobusekasvatajate Seltsi aastaraamat 2013, lk 85.

40. 20 years of statewide co-operative breeding organization in Estonia – XVI Baltic Animal Breeders and Genetics Conference, Riga, Latvia, 11.–12. September 2013, p 61–62.

41. Tõuloom 2013 Ülenurmel – Eesti Talu, Eestimaa talupidajate keskliidu info- ja nõuandeleht, nr 4 (53), 2013, lk 9–10.

42. Seminar „20 aastat ühistegelise tõuaretuse organisatsiooni Eestis“ ja ettekannete slaidiprogrammid – Tõuloomakasvatus, 16, 4, lk 17, 2013.

43. Eraõigusliku tõuaretuse organisatsiooni kujunemine – Tõuloomakasvatus, 16, 4, lk 18–20, 2013.

44. Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu aastakoosolek – Tõuloomakasvatus, 16, 1, lk 27–29, 2013.

45. 20 aastat ühistegelikku tõuaretust Eestis – Äripäev, Põllumajandus, august 2013, nr 2 (1), lk 19.

46. Tõuloom 2013 Ülenurmel päikesepaistes – Tõuloomakasvatus, 16, 3, lk 20–22, 2013.

47. Eesti Tõuloomakasvatuse Liidul täitus 20 aastat – Maamajandus, 10 (16), 24. oktoober 2013, lk 10.

2014

48. Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu aastakoosolek – Tõuloomakasvatus, 17, 1, lk 24–25, 2014.

49. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse 2014/0032 kohta esitatud ettepaneku arutelu – Tõuloomakasvatus, 17, 2, lk 21–24,

2014.

50. Verelisuus kui argument – Tõuloomakasvatus, 17, 2, lk 24, 2014.

51. Tõuloomad Tartu sügisnäitusel – Tõuloomakasvatus, 17, 3, lk 27–28, 2014.

2015

52. ETLLE pidas aastakoosolekut – Tõuloomakasvatus, 18, 1, lk 31–33, 2015.

53. Osnabrücki 39. rahvusvahelise mustakirjekarja päeva programm – Tõuloomakasvatus, 18, 1, lk 34–36, 2015.

54. Tartu sügisnäitus ja Tõuloom 2015 – Tõuloomakasvatus, 18, 3, lk 18–20, 2015.

2016

55. Eesti Tõuloomakasvatuse Liit pidas aastakoosolekut – Tõuloomakasvatus, 19, 1, lk 35–36, 2016.

56. Valmis dokumentaalfilm „130 aastat kodumaist tõuaretust“ – Tõuloomakasvatus, 19, 2, lk 24–25, 2016.

57. Tõuaretuse organisatsioon, tõuraamatute väljaandmine ja jõudluskontroll läbi aegade Eestis – Tõuloomakasvatus, 19, 2, lk 25–28, 2016.

58. XXV TÕULOOM 2016 Ülenurmel – Tõuloomakasvatus, 19, 3, lk 26–28, 2016.

59. Eesti Loomakasvatus – Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu seminari ettekanded Jürgenson, L. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu tõuaretusealase määruse arutelu 15. septembril 2016, lk 3–9, Tartu, 2016.

60. Aretusühingute ootused uue määruse rakendamisel – Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu Seminari ettekanded Euroopa Parlamendi ja Nõukogu tõuaretusealase määruse arutelu 15. septembril 2016, lk 60–65, Tartu, 2016.

61. Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu sügisseminar – Tõuloomakasvatus, 19, 4, lk 20–21, 2016.

62. Tähelepanekuid Euroopa holsteinide konkursilt – Tõuloomakasvatus, 19, 4, lk 21–23, 2016.

2017

63. Eesti Tõuloomakasvatuse Liit pidas aastakoosolekut – Tõuloomakasvatus, 20, 1, lk 33–35, 2017.
64. Meinhard Karelson – 100 – Agraarteadus: Journal of Agricultural Science 1 XXVIII 2017 60.
65. Professori põllumajandusteaduste doktori Ülo Olli esimesed sammud – Agraarteadus: Journal of Agricultural Science 1 XXVIII 2017 52–53.
66. XXVI TÕULOOM 2016 Ülenurmel – Tõuloomakasvatus, 120, 3, lk 22–24, 2017.
67. Ajakirja Tõuloomakasvatus 20 aastat – Tõuloomakasvatus, 20, 4, lk 26–28, 2017.
68. Anne Lüpsik 70 – Agraarteadus: Journal of Agricultural Science 1 XXVIII 2017 60.
69. Tori hobusekasvandus meie peres – Tori hobusekasvandus 160, 118–121, 2017.

2018

70. Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu aastakoosolek – Tõuloomakasvatus, 21, 1, lk 26–27, 2018.
71. Meenutusi Oidremaa külast.
72. Eesti Tõuloomakasvatuse Liit 25 – Tõuloomakasvatus, 21, 3, lk 19–21, 2018.
73. XXVII TÕULOOM 2018 – Tõuloomakasvatus, 21, 3, lk 21–24, 2018.

Korduvate pealkirjadega väljaanded ja kirjutised 2009–2018

Aasta	Ajakiri Tõulooma- kasvatus (peatöim)	Kalender* TÕULOOM (koostaja)	Õnnitus- kaart* (koostaja)	Voldik „Tõulooma osavõtjad“ (koostaja)	Artikkel „Hea lugeja!“ (autor)
2009	4	1	?	?	4
2010	4	1	?	1	4
2011	4	1	1	1	4
2012	4	1	1	1	4
2013	4	1	1	1	4
2014	4	1	1	1	4
2015	4	1	1	1	4
2016	4	1	1	1	4
2017	4	1	1	1	4
2018	4	1	1	1	4
Kokku	40	10			40

* – järgmiseks aastaks

Tabel. Publikatsioonid ja toimetamine 1962–2018

Rühmitus	1962 1970	1971 1980	1981 1990	1991 2000	2001 2008	2009 2018	Kokku
Teadustöö	5	15	12	76	49	8	165
Teadusreferaadid	3	9	8	18	22	72	132
Populaarteaduslik	5	37	40	38	54	111	286
Raamatud/brošüürid	1	2	2	3	4	1	13
Toimetamine	–	–	2	47	32	40	121
Koostamine	–	7	–	7	11	28	53
Ajalehed	–	6	25	54	4	–	122
Kroonika	–	3	3	6	10	–	22
Ülevaated	–	12	27	37	73	–	159
Käsitajalised tööd	2	5	18	3	–	–	28
Dokumentaalfilmid	1	–	–	–	–	5	6
Kokku	17	96	137	333	259	265	1107

Kogumikud

1. Saveli, O. (koostaja) ESTONIAN ANIMAL BREEDING ASSOCIATION, Tartu, 2010, 12 pp.
2. Saveli, O. (toimetaja ja koostaja). 125 aastat tõuraamatute pidamist Eestis, Tartu, 2010, 68 lk.
3. Saveli, O. (koostaja) Animal Breeding in Estonia 2004-2011, Tartu, 2011, 52 pp.
4. Saveli, O. (koostaja ja toimetaja). Ohustatud tõugude säilitamise aretuslikud abinõud. Tartu, 2012, 64 lk.
5. Saveli, O. (koostaja ja toimetaja). 20 aastat ühistegelise tõuaretuse organisatsiooni Eestis. Tartu, 2013, 32 lk.
6. Saveli, O. (koostaja ja toimetaja). Tõuaretuse organisatsioonilised uuendused praegu ja tulevikus. Tartu, 2014, 60 lk.
7. Saveli, O. (koostaja). Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu Seminari ettekanded Euroopa Parlamendi ja Nõukogu tõuaretusealase määruse arutelu 15. septembril 2016, 68 lk, Tartu, 2016.
8. Saveli, O. (koostaja) Eesti Tõuloomakasvatuse Liit 25, voldik 12 lk, 2018

Õpik kõrgkoolidele

Loomakasvatus. Tartu 2012, 544 lk (Originaal Lengerken jt, Tierzucht, 582 lk); Saveli, O. (tõlkija), Ü. Sihver (keeletõlkija), A. Tänavots (kujundaja), S. Seesmaa (korrektor).

Dokumentaalfilmid koostöös Imre Annusega (Lõunamedia)

1. „Eestimaa kauneimad tõuloomad ja parimad kasvatajad Ülenurmel 2011“ – 2012 (47 min).
2. „Eestimaa ohustatud tõud 2012“ – 2012 (18 min).
3. „Kakskümmend aastat Eesti kodumaist tõuaretust“ – 2014, pühendatud ETLLi aastapäevale.
4. „130 aastat kodumaist tõuaretust“ – 2016; ingliskeelsete subtiitritega ja pühendatud Eesti esimesele tõuraamatule.
5. „Eesti tõuloomad näitustel“ – 2017; pühendatud 25. tõulooma näitusele taasiseseisvunud Eestis.

Valik artikleid

Akadeemik Aarne Punga mälestuspäev Eesti Maaülikoolis

TL209, 27–28

Aarne Pung sündis 30. juunil 1909. a Harjumaal. Tema 100. sünniaastapäeva otsustasime tähistada pisut varem, et avatavat näitust saaksid külastada soovijad tööperioodil.

27. mail kogunes Kreutzwaldi 1 õppehoone auditoriumisse 119 ligi 40 Aarne Punga mõttekaaslast, kohal olid poeg Andres (erialalt muusik, praegu haridus- ja teadusministeeriumi osakonnajuhataja) ja tütar Silvia Noodla (südamearst) koos tütardega.

Mälestuspäeva avas rektor Mait Klaassen, kes oli ka õpetust saanud A. Pungalt. Elukäiku tutvustas A. Punga aspirant ja mitmes ametis (aretuskateedri juhataja, tõunõukogu esimees jm) tema järelkäija Olev Saveli. Aarne Punga tegevust Eesti TA põllumajanduse ja bioloogia kraadinõukogu esimehena käsitles seal doktoritööd kaitsnud Harald Tikk ja eesti veisetõugude uurimist Einar Orgmets. Meenu-tussõnavõtte alustas Enno Siiber Eesti Mustakirju Karja tõuaretus-nõukogu esimehe tööst, mõlemad lapsed jagasid meenutusi oma isast, mis pakkus kuulajatele uudset materjali. Seejärel vaadati 1979. ja 1989. a lindistatud saadet „Akadeemikud – Aarne Pung“.

Järgnes EMÜ raamatukogus näituse „Akadeemik Aarne Pung 100“ avamine ja jätkusid meenutussõnavõttud.

Siinkohal tähtsamad momendid A. Punga elukäigust.

1932–1936 Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonna agronoomia osakonnas
1936–1939 zootehnika-katsejaama esimese loomakasvatuseprofessori Jaan Mägi assistent
1939–1945 riigitööl ja mobilisatsioonis Punaarmeeses
1945–1949 TRÜ agraarökonomika ja plaanimajanduse kateedri juhataja, dotsent
1946 kandidaadiväitekirja „Tõuaretustöö alused Eesti NSV piimakarja taastamisel“ kaitsmine
1947–1949 Eesti NSV TA Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi sektorijuhataja (kohakaaslusel)
1953 – doktoriväitekirja „Kohalikkude veisetõugude kujunemine ja edaspidise aretamise teed Eesti NSV-s“ kaitsmine
1953–1956 TA Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudi direktor
1952–1979 EPA põllumajandusloomade aretuse kateedri juhataja.
1954 professorikutse, Eesti NSV Teaduste Akadeemia korrespondentliige
1969 akadeemik
1958–1961 zootehnikateaduskonna dekaan
1947. ja 1965. a Nõukogude Eesti preemia; 1977 – Eesti NSV teeneline teadlane
1962–1982 Eesti Mustakirju Karja Tõuaretuse Nõukogu esimees
1970–1976 ENSV TA põllumajandusteaduste nõukogu esimees
1979 – Tallinnas ETA Eksperimentaalbioloogia Instituudis professor- konsultant.

Tähtsamad raamatud: Tõumonograafia “Eesti mustakirju veisetõug” (1965) koos V. Kutti ja L. Vaheriga, õpik „Põllumajandusloomade aretus“ (1966) ja koos Rein Teinbergiga täiendatud kordustrükk (1982), „Veiste aretuse ja selektsiooniteooria areng Eestis“ (kuues köites 1530 lk, 1984).

Aarne Pung lahkus 14. augustil 1994 ja sängitati Metsakalmistule.

Akadeemik Aarne Pung oli kogenud oma eluteel keerulisi olukordi riigikorra vahetustel, kus tuli otsustada, kuidas käituda. Tema analüüsiv ja tasakaalukas natuur võimaldas olla parteituna juhtivatel kohtadel. Eesti mustakirju karja tõuaretusnõukogu esimehena sidus ta praktikute soovid oma teadustöö temaatikaga. Oma tegevuses oli järjekindel ja pidas esmatähtsaks noorte teadlaste ja õppejõudude ettevalmistamist, kas dekaanina, kateedrijuhatajana või TA põllumajandusteaduste kraadinõukogu esimehena. Kateedrist algasid mitmed esmased uuringud Eestis – veisetõugude mõõtmine 20-aastase intervalli järel, piima valgu- ja kuivainesisalduse mõõtmise juurutamine, geneetilise polümorfismi uurimine veistel ja selektsiooniindeksimeetodi rakendamine. Tänu temale on kirja pandud (käsi- kirjaliselt kuues köites) Eesti veiste aretuslugu.

Tema järjekindlus, arenenud perspektiivitunnetus ja kollegiaalsus ei unune.

Adolf Mölder 100. sünniaastapäev

TL312, 22-23

Adolf Mölder sündis 1. augustil 1912. aastal Virumaal Tudulinna vallas Pärniku külas. Talul oli 3 ha põldu, 7 ha metsaheinamaad ja 20 ha soist maad.

Esmase loomakasvatuse alase hariduse sai A. Mölder 1928.–1930. a Kuremaa zootehnikumis kontrollassistendi kutse omandamisega. Edasine õppimine käis paralleelselt töötamisega Jänedal Põllundustehnikumis eksternina 1937. a. Tartu Riikliku Ülikooli põllumajandusteaduskonnas õppis ta 1940.–1945. a, 1946 omistati õpetatud agronoomi kvalifikatsioon.

Oli väga raske periood, sest sõja käigus oli karjakasvatus laostunud talu- ja riigimajandites, järgnes kollektiviseerimine, mille käigus läks kaduma palju väärtuslikke tõuloomi, tõudokumente ja katkes karjakontroll.

A. Mölder töötas Eesti Punase Karja Kasvatajate Seltsi eriteadjana-juhatajana 1944. aastast. Tõuselts reorganiseeriti 1948. a Eesti Punase Karja Riiklikuks Tõulavaks, mille direktoriks oli A. Mölder kuni 1955. aastani. 27. 04. 1956 määrati Adolf Mölder TA Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi direktoriks, selles ametis töötas ta 20 aastat kuni surmani.

A. Mölder kujundas instituudis uue struktuuri, kuhu esmakordselt loodi kunstlik seemenduse labor (1956), veregruppide labor (1958), kalakasvatuse osakond, jõudluskontrolli labor (1960) jpt. Instituut kujunes loomakasvatustliku teadusliku uurimistöo keskuseks.

Aastatel 1956–1960 arendati välja seemendusjaamade võrk, suurim arv oli üheksa. Arkna loomakasvatuskoolis hakati ette valmistama seemendustehnikuid. Taani eeskujul asutati esimene jõudluspärilikkuse katsejaam 1960. a Vorbusele, seejärel kõigisse katsemajanditesse. Süsteem muudeti alles 1982. aastal. Noorpullide kasvandused asutati Vorbusele, Viljandi ja Tori katsemajandisse. Katsemajandite arv (11) ning pindala ja loomade arv oli aga samaväärne tollase keskmise rajooni näitajatega.

Veisekasvatuse ratsionaalse süsteemi väljatöötamise eesmärgiks oli suurmajandisene spetsialiseerumine ja kõigi noorloomade üleskasvatamine, mis oli aluseks veisekasvatuse üleviimisele tööstuslikule tootmisele. Põhikarja uuendamine otsustati esimese laktatsiooni toodangunäitajate alusel, mitte lehmikute põlvnemise ja arengu järgi. Neid seisukohti paljud toetasid, samas oli ägedaid kriitikuid. Paljudele oli vastuvõetamatu suurfarmide ehitamine, rääkimata aastaringsest lüpsilehmade laudaspidamisest. Eriti hoogsalt kritiseerisid poliitikud seda 20 aastat tagasi, lootes taludesüsteemi taastumisele Eestis. Kuhu oleme jõudnud täna? Ehitatakse täistsüklilisi suurfarme piimakarjale, tehnika ja tehnoloogia on muidugi lääne päritoluga. Sellistes farmides toodetakse üle 75% Eesti piimakogutoodangust. Järelikult tuleb kiita Adolf Mölderit, Edgar Tõnuristi ja Harald Männiku perspektiivitunnet.

Adolf Mölder pühendas teadustöö eesti punase karja aretusele, kandidaativäitekirja kaitses 1950. a ning doktoriväitekirja 1965. a. Professori kutse omistas VAK 1966. a.

Teadlaste ettevalmistamisel soodustas direktor teaduslike töötajate ja katsemajandite spetsialistide väitekirjade koostamist. Isana nõudis seda ka kolmelt pojalt, kõik said sellega hakkama. Instituudi väitekirjade nõukogus kaitsti aastatel 1967.–1974. a 110 väitekirja, sh 32 instituudist. Adolf Mölderile on tänulikud kümned Läti ja Leedu teadurid, kel oli hea võimalus oma väitekirja kaitsta Eestis.

ENSV teenelise zootehnika aunimetuse sai Adolf Mölder 1956. a. Ta valiti Üleliidulise Põllumajandusteaduste Akadeemia korrespondentliikmeks 1967. a ja akadeemikuks 1972. a. Nõukogude Eesti preemia omistati kahel korral (1965. ja 1972. a) ning NSVL riiklik preemia 1975. a. Kauaaegse direktori nime jäädvustamiseks anti 1976. aastal ELVI-le Adolf Mölderi nimi. Järgmine direksioon püüdis akadeemiku tähtsust pisendada, eemaldati tema bareljeef, kadus büst. (Need võiksid Kreutzwaldi 1 õppehoonet siiski kaunistada.)

A. Mölderil olid haruldased organisaatori omadused, ta oli sündinud juht. Temale omane otsiv vaim oskas leida ideid ja valida inimesi, ta ei kartnud noori ja võimekaid, kuid oskas innustada ka vähem võimekaid. Pärast esimest tervisehäiret 1972. aastal määras ta endale 2+2 asetäijat, kes omavahel dubleerisid tegevusalasid, kuid otsustusõiguse andis osakonna juhatajatele.

A. Mölder oli maksimalist, kellel oli kindel eesmärk, aga tee sinna polnud alati sirgjooneline. Ajalugu paigutab akadeemik Adolf Mölderi meie põllumajandustegelaste esiritta, ta oskas võtta maksimaalse tolleaegsetest võimalustest.

Adolf Mölder suri 4. veebruaril 1976 oma 64. eluaastal ja on maetud Ropka-Tamme kalmistule.

Verelisuus kui argument

TL214, 24

Veresus (verelisuus) – kahest või enamast tõust pärinevate eellaste järglaste genotüübis arvatav eri tõugude geenide vahekord, väljendatakse protsentides või murdarvudena (O. Saveli, Eesti maaelu entsüklopeedia, II osa, 2009, lk 422).

Taasiseseisvunud Eestis on praktikas kasutatud verelisuse määra ainult eesti punase veisetõu (EPK) aretuses. Põhjuseks punaste tõugude vähesus, punasekirjute (eriti holsteini, PH) suurem arvukus ja oht alla jääda mustakirjule (EMK, eriti holsteini EHF) tõule.

1996. aastal leppisid aretusühingute ja riigi tõuaretusinspektsiooni juhid kokku, et EPK x PH = F₁ (50%) on EPK ristanud. Aga F₁ x EMK = F₂ (75%) kuulub juba EMK tõusse, kolmandat põlvkonda võib võtta juba tõuraamatusse. Segaseks jäi nn soo, EMK või EHF 50–75% verelisusega veiste kuuluvus. Lahendus, kuid läbi päris suure segaduse, tuli uue aretusprogrammi vastuvõtmisega, kus kõik kuni 75%-se PH-verelisusega veised loeti EPKsse kuuluvaks. Selle tulemusena tõsteti mõni tuhat veist EHF tõuraamatust tagasi EPK tõuraamatusse, osa ka vastupidi. Mitmed ettevõtted soovisid punasekirju holsteini kasutamiseks EPK aretusest üle minna EHF aretusele, vältimaks vahepealset ühevärvilist musta põlvkonda. Muuseas, Euroopa punase lehma ühendus eelistab seni kuni 12,5% PH-verelisust.

Vahetuvad inimesed ja aretusprogrammid ning äkki ongi Eestis punasekirju holsteini tõug. Tegemist on tavatõuga, mitte ohustatud tõuga, kuid näitab selgelt, kuivõrd aretus(säilitus)töö sõltub konkreetsetest inimestest, nende kokkulepetest.

Ohustatud tõugudest oli esimene vaidlus eesti hobuse tõus araabia täisverelise osa üle, kelle esindaja oli vanemate esimesel (50%) või teisel (25%) real. Jõuti kokkuleppele ja praegu on olukord stabiliseerunud.

Ja nüüd on „kodusõda“ tori universaalsuuna kasvatajate vahel. Probleemiks on, kumb on tähtsam, kas võõr(komponent)tõu esindaja asub konkreetse hobuse eellaste põlvnemistabeli teatud real või tema verelisis. Olgu siinkohal märgitud mõned põhimõtted ja erisused.

1. Verelisis ei muutu vanemate põlvkondade jooksul. Kui vanemate (eellaste 3. või kaugemas) põlvkonnas on ebasobiva tõu verelisis 25%, 50% või enam, on hinnatava hobuse võõrverelisis ikkagi 25%, 50% või enam, kuid see esineb varjatult vanemate genotüübis.
2. Isaslooma (võõr)verelisis hakkab vähenema (poolduma) järglasel, kui vanempaari teine osaline (emasloom) on võõrverelisiseta (100% oma tõu verelisisega).
3. Hoopis tähtsam on, mitmendal eellaste real asub võõrverelisisega (komponenttõu) esindaja.
4. Alati on ohtlikum 25% võõrverelisis, kui komponenttõu esindaja asub eellaste 2. real. Ta on hinnatava looma vanaisa või -ema. Nende järglaseks on hinnatava hobuse isa või ema, kelle pool genotüübist pärineb komponenttõust. Nende järglane (hinnatav loom) võib saada suguraku moodustamise juhuslikkuse printsiibil 25% kuni 50% oma geenidest komponenttõult.
5. Kui komponenttõug asub eellaste 3. (vanavanavanem) või 4. (vanavanavanavanem) real, on komponenttõu(gude) tõenäosus juhuslikkuse printsiibil mitu korda väiksem. Aga hinnatava looma võõrverelisis on ikkagi 25%. Järelikult on tähtis, mitmendal eellaste real asub komponenttõu esindaja, aga verelisis jääb ikka samaks.

Olge ettevaatlikud, kui teete tagasiulatuvaids otsuseid säilitusprogrammis, mis on kinnitatud loomakasvatajate poolt ja tunnustatud VTA-s. Sellega tunnustate ametlikult vastaspoole tugevust.

Paraku viimased teated Eesti Hobusekasvatajate Seltsist räägivad teist keelt. Mõni juhatuse liige astus välja, seejärel tagasi, umbusaldati direktorit, järgneb EHSi üldkoosolek...

Ajutise tori hobuse koosolek

TL212, 19-21

23. mail 2012 jõudis minu e-postkasti VTA saadeti, kus kaaskiri oli järgmine: „Saadan 21.05.2012 **ajutise tori hobuse** koosoleku protokoll eelnõu. Protokoll parandamise ettepanekud palun esitada viie tööpäeva jooksul e-posti aadressile: maret.kirsipuu@vet.agri.ee“ Arvasin, et sõnademäng, aga 4. juunil 2012 korrati sama:

„Edastan **ajutise tori hobuse** koosoleku protokoll. Lugupidamisega Maret Kirsipuu.“

Tahaks loota, et kontrollametnik eksis kogemata, aga eksitus kahel korral samas suunas viitab ametniku peas kinnistunud mõttekäigule. Neid mõtteid on korduvalt väljendanud VTA nõustaja hobuste aretuse küsimustes. Kuid ajaloos võib sel sõnademängul olla suur tunnustus. Kujutage ette, et juba 2012. aastal!

Olen oma ametite tõttu osalenud väga paljude komisjonide töös liikmena, aga sageli ka esimehena. Kõige keerukam oli EPMÜ rektori aeg, kus tuli näiteks muuta poliitiliste ainete ja keelte kateedrite struktuuri. Aga tegemist oli õppejõududega, kes vastavalt tolle aja tavadele olid konkureerinud töökohale, et kindlustada pere toimetulek. EPMÜ nõukogu koosolek tuli korralikult ette valmistada, et mitte solvata õppejõude. Töötajate kollegiaalsus viis näiteks selleni, et neli vene keele õpetajat jagasid omavahel ühe töökoha.

Arusaadavalt on komisjonides mööda räägitud, teisiti hääletatud ja otsustatud. Kuid eriti **inetuid käsitusi** on seni olnud **kaks**. Olin Eesti teadusfondi nõukogu liige ja samal ajal põllumajandusteaduste ekspertkomisjoni esimees, kelleks valimisel väitsin, et nõustun vastu oma tahtmist. Kuid ei leitud paremat. Põllumajandusteaduste rahale oli suur nõudlus loodusteadlaste poolt, kes rännanud mööda maailma ja avaldanud oma töid vajalikes ajakirjades. Meie ekspertkomisjoni ettepanek jäeti ETFi nõukogu koosolekul kinnitamata ja

volitatigi loodusteadlased grante uuesti läbi vaatama, ja oma noosi ka nad said. Ja teine kord nüüd VTA tori hobuse ajutise komisjoni töös.

RK maaelukomisjon on kirjalikult tunnistanud oma ebakompetentsust tõuaretuse küsimustes, põllumajandusministeerium „puhastas“ koosseisust just need töötajad, kellega olime üle kümne aasta arutanud ja vaielnud tõuaretuse küsimuste üle ning hakanud vastakuti üksteist paremini mõistma. On jäänud vaid Anneli Härmsen.

Tori hobuse ümarlauda juhatas 22. veebruaril 2012 ministeeriumi agronoomiharidusega asestantsler Toomas Kevvai, kelle tööülesandeks on 1. jaanuarist koordineerida ka tõuaretust. Oma vähest informeeritust tunnistas ta 18. mail kohtumisel ETLLi liikmete ja 2011. a parimate tõuaretajatega. Ümarlauas osales veel rühm juriste ja veterinaar. Kedagi nendest pole kohanud tõuaretuse igapäevatöös. Kuid nende kehakeel väljendas suurt leplikkust „rahulolematutega“ ning tõrjuvalt suhtuti EHSi ja ETLLi esindajate seisukohtadesse. VTA-d esindas Katrin Reili, ametnikest ainuke õpetatud loomakasvataja. „Poliitilise kompromissina“ teatati tori tõu kolmanda suuna asutamisest, millele soovitati kindlasti esitada VTA-le tunnustamise taotlus. Nii lihtsalt käiski ühe tõu aretuse muutmine (loe: tükeldamine) sõltumata kompetentsusest. VTA tõuaretuse kontrollspetsialistid olid surutud seljaga vastu seinale. Mängus ei midagi rohkemat kui käsu täitmine. Inimlikult oli kahju VTA tõuaretuse spetsialistidest, kellele suunati riigi surve ahelas RK maaelukomisjon → põllumajandusministeerium → VTA.

Saabuski tori tõu kolmanda suuna tunnustamise taotlus, mida asuti menetlema. Kuidas riigi otsus ellu viidi, osutus inetumaks, kui karta võis. VTA peadirektor moodustas komisjoni, kuigi ministeeriumi asestantsler õigustatult eitas kindlalt selle vajadust ümarlauas. Andsin nõusoleku osaleda komisjoni töös, lootes komisjoni pariteetsele komplekteerimisele. Loota ei maksa, vaid tuleb eelnevalt küsida, milline on plaanitav koosseis.

VTA peadirektori käskkirjast 26. aprillil selgus, et täpselt pooled (viis kümnest) olid riigiametnikud, üks taotluse esindaja ja selle tehnilise

lahenduse pakkuja, üks EHSist ja kaks EMÜ professorit. Oli kohe selge, et vajadusel tagatakse ka kahekolmandikuline ülekaal hääletamisel. Nii täpselt läkski, kõik ametnikud toetasid ühehäälselt (komisjoni esinase hääl jäi veel varuks) taotlust. Mõni väitis küll, et peaksin ütleva „ei“, aga ma ütlen „jaa“, sest usun, et nad asuvad programmi täitma. Seni polnud seda tehtud. Et tõuraamatu taotlejad oleksid hobuseid mõõtnud või hinnanud, polnud kuulda. Aga programmi väljavõttes olid mõõtmete piirnormid (näiteks kämblaümberrõõd 22–24 cm) ja välimiku kirjeldus. Ülevaatuse dokumentatsiooni koostasid püüdliselt VTA töötajad, mitte taotluse esitaja, kes pidanuks tõestama piisava arvu aretushobuste olemasolu.

Rahva suus liigub ütlus, et kui tahad midagi untsu keerata, moodusta komisjon. Pole ühtigi nii, kui koostad komisjoni vastavalt eesmärgile. Komisjonitöö aluseks on demokraatia, kahjuks seekord ainult mängiti seda, otsused hääletati riigiametnike toel vajalikkude suunda. Milleks kutsuti professorid, kui nende seisukohad ei tähendanud midagi. Milleks kulutasime kolm täistööpäeva, läbisõit oli 1400 km ning lisaks koosolekupäev? Usun, et viiest ametnikust vähemalt nelja olen ülikoolis õpetanud. Ilmselt pean õpetamisraha ülikoolile tagasi maksma.

Töös loomadega olen jälginud nende käitumist ja õppinud nende kehakeele alusel prognoosima, mis hakkab toimuma. Piisas komisjoni esimesest väljasõidupäevast, et ametnike kehakeele ja hobusekasvatajatega semuviisilise suhtlemise järgi ennustada lõpptulemust. Aga ikkagi loodad parimat, kuid tulemus osutus mõttetuks. Ei korraga nõutud hobuse kohta dokumenti, täpse ajagraafiku järgi kohale jõudes polnud hobune esitlemiseks kodus ega ette valmistatud. Piirduti hobuse olemasolu fikseerimisega. Valdavaks oli küsimus, kas ollakse programmiga tuttav. Vastused olid ebalevad.

Komisjoni liikmed on ammuks tuttavad ja suhtlemises probleeme polnud. Naljakaks kiskus aga esimese ringsõidupäeva õhtupoolikul, kui taotlejate keskstaapi häiris hobusekasvatajate liialt vaba ja avameelne suhtlemisviis komisjoniga. Keelati meie professoril hobus-

telt, vaatamata hobusekasvataja nõusolekule, uurimismaterjali (sabajõhvide) kogumine genoomanalüüsiks. Kahju, et VTA töötajad, kes sõitlevad avaliku tõuraamatu nimel, läksid nende nõuete toetamisega kaasa. Justkui kardeti kedagi. Fotografeerimise keeluni oli veel kaks päeva. Hargo talus litsentseeriti fotograafiks ainult meie professor. Sellist salastamist ja kartlikkust (igal õhtul koguti selle päeva hobuste hindamise protokollid ära) pole varem kohanud, eriti vaikumise nõuet kuni koosoleku protokollil allkirjastamiseni (4. juuni), mis tegelikult oli uue suuna tõuraamatu tunnustamise kuupäev. Kiirustamist polnud vaja, sest diskussioonideks oli tegelikult aega veel terve kuu.

Ringsõidul lootsin kohata hobusekasvatajat, kes on vähemalt vanemate kaudu teadlik vanematüübilisest tori hobusest. Kahjuks ei kohanud, sest vanemaealised ei pidanudki varem hobuseid, noorem agressiivsem esindaja pidas küllaldaseks vanale hobusele varjupaiga andmist, mitmel juhul kinnitati hobuse lemmiklooma rolli. Kohtasime väga ilusat eesti tõu ja eesti raskeveohobuse karja, kus oli üks (kas müüdav või vana) kolmanda suuna esindaja.

Et tegemist oli EHSi pea- (19 hobust) ja eeltõuraamatu (21) hobustega, sai küsitud; „Kas olete EHSi liige ja mida loodate uuel tõuraamatult?“ Vastused olid tihti ebalevad. Ainult kaks või kolm hobust polnud kantud tõuraamatusse, neile siis taotletakse uut tõuraamatut? Ülejäänud hobused lihtsalt „veetakse“ EHSi tõuraamatust üle. Sealt loodetakse veel sorteerimise teel lisa saada. Kus on tunnustatud tõuraamatute kaitstus? Väide, et riik on aretustoetusega „riigistanud“ tõuraamatu, on igati väär sisu poolest. Enamik eraomandil baseeruvad ettevõtted või eraõiguslikud organisatsioonid on saanud Eesti riigi või PRIA kaudu ELi toetusi, aga eraomand on jäänud pühaks. Ja tõuraamat on äkki püha lehm, keda lüpstakse ametkonna toel mitmest küljest. Ainukeseks otsustajaks on siiski hobusekasvataja ja tema kuuluvus aretusühingusse. Vastasel juhul taastame nõukogudeaegsed riiklikud tõuraamatud.

Nüüd nähtud hobustest. Laskumata detailidesse saab märkida, et kahtlematult olid Hargo talu hobused ühtlikumad ja lähedasemad vanematüübilisele TA tori hobusele. Aga kahe ja poole päevase ringsoidu jooksul nähtud 20 hobust olid väga varieeruvad, paar hobust äärmiselt lahjunud. „Vana-hannoveri“ lubamine (kuni 25%) näitas nendel hobustel hoopis teist tüüpi, nad olid suurema liikuvusega ja lähesed vanematüübilisele tori TB hobusele.

Kõige parema tüübiga olid kolm ruuna, kahjuks saab neid kasutada vaid tarbehobusena. Hinnates nähtud märade vanust ja mära sobivust järglasi anda ning omaniku valmidust aretustöök, kogunes Hargo talust üheksa ja mujalt neli mära, seega kokku 13 sugumära. Lisaks oli kaks mära, kuid hannoveri verelisuus ületas programmis lubatu. Täkkudest sobiks viis Hargo talust, mujal nähtud olid kaks säluna nõrgalt arenenud ja üks täiesti ebatüüpiline. Ühtki varssa ei näinud, küll olid mõned tiined märad.

Mõnd hobust oli kasutatud rakendis või põllutööl. Aga Hargo talus sain sellele küsimusele vastuseks: „Pole aega, sest pean kõiki hooldama, mina ise olen ju koolisõitja.“ Selles programmi osas, mida usaldati komisjoni liikmetele, oli viide ka jõudluskontrolli läbiviimiseks. Kas tõesti...? Vanematüübilise tori hobuse ratsastamine pole keelatud, sest laiendab kasutusotstarvet, kuid põhiallüürid ja rakendiks peab olema välja aretatud ja treenitud. Jõudluskontrolli üle käiski aastaid suur diskussioon EHSi koosolekul. Vastavalt aretus-säilitusprogrammile anti sugutäku litsents veo-sõiduvõistlustel piisavat võimekust näidanutele. Nüüd andiski VTA õiguse nendest nõuetest mööda hiilida. Ühe tõu vanematüübilistele aretus- ja suguhobustele hakkavad kehtima eri nõuded. Nagu ülikoolides on kahesugused magistrid: mõned teadusmagistrid ja kõik viis aastat tudeerinud on ka kutsemagistrid. Mis saab siis, kui hobuseomanik soovib vahetada aretusühingut?

Teine erisus on EHSi TA-osa ja tunnustatud ühingu vaidlus, kas eellaste kolme põlvkonna puhtus või verelisuus on õigem. Miks VTA läheb libedale teele, kui ise on tunnistanud 2012. aastal, et EHSi

tõuraamatud on korrektsed. Järelikult peamine on kolme eellaspõlvkonna puhtus.

Ja kõige lõpuks. On loodud pretsedent, mis tagab piiramatu töövälja igasuguste ebamääraste koosluste tegevuse tunnustamiseks. Tõuaretust sellisel viisil ei arendata, vaid luuakse aretusühinguid inimsuhete rahustamiseks. Tõuloomade olemasolu on vähetähtis.

Tõuaretuse organisatsioon, tõuraamatute väljaandmine ja jõudluskontroll läbi aegade Eestis

TL216, 25-28

Ajakirjas Tõuloomakasvatus on avaldatud ajaloolisi ülevaateid Eesti Vabariigi esimesest iseseisvusperioodist tähtpäevade puhul, näiteks Käde Kalamees eesti maatõu ja Enno Siiber eesti holsteini tõu (Tõuloomakasvatus 2/2014 ja 3/2014) kohta. Kõiki loomaliike või -tõuge pole seni koos esitletud. ETLLi tellitud filmi „130 aastat kodumaist tõuaretust“ stsenaariumi ettevalmistamisel ja materjali kogumisel sai teoks suhteliselt süsteemne ülevaade nii organisatsioonide vaheldumisest, isikutest, kes neid juhtisid, tõuraamatute väljaandmisest ja jõudluskontrollist. Kahjuks või õnneks sai kogutud materjal liiga mahukas, millega oleks filmi keskendunud liigsele staatilisele infole ning asjalike arvamuste ja seisukohtade kajastamisele oleks aega napiks jäänud.

Autor soovis ajakirja kolleegiumilt saada seisukohta, kas selle materjali avaldamine on mõttekas, ei tulnud ühtegi eitavat seisukohta, aga oli üks toetav, seega seis 1 : 0 avaldamise kasuks.

I osa. Tõuaretuse organisatsioon ja tõuraamatute (TR) väljaandmine Eesti Vabariigi (EW) perioodil

1865 – Liivimaa Üldkasuliku Õkonoomiline Sotsietet

1884 – Liivimaa Tõuraamatu Komitee

- 1885 – Balti Karjakasvatajate Ühing
- 1885 – Balti veiste tõuraamat**
- 1896 – Hollandi-Friisikarja Kasvatajate Ühing
- 1900 – Liivimaal eraldi tõuraamat
- 1901 – Liivimaa Hollandi-Friisikarja Selts → Liivimaa hollandi-friisikarja tõuraamat
- 1920 – Eesti-Hollandi Friisikarja Kasvatajate Selts** → 1920–1947 kümme tõuraamatu köidet
- 1902 – Balti Angli Karja Kasvatajate Ühing ja tõuraamat
- 1914 – 1917 Eesti põllumehe veiste tõuraamat** (anglerid ja maakari)
- 1919 – Eesti Anglite Kasvatajate Selts Eesti angeli karja tõuraamat II (1918 –1925) →
- 1928 – Eesti Punasekarja Tõuselts**
- 1929 – Eesti punasekarja tõuraamat III köide (1926 –1928), 1932 IV kuni 1947 IX köide
- 1919 – Eesti Linnukasvatajate Selts** →
- 1928 – alustati tõuraamatuga, kanad > 170 muna, kuked, kelle emad > 190 muna
- 1920 – Eesti Maakarja Kasvatajate Selts**
- 1925 – ilmus Eesti maakarjaeltõuraamat II
- 1928 – III köide kuni 1948 XV köide
- 1920 – Eesti Tori Roadsteri Kasvatajate Selts**
- Eesti Ardennide Kasvatajate Selts**
- Eesti Maahobuste Kasvatajate Selts**
- 1922 – alustati märkimist tõu(sugu)raamatusse
- 1933 – tori tõule TA- ja TB-osa; EW ajal ei ilmunud
- 1945 – TR märgitud 2009 eesti hobust; EW ajal ei ilmunud**
- 1923 Eesti Seakasvatajate Selts**
- 1931 – tõuraamatu I köide, 1935 II köide, 1939 III köide, 1942 IV köide
- 1928 – Eesti Lambakasvatajate Selts**
- 1931 – asutati tõuraamat, ilmus TR I köide 1942 (1931–1941)
- 1936 – Karusloomakasvatajate Selts**, 1940 – 74 kasvandust.

Jõudluskontroll EW perioodil

- 1903 – mõisakarjade karjakontrolli ühingud
- 1909 – taludele Vändra karjakontrolli ühing

1924 – Eesti kontrollühistute I aastaraamat
 1940 – 388 kontrollringi
 1945 – 185 kontrollringi
 1949 – TR XXIII köites 1944/45. kontrollaasta
 1923 – alustati sigade jõudluskontrolliga
 1931 – Kuremaa Riiklik Seakasvatuse Katse- ja Kontrolljaam
 1937 – 29 sugulava
 1939 – 240 kuldijaama
 1924 – hobustele jõudluskatsed: 5 km sammus, koorem 2–2,5-kordne kehamass ja 10 km sammus kehamassile vastav koorem
 1925 – linnukasvatajate selts töötas välja kontrollpesa tüübi
 1926 – alustati sugulavade loomist
 1929–1939 Kehtna kodulinnukasvatuse kontrolljaam
 1939 – 46 sugulava
 1931 – lammaste jõudluse andmed koguti tõuraamatusse kandmisel
 1936 – 40 hõberebasekasvandust, 3 sinirebasekasvandust ja 30 nutriakasvandust

II osa. Tõuaretuse organisatsioon ja TR väljaandmine NL-perioodil

Tõulavad ja direktorid

1947 – Eesti Hollandi-Friisi Karja Riiklik Tõulava: Juhan Koplimes
 1947–1956; Valter Kutti 1956–1984; Arne Meier 1984–1991
 1947 – Eesti maakarja aretuse juhtimine tehti ülesandeks Eesti Puna-sekarja Riiklikule Tõulavale
 1947 – Eesti Punasekarja Riiklik Tõulava: Ants Anupõld 1948, Adolf Mölder 1948–1955, Paul Lambing 1955–1958, Elmar Sihver 1958–1968, Juta Tuul 1968–1977, Hans Tuul 1977–1986, pm-knd Andres Reitalu 1986–1990, Tõnis Soonets 1990–1991
 1948 – Eesti NSV Riiklik Hobuste Tõulava: Johan Soosaar, kahel korral Feliks Kohv (vahepeal Ants Koppel), Sulev Koppel, Rein Ehasalu ja pm-knd Andres Kallaste
 1948 – Suurt Valget Tõugu Sigade Riiklik Tõulava: Henn Pärnamägi 1948–1968 ja Leo Kapp 1968–1991
 1951 – Eesti (Lontkõrvaliste) Peekoni Sigade Riiklik Tõulava:

Johannes Kaarma 1951–1979, Hektor Laber 1979–1981, Heini Sepp 1981–1986, Bendor Kadaja 1986–1987, Mihkel Kallaste 1987–1991
1951 – Eesti Liha-Villalammaste Riiklik Tõulava: E. Kallasmaa 1957–1961, Juta Tuul 1964–1968, pm-knd Kristjan Jaama 1968–1971 ja pm-knd Enhard Musto 1961–1964 kt; 1971–1992
1966 – Eesti maakarja arhiiv anti üle Eesti Mustakirju Karja Riiklikule Tõulavale

Tõuraamatute väljaandmine

1948 – Eesti maakarja tõuraamatu 15. köide (1940–1946)
1951–1988 Eesti Mustakirju Karja Riikliku Tõulava tõuraamatu 27 köidet
1951–1985 Eesti punase karja riikliku tõuraamatu 25 köidet trükituna, 26.–32. köited paljundati rotaprindil
1955–1990 Suurt Valget Tõugu Sigade Riikliku Tõulava tõuraamatu 18 köidet
1960–1990 Eesti Peekonitõugu Sigade Riikliku Tõulava tõuraamatu 15 köidet
1951–1983 Eesti hobuste riikliku tõuraamatu 4 köidet
1958–1983 Eesti raskeveohobuste riikliku tõuraamatu 3 köidet
1967–1983 Tori hobuste riikliku tõuraamatu 12 köidet
1958–1988 Eesti tumedapealiste lammaste riikliku tõuraamatu 7 köidet
1961–1988 Eesti valgepealiste lammaste riikliku tõuraamatu 5 köidet

Tõuaretuse nõukogud ja esimehed

1962 – Eesti Mustakirju Karja Tõuaretuse Nõukogu: akad Aarne Pung ja prof Olev Saveli
Eesti Punasekarja Tõuaretuse Nõukogu: akad-d Adolf Mölder ja Ants-Elmar Valdmann
Suurt Valget Tõugu Sigade Tõuaretuse Nõukogu: Edgar Beek
Eesti Peekoni Tõugu Sigade Tõuaretuse Nõukogu: pm-dr Vambola Laanmäe
1963 – Eesti Hobusetõugude Tõuaretusenõukogu: Mihkel Kallaste
1965 – Eesti Liha-Villalammaste Tõuaretusenõukogu: pm-knd Enhard Musto
1968 – Eesti Lindude Tõuaretuse Nõukogu: prof Cerelius Ruus

(1968–1970), pm-knd Aksel Turp (1970–1988) ja pm-knd Renaldo Mändmets (1988–1989)

Jõudluskontroll NLi perioodil

Veised

1948–1958 jõudluskontrolli pearaskus tõulavadel

1958 – kehtestati uus veiste jõudluskontrolli juhend

1962 – jõudluskontrolli aastaraamatu 24. (1960. kontrollaasta) kuni 53. (1989) koostas ELVI ja trükiti

1964 – algas jõudluskontrolli elektrooniline andmetöötlus õppe-teaduskeskuste suurarvutitel

1969 – pullide järglaste järgi hindamine EMMi arvutuskeskuses

1971 – ELVI jõudluskontrolli piimaanalüüside labor, alustati piima valgusisalduse määramist

1977–1982 maksimaalse piimajõudluse katse EMK lehmadega Piista-
ojal

1990 – Eesti ühismajandite lehmadest oli 99% jõudluskontrollis

1991 – jõudluskontrolli andmebaas koondati ELVI aretuskeskusesse

Sead

1957 – Kehtna seakasvatuse kontrollkatsejaam

1976 – uus sigade boniteerimise juhend

1983 – esimesed nelja majandi sigade jõudluskontrolli andmed ELVI andmetöötlusosakonda

Hobused

1947–1951 hobuste jõudluskatsed 25 km sammu ja 25 km traavi ühel päeval

1952 – 2 km sammu, 2 km traavi ja kelguvedu

1980 – välja anti tõuhobuste boniteerimise juhend

Lambad

1953–1990 Eesti Liha-Villalammaste Riiklik Tõulava korraldas jõudluskontrolli

Linnud

1960 – Kurtna Linnukasvatuse Katsejaam

1961 – Järlepa Tõulinnukasvatuse eliitõufarm

1974–2000 Kehtna kontrollkanala

1978–1992 vuttide jõudluskontroll Kaiavere vutifarmis

1988 – tunnustati eesti vuti tõug

III osa. Tõuaretuse organisatsioon ja TR väljaandmine taasiseseisvunud Eestis

Veised

1989 – taasasutati Eesti Maakarja Kasvatajate Selts (EK Selts), juhatase esimees: Arnold Prints 1989–1994, Mihkel Kallaste 1994–1998, Heldur Hiis 1998–2007, Annika Veidenberg 2007–2010, Monika Jõemaa 2010–2015, Lorette Kald 2015–...

Seltsi tegevjuht: Ain-Ilmar Leesment 1989–1995, Käde (Leesment) Kalamees 1995–..

1992 – lõpetati tõuaretusnõukogude tegevus, asutati Eesti Mustakirju Karja Aretusühistu

Aretusühistu „Eesti Punane Kari“

1993–1998 EMK aretusühistu nõukogu esimees vet-knd Peeter Kibe ja tegevdirektor pm-knd Enno Siiber

1993–2000 Aretusühistu „Eesti Punane Kari“ nõukogu esimees Sven Mäger, kt 2000–2001 Toivo Kens, 2001–2002 Aavo Mölder

Tegevjuht: Tõnis Soonets 1993–2001, Anne Zeemann 2001 ja Tõnu Põlluäär 2001–2002

1998 – Eesti Mustakirju Karja Aretusühistu → Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu (ETKÜ) 1998–2002 nõukogu esimees Hillar Pulk

Tegevjuht: juhatase esimees Enno Siiber 1998–2000, Tanel-Taavi Bulitko 2000–2002

2000 – trükis “Eesti maakarja tõuraamat 1990–1999”

2000 – Eesti Lihaveisekasvatajate Selts, juhatase esimees Leino Vessart 2000–2011, Aldo Vaan 2011–...

2001 – alustati lihatõugu pullide TRi kandmist

2003 – Aretusühistu „Eesti Punane Kari“ ühines Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistuga, nõukogu esimees Aavo Mölder 2003–...; juhatase

esimees Tanel-Taavi Bulitko 2003–...
2005 – alustati lihatõugu lehmade TRi kandmist

Sead

1991 – Eesti Suurt Valget Tõugu Sigade Aretusühing
1993 – Eesti Peekonitõugu Sigade Aretusühistu, juhatuse esimees Lauri Ting 1993–1998, tegevdirektor Kalju Eilart 1993–1998
1994 – Eesti Suurt Valget Tõugu Sigade Aretusühistu, juhatuse esimees Sulev Kübar 1994–1998. Tegevdirektor: Leo Kapp 1994, Külli Kersten 1994 ja Riho Kaselo 1994–1998
1995 – võeti kasutusele ristanaretusprogramm Marmorliha
1996 – avati Eesti Suurt Valget Tõugu Sigade Aretusühistu seemendusjaam koos sperma kohaleveoga
1998 – Eesti Peekonitõugu Sigade Aretusühistu ühines Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistuga
1999 – Eesti Suurt Valget Tõugu Sigade Aretusühistu nimetati Eesti Tõusigade Aretusühistuks (ETSAÜ), juhatuse esimees: Aare Mölder 1998–2003, Viktor Vilks 2003–2006, Aare Mölder 2006–2015, Urmas Laht 2015–...
Tegevdirektor: Riho Kaselo 1998–2006, Raivo Laanemaa 2006–...

Hobused

1992 – Eesti Hobusekasvatavate Selts, juhatuse esimees: Heldur Peterson 1992–1999, Vambo Kaal 1999–2001, Hillar Kald 2001–2012; EHSi juhatuse 2012–2013; Maario Laas 2013–2014, Peep Puna kt 2014, Üllar Laid 2015, Astra Nilk kt 2015–... Tegevdirektor: Andres Kallaste 1992–2003, Enn Rand kt 2003–2006, Krista Sepp 2006–2014, Kertu Siigur 2014, Andres Kallaste kt 2014–2015 ja Krista Sepp kt 2015–...
1997 – Saksamaa Trakeenide Liit tunnustas Vene riiklikku trakeenide tõuraamatut, lõppes Tori Hobusekasvanduse töö riigimajandina
2000 – Eesti Sporthobuse Kasvatavate Selts (tunnustus 2001)
2000 – Eesti Hobuse Kaitse Ühing (tunnustus 2003)
2003 – Eesti Traaviliit
2005 – Saksamaa Trakeeni Liit ja VTA tunnustas EHSi trakeeni tõuraamatu pidajana Eestis

2009 – Eesti Ahhal-Tekiini Assotsiatsioon
2012 – MTÜ Vana-Tori Hobuse Ühing, tõuraamatu pidamise luba
2015 – MTÜ Eesti Tõugu Hobuse Kasvatajate ja Aretajate Selts, tõuraamatu pidamise luba

Lambad

1990 – taastati Eesti Lambakasvatajate Selts (ELaS) juhatuse esimees: Enhard Musto 1990–1991; Kalju Hallik president 1991–1995; Peep Piirsalu president 1995–1997, 1997–2003 esimees; Ell Sellis kt 2003–2006; Hillar Kalda 2006–2012; Ell Sellis 2012–2015; Annika Väli 2015– ...

Tegevjuht: Peep Piirsalu 1990–1995, Taivo Hirsnik 1995–1997, Hillar Kalda 1997–2004, Külli Vikat 2005–2014, Taime Puura 2014–2016 Andres Randver 2016–

1988–1999 arvestust peeti tõuraamatu kaartidena

1994–2001 ajakirja Lammas ja Kits 10 numbrit

1999 – elektrooniline TR andmebaas OVIS töötati välja riigitoetuste abil

2003 – Eesti Maalamba Ühing

2014 – ELaSi 17 liiget asutasid Eesti Tõulammaste Aretusühingu (ETLA), juhatuse esimees Rein Mirka 2015–...

2016 – tunnustati Kihnu Maalamba Selts

Linnud

1989 – taastati Eesti Linnukasvatajate Selts (ELS), juhatuse esimees Matti Piirsalu 1989–2014 ja Aleksander Lember 2014 –...

1990 – 2006 toimus Põltsamaa linnulaat

2001 – eesti vutt tunnistati ohustatud tõuks ja alustati eesti vuti aretus-säilitusprogrammiga

Karusloomad

1990–1997 Assotsiatsioon Eesti Karusnahk, juhatuse esimees: Aare Männa 1990–1994, Jüri Pant 1994–1996. Tegevjuht: Toivo Teras 1990–1993, Salme Kangur 1993–1996

1997 – Eesti Karusloomakasvatajate Selts, juhatuse esimees: Andres Ilves 1996–1999, Ragnar Matsalu 1999–2005. Tegevjuht: Salme Kangur 1997–2004 Malle Aarik 2004–2005

2002 – MTÜ Eesti Karusloomakasvatajate Aretusühing (EKAÜ), juhatuse esimees: Liia Taaler 2002–2016, Leander Pragi 2016 –... ; aseesimees: Salme Kangur 2002–2005, Diana Mägi 2006–2013, Janika Roops 2013–...

Eesti Tõuloomakasvatuse Liit

1990 – Eestis alustati üleriigilise tõuloomade näitusega, hiljem TÕULOOM

1993 – Eesti Tõuloomakasvatuse Liit (ETLL) president/tegevjuht Olev Saveli 1993... Asepresidendid aretusühingute nõukogude või juhatuse esimehed

1994–1997 anti välja 22 infolehte Tõuinfo

1998 – antakse välja ajakirja Tõuloomakasvatus

Tõuaretuse järelevalve

1991 – Vabariiklik Tõuaretusinspeksioon, peadirektor Ago Kööp

2003 – liideti Veterinaar- ja Toiduametiga, peadirektori asetäitja Katrin Reili

Jõudluskontroll taasiseseisvunud Eestis

Veised

1993 – (1998) EV Tõuaretusinspeksiooni Jõudluskontrolli Keskus

1994 – Olivetti server koos kaheksa personaalarvutiga

1995 – JKK Rahvusvahelise Jõudluskontrolli Komitee (ICAR) ja INTERBULLi liige

1998 – jõudlusandmete töötlemine viidi üle personaalarvutitele (ORACLE süsteem)

1999 – Interneti-ühendus aretusühingute ja loomaomanikega

2004 – VISSUKE-programm veiste jõudluskontrollis

2007 – LIISU-programm lihaste jõudluskontrollis

2015 – Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli AS

Sead

1992 – ELVI Tartu Seakasvatuse Katsejaam

1994 – sigade jõudluskontrollis hakati kasutama Piglog 105

1996 – Tartu seakasvatuse katsejaam suleti

1998 – PC programm db-Planer sigade jõudlusandmete kogumiseks

- 1999 – alustati sigade geneetilist hindamist
- 2000 – suleti Kehtna seakasvatuse kontrollkatsejaam
- 2001 – alustati sigade viljakuse geneetilist hindamist
- 2005 – POSSU-programm sigade jõudluskontrollis

Hobused

- 1993 – FAO kuulutas eesti hobuse ohustatud tõuks
- 1995 – jõudluskatsed: 1 km samm, 1 km traavi ja kombineeritud kaugusvedu
- 1996 – elektroonilisse arvutiprogrammi kanti ER, alustati E ja Tr tõuga
- 1997 – alustati tori tõugu hobuste takistus- ja koolisõidu seeriavõistlustega
- 1998 – esimene EHSi aastaraamat
- 2000 – võõrratsaniku testid
- 2001 – tõuraamatute elektroonilise andmebaasi väljatöötamine Jõudluskontrolli Keskuses
- 2003 – tori universaalsuund ja eesti raskeveohobune kanti ohustatud tõugude nimekirja
- 2007 – tunnustati trakeeni tõu 22 märaperekonda
- 2011 – vabahüpete testide korraldamine
- 2014 – tõuraamatute e-teenused PRIA hobuslaste registris

Lambad

- 1990 – jõudluskontrolli läbiviija ELaS
- 1999–2004 kasutati programmi OVIS
- 2004 – PÄSSU-programm lammaste jõudluskontrollis

Linnud

- 1966–2000 Kehtna kontrollkanala
- 1988 – tunnustati eesti vutt, jõudluskontroll Kaiavere vutifarmis
- 1978–1992
- 2001 – eesti vuttide individuaalne jõudluskontroll Eha Treieri aretusfarmis ja Ülo Pullisaare Järveotsa talu Matjama tõuvutifarmis

Karusloomakasvatus

- 1960 – oli 4021 hõbe- ja 2217 sinirebast

1990 – 11 101 hõbe- ja 16 871 sinirebast ning 67 103 minki
1990 – toodi Eestisse tšintšiljad

Ajakirja Tõuloomakasvatus 20 aastat

Ajakirja peatoimetaja alates 1998. aastast

Tõesti tuleb uskuda kunagi alustamisel (1998. a) uskumatuna tundunud, et 20. aastakäigu viimane, neljas ajakiri on lugeja käes. Ettevaatlikuks tegi ETLLi liikmete väljaannete „Eesti Mustakirju Kari“ väga lühike, „Lammas ja Kits“ veidi pikem ilmumisperiood. Sama teed läks „Põllumajandus“ → „Maamajandus“ ja viimaks ka „Oma Hobu“. Kokku on ilmunud meie ajakirja 80 numbrit ja kõik iga kvartali kolmandal kuul. Igas numbris on olnud loomakasvatuse ülevaade eelmise kvartali seisuga tänu PhD Matti Piirsalule ja viimastel aastatel Liina Jürgensoni eestvõttel.

Järgnevalt lühidalt, mida on kokkuvõtlikult peatoimetaja kirjutanud iga viie aasta tagant.

Viis aastat

„Ajakirja Tõuloomakasvatus viies aastaring saabki täis. Tagasivaates pakub heameelt asjaolu, et Eestis on olemas loomakasvatuslik ajakiri, kus igale loomaliigile on tähelepanu osutatud. Oleme püüdnud tasakaalus hoida loomakasvatusteadlaste ja praktikute tööde suhet. Toimetajatele on see olnud väga raske, sest teadlased on harjunud kirjutama, kuid praktikutega on keerukam. Aretusühistutes ja tõuseltsides on langenud publitseerimise kohustus enamasti tegevjuhtide õlgadele, kes on küllalt koormatud. Kõige suuremat andmebaasi omav Jõudluskontrolli Keskus on väga harva ajakirja kaudu loomaomani kele selgitust jaganud.“ (Saveli, Tõuloomakasvatus, 5, 4, lk 1, 2002)

Kümme aastat

„Alates 1998. aastast on kümne aasta jooksul välja antud 40 ajakirjanumbrit. Kõik need aastad on infolehte ja ajakirja trükkinud kunagi

EPMÜst välja kasvanud trükikoda Paar OÜ, kus on mõistetud väljaandjate kogenematust, üle saadud materjali hilinevast esitamisest, aga ikka tagatud tähtaegne trükkimine. Nendelt oleme kogemusi omandanud, samas on trükikoda tehniliselt arenenud. Siinkohal siiras tänu direktor Peeter Adamsonile koos perega, asedirektor Hanno Külmale, aga eriline kiitus trükikoja müügijuhile Leili Niglasele ja kujundajale Irina Gronile. Lootusetust olukorrast on välja tulnud tihti tänu neile ja trükitoöliste pingsale tööle.

Laekunud artiklid on trükivalmis seadnud peatoimetaja prof Olev Saveli ja toimetaja pm-knd Eha Lokk, keelelist korrektoori on teinud Silvi Seesmaa ja Sirlil Lember. Eesti keele normid on koos riigikorraga demokratsiseerunud, mis annab võimaluse sama väljendit erinevalt, kuid tõeselt esitada. Aga sellest pole probleemi tekkinud, korrektorite leebus ja kontaktsus tuli alati kasuks. Käsikirja ettevalmistuse kiirenemisele ja võimalike uute vigade vältimisele on andnud oma panuse küljendajana ja kujundajana noor kolleeg ning arvutifänn pm-dr Alo Tänavots. Suur tänu põhjalikkuse ja operatiivsuse eest!

Toimetus kiidab siinkohal kõige kohusetundlikumaid autoreid: PhD Matti Piirsalu, pm-mag Käde Kalamees, ETKÜ juhatuse liige Tõnu Põlluäär.

Oleme püüdnud kasutada ka professionaalse ajakirjaniku abi ja rääkinud ajakirja levitamisest postiametiga. Kahjuks osutusid need ettevõtmised liialt kalliks. Teadlaste kirjutised on harvemaks jäänud. Aga kümme aastat oleme koos vastu pidanud. Suur tänu!“

(Saveli, Tõuloomakasvatus, 10, 4, lk 1, 2007)

Viisteist aastat

Ajakiri Tõuloomakasvatus on jäänud ainukeseks kõiki loomaliike käsitlevaks väljaandeks. Ilmumise lõpetas Maamajandus ja puged infolehtena Maalehe vahele, aga võib-olla ongi see õige koht. Glamurne Oma Hobu piirdub ühe liigiga ja võistlusspordiga, mis annab piisavalt materjali, kuid kujundus ja vormistus on kallis.

Tõuloomakasvatus on ainuke populaarteaduslik loomakasvatuse ajakiri, mis on avatud teadlastele, spetsialistidele ja loomakasvatajatele nii kirjutamise kui lugemise mõttes. Kirjutama on õnnestunud vaid üksikuid tublisid loomakasvatajaid kaasata. Oleme püüdnud avaldada kutseliste ajakirjanike töid, kuid finantsilised võimalused piirasid seda. Põhiraskus on jäänud siiski aretusühingute juhtide ja spetsialistide ning loomakasvatusteadlaste kanda.

Ja ikka on laekunud artiklid trükivalmis seadnud peatoimetaja emeriitprof Olev Saveli ja toimetaja pm-knd Eha Lokk, keelelist korrektuuri on teinud Silvi Seesmaa, küljendajanud ja kujundajanud pm-dr Alo Tänavots. Viis aastat tagasi avaldasime kiitust trükikojale Paar OÜ kümne aasta tegevuse eest, nüüd võime lisada veel viis aastat. Ka kollektiiv on sama: direktor Peeter Adamson koos perega, asedirektor Hanno Külm, müügijuht Leili Niglas ja kujundaja Irina Gron. Isegi lootusetud olukorrad on lahendatud positiivselt. Kõik 60 ajakirjanumbrit on jõudnud loomakasvatajate kätte iga kvartali kolmandal kuul. Siinkohal on ETLLi liikmetest tõuaretajad tänulikud PRIA koolitus- ja teavitustegevuse toetusele (MAK meede 1.1). Suur tänu kõigile!“ (Saveli, Tõuloomakasvatus, 15, 4, lk 1, 2012)

Ja kakskümmend aastat võiks kokku võtmata jätta, sest eelmiste kokkuvõtete kordus juba viitab tegevuste sarnasusele ja järjepidevusele. Toimetus töötab samas koosseisus, Paar OÜ kaader on väga püsiv ja tööväimeline, eriti tuleb kiita nende mobiilsust ja vastutulelikkust eriolukordade lahendamisel. Käsikirja valmimisest kuni trükisooja ajakirjani kulub mõni päev (rekord on vist kaks päeva).

Hoopis vaearikkam on tegevus ajateljel kvartali teise kuu 15. kuu-päevast kuni käsikirja üleandmiseni trükikotta. Tegemist on aretusühingute liidu ajakirjaga, mille artiklite autorid on enamasti tegevjuhid. Kahju ongi, et loomaomanike esindajad nõukogudest/juhatustest on jäänud enam kui tagasihoidlikeks, just nende seiskohad peaksid levima ajakirja kaudu teiste loomakasvatajateni. Kahju on ka, et EMÜ loomakasvatuse õppejõud/teadlased on kaotamas indu ajakirja kasutamisel uurimistööde tulemuste vahendajana prak-

tikuteni. Loomaarstid viitavad oma väljaandele, aga loomakasvatajad? Tunnustada tuleb prof Haldja Viinalassi, varasemal perioodil ka Peeter Padrikut, viimasel ajal ka Alo Tänavotsa ja Aarne Põldveret. Oleme püüdnud innustada doktorante oma väitekirja kokkuvõtet avaldama, kahjuks tulemuseta.

Kõige rohkem on kirjutanud ETKÜ juhid, aga hästi on kaasatud ka tublid lihaveistekasvatajad, kelle peredes on hakkajaid perenaisi, kes väga hästi kirjutavad. Suurel aretusühingul on palju sündmusi (nõupidamisi, seminare, reise, igapäevategevusi jm), millest teavitada oma liikmeid. ETKÜ juhatuse liikmed on artiklite arvuga eesotsas, plusspunkti anname pm-mag Tõnu Põlluäärele, kes peab täpselt kinni tähtaegadest. Sama kehtib ka pm-mag Käde Kalamehe kohta. Tublide autorite Tanel Bulitko ja Krista Sepa vahel toimub sageli konkurss ajakirja eelviimase materjali esitamise tiitlile. Mõistame nende füüsilist ja ajalist koormatust, aga varasem algamine, st sündmuse vahetu kirjapanek hajutab koormust.

Ajakirjale annavad välise, ka sisemise üldmulje fotod. Varem saime kasutada ka kutseliste fotograafide teenust, kuid loomakasvatust tundvad ja üritustel liikuvad fotograafid on loobunud või lahkunud toonelasse. Tehnilised lahendused on muutunud käepärasteks peaaegu igapähele, mistõttu korralikest loomafotodest ajakirja jaoks puudust pole. Kuid iga ürituse fikseerimiseks peaks olema igas aretusühingus kindel süsteem, kust vajadusel on võimalik paluda fotosid ka ajakirja tarvis. Suuremate ürituste (Tõuloom, Viss jt) fikseerijaks on saanud Alo Tänavots, kellele selle eest ka tänu.

Ajakirja kujundus on sarnane olnud 20 aastat. Kas ollakse sellega rahul või tuleb muuta, selgub ajal, kui artikkel on 2017. aasta viimases numbris juba trükitud. Kas ajakiri üldse ilmub ka järgmisel aastal, selline küsimus kukkus ära, sest EPKK, EMÜ jt asutuste riigihankes on tagatud rahalised vahendid ajakirja ilmumiseks aastateks 2018–2020.

Siinkohal on viimane aeg tänada läbi PM/MEMi korraldatud teadmussirde konkursi ja PRIA kaudu saadud toetuse eest 2011. aasta

kolmandast numbrist kuni 2014. aasta 2. numbrini ning uuesti 2017. aasta nelja numbrini eest.

Tabel. Enim artikleid avaldanud autorid 20 aasta jooksul

Koht	Nimi	1998–2012	2013–2017*	Kokku
1.	Olev Saveli	197	96	293
2.	Tanel Bulitko	68	25	93
3.	Tõnu Põlluäär	49	34	83
4.	Matti Piirsalu	81	2	83
5.	Käde Kalamees	47	15	62
6.	Krista Sepp	35	26	61
7.	Küllli Vikat	13	9	22
8.	Enno Siiber	13	7	22
9.	Haldja Viinalass	15	5	20
10.	Andres Kallaste	17	1	18
11.	Helgi Kaldmäe	17	1	18
12.	Harald Tikk	15	2	17
13.	Heldur Peterson	13	3	16
14.	Liina Jürgenson	–	15	15
15.	Peeter Padrik	15	–	15

* 2017. a kolme ajakirjaga

Eesti Tõuloomakasvatuse Liit 25

Emeriitprof Olev Saveli, ETLLi president 1993. aastast

TL318

18. augustil 1993 asutasid Aretusühistu Eesti Punane Kari, Eesti Mustkirju Karja Aretusühistu, Eesti Peekoni tõugu Sigade Aretusühistu, Eesti Suurt Valget Tõugu Sigade Aretusühing, Eesti Linnukasvatajate Selts, Eesti Lambakasvatajate Selts ja Eesti Hobusekasvatajate Selts Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu (ETLL), mida loetakse taasiseseisvu-

nud Eesti üleriigilise eraõigusliku ja ühistegelise aretussüsteemi algusaastaks.

Nõukogude võim oli lõpetanud tõuseltside tegevuse Teise maailmasõja järel. Asutati riiklikud tõulavad, mis olid üheaegselt tõuaretustöö plaanijad, täideviijad ja kontrollijad.

Ühistegevuse ideid hakkasid kandma 1960. aastate alguspoolel asutatud ühiskondlikel alustel töötavad tõuaretusnõukogud, kuhu kuulusid liikmetena majandite esindajad, tõulavade töötajad ja teadurid. Hobuse- ja linnukasvatavad olid tõuaretusnõukogus kõikide tõugude esindajad üheskoos, veise- ja seakasvatavad tõugude viisi eraldi. Kahekümne viie aasta jooksul arutati nõukogudes tõuaretuse päevaprobleeme, eesmärgid, aretusmeetodeid ja uue aretusmaterjali sissetoomist.

Laulva revolutsiooni periood sütitas aga taastama endisi tõuseltse. Esimesena taastasid oma seltsi Eesti Maakarja Kasvatavate Selts ja Eesti Linnukasvatavate Selts 1989. aastal. Põllumajanduse aseministri Jüri Kulbini eestvõttel toimus 10. aprillil 1990 koosolek, kus Olev Saveli esitas Eesti aretusorganisatsiooni projektskeemi, mille põhimõteteks oli

- lahutada riiklik funktsioon täideviivast tegevusest;
- loomaomanikud loovad aretusühingud, mis pakuvad tõuaretuslikku teenust;
- jõudluskontroll peaks iseseisvuma, st mitte kuuluma teadus-asutuse (ELVI) koosseisu.

Riiklikke funktsioone asus täitma 30. oktoobril 1991 Eesti Vabariiklik Tõuaretusinspeksioon, mis kuulus põllumajandusministri haldusalasse. Peadirektoriks määrati Agu Kõöp.

Seemendusjaamade ja sigade kontrollkatsejaamade eraldamiseks suurmajandite koosseisust moodustati 1. jaanuaril 1992 aretuskeskused. Eesti Lambakasvatavate Selts ja Eesti Hobusekasvatavate Selts taasasutati 1992. a.

1992. a lõpukuudel kutsuti kokku tõuaretusnõukogud, kes kuulutasid oma tegevuse lõppenuks, ja loomaomanikest liikmed (talupidajad ja suurmajandite volitatud esindajad) asutasid Aretusühistu Eesti Punane Kari, Eesti Mustakirju Karja Aretusühistu ja Eesti Peekoni Tõugu Sigade Aretusühistu. Aretusühistud registreeriti 1993. a alguskuudel. Viimased kaks ühinesid 1998. a Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistuks (ETKÜ). Eesti Suurt Valget Tõugu Sigade Aretusühing võitles ühistegevuse põhimõtete vastu, kuid aretusühistu loodi alles 1994. aastal, 1998. a nimetati see Eesti Tõusigade Aretusühistuks (ETSAÜ). Sinna suunas riik aretustoetuse raha, mistõttu liitusid ka eesti peekonisigade kasvatajad. 2000. aastal suleti Eesti ainuke seakasvatuse katsejaam Kehtnas.

ELVist eraldati 1993. a jõudluskontrolli andmetöötlusosakond ja piimaanalüüside labor ning moodustati nende baasil Jõudluskontrolli Keskus (JKK). 1998. aastal muudeti Põllumajanduse ja Registrate ja Informatsiooni Keskuseks (PRIK), mis oleks hakanud täitma ka PRIA funktsioone. Oht oli, et jõudluskontrollile oleks jäänud väiksem osatähtsus. Õnneks 2001 taastati JKK ja ELi raha vahendamine jäi PRIA-le, kuid ka loomade registri pidamine, millega on probleeme siiani.

Kaua diskuteeriti, kuidas muuta JKK loomakasvatavate eraõiguslikuks keskuseks. Aga 2016. aastal muudeti hoopis äriühinguks Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontroll AS, mis polnud loogiline. Eesti on ainuke Balti riik, kus kogu aretustöö on eraõiguslik teenindus, aga jõudluskontroll, mis on samuti loomakasvatavate teeninduses, muutus aktsiaseltsiks, mille eesmärk on riigi eelarvesse raha teenida.

Taasiseseisvumise järel on karusloomade liigirikkus kahanenud. ETLLi liikmeks astus Assotsiatsioon Eesti Karusnahk 1996. aastal, kuid kiskjaliste karusloomade ettevõtete arv kahanes kiiresti madala konkurentsivõime tõttu. 2000. aastast on ETLLi liikmeks Eesti Karusloomakasvatavate Aretusühing, kes ühendab tšintšiljade ja küülikute kasvatajaid. Paraku pole neil õnnestunud riiklikku tunnustust

ega aretustoetust saada. Aretusühing on korraldanud näitusi, alati osa võtnud Tõulooma üritusest. Loomakaitsjad suutsid maaeluministeeriumi viia selleni, et keelustati tsintsiljade avalik näitamine 2018. aastast, mis on tõuaretajatele täiesti mõistetamatu.

Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistuga ühines 1. jaanuaril 2003. a Aretusühistu Eesti Punane Kari.

Samal aastal peatas ETSAÜ oma liikmesuse ETLLis, põhjuseks toodi tollasele juhtkonnale ebasobiv ETLLi eelarve kujundamise metoodika. Järgmised 15 aastat on liikmed sama metoodikat rakendanud. Koostöö juhatusega on laabunud ja ühistu liikmed võtavad osa ühisüritustest või tellivad ajakirja.

ETLLi liikmesus on muutunud veelgi, kuid on asendunud sama loomaliigi teise aretusühinguga. Eesti Lambakasvatavate Selts (ELaS) oli ETLLi asutajaliige. Lambakasvatuse majanduslikkus oli raskustes, sest villa hind muutus tähtsusetuks, liha realiseerimiseks olid tingimused keerukad. Seltsi siseselt olid diskussioonid aretustöö ja äri vahekorra või tähtsusest. Ülekaal kippus äri poole. ETLLi ülesandeks polnud tegevus äri alal ja nii astuski 2015. aastal ELaS ETLList välja. Ilmselt samal põhjusel lahkusid seltsist 2010. a 17 liiget ja asutasid Eesti Tõulammaste Aretusühingu (ETLA), et rohkem suunata aretustöö kodumaiste tõugude aretamisele. ETLA sai riikliku tunnustuse 2015. aastal ja 2016 astusid ETLLi liikmeks.

Viimane liikmevahetus toimus käesoleval aastal linnukasvatases. Eesti Linnukasvatavate Selts (ELS) on samuti ETLLi asutajaliige ja koostöö sujus väga hästi, liiati juhatuse esimees oli hea sidemees ministeeriumi ja ETLLi vahel. Mõlemad pooled olid teadlikud vajalikest infost. 2014 vahetus juhatuse ja tekkisid probleemid. Alul oli samuti probleemiks ETLLi eelarve kujundamine. Kui rakendati nende ettepanekud, see ei rahuldanud ja 2. juulist 2018 on lahkumisavaldus kinnitatud. Ilmselt jäi puudu koostöö tahtest.

Sarnaselt lambakasvatavatega tekkisid ka ELSi sisesed vastuolud vutikasvatuse teemal. VTA püüdis leida seltsi koostööd suurima Järve-

otsa vutifarmiga, kuid tulemuseta. Tulemuseks oli, et mõned vutikasvatajad eesotsas Järveotsaga asutasid 2016 MTÜ Eesti Vutt (EVÜ), kes riiklikult tunnustati ka samal aastal. Ja augustist 2018 on EVÜ ETLLi liige. Kahju on, et muna- ja broileritõugude kasvatajad seltsis pole.

Kakskümmend viis aastat ühistegevust on kinnitanud põhimõtet, et esmalt tuleb põhjalikult diskuteerida funktsioonide üle, mida peab täitma riik ja mida eraõiguslik omaabiorganisatsioon. Eesti loomakasvatajaid teenindavad üleriigiliselt neile kuuluvad eraõiguslikud ühistegelised tõuaretusorganisatsioonid.

Eesti Tõuloomakasvatuse Liit on vahendanud ühistute ja seltside ühiseid probleeme ühistegeliste ja riiklikele institutsioonidele ning aidanud välja töötada seadusandlikke akte. Loomaomanike huvide kaitseks osaletakse läbirääkimistel riigiasutustega.

Aastatel 1994–1997 anti välja 22 infolehte Tõuinfo ning alates 1998. a antakse välja koostöös EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudiga ainukest Eesti loomakasvatuslikku ajakirja Tõuloomakasvatus (20 aasta jooksul 80 numbrit), kus autoriteks on tunnustatud tõuaretuse spetsialistid, teadlased, õppejõud ja ametnikud. Periooditi on saadud toetust ajakirja väljaandmiseks PRIA konkursidelt. 2017. aastal õnnestus ajakirja väljaandmine liita riigihankesse ja seetõttu on loomakasvatajatele ajakiri tasuta aastatel 2018–2020. Ajakiri Tõuloomakasvatus informeerib loomaomanikke, teadlasi, konsulente ja ametnikke olukorrast tõuaretuses, aga samuti söötmise, loomapidamise ja loomade tervise probleemidest, uutest seisukohtadest ja tulevikuvisionidest.

1990. aastal alustati kõikide looma- ja linnuliikide demonstreerimist Tallinna lähedal Luigel. 1994. aastal sai üritus nimeks „Tõuloom” ja alates 1997. a toimub see üritus Ülenurmel koos Tartu sügisnäitusega.

Näitusel demonstreeritakse tõukonkursside võitjaid tuhandetele pealtvaatajatele Eesti Põllumajandusmuuseumi areenil, mille ehitata-

mise finantseerimist toetasid ETLLi liikmed. Veterinaar- ja Toiduamet omistab karikad aasta parimale tõuaretajatele, ETLLi poolt nokkmüts, rosett ja tänukiri. Viie aasta eest tunnustati kahekümne aasta parimateks tõuaretajateks linnukasvatuses prof Harald Tikk, lambakasvatajatest Lenne ja Tiit Kaivo, veisekasvatajatest Lea Puur ja hobusekasvatajatest Andres Kallaste.

Kahekümne viie aasta möödumisel otsustasid ETLLi liikmed tunnustada asutajaliikmete esindajaid. Allkirjad andsid asutamislepingule meie hulgast lahkunud Tõnis Soonets, Enhard Musto ja Leo Kapp. Mõni allkiri pole tuvastatav. Üritusel Tõuloom 2018 tunnustati PhD Matti Piirsalu, pm-knd Kalju Eilartit, pm-knd Enno Siiberit ja pm-knd Andres Kallastet kui aretusühingute esindajaid ning 25 aastat tegevjuhina/presidendina töötanud prof Olev Savelit.

Koostöös Lõunameedia juhi Imre Annusega on valminud viis dokumentaalfilmi:

- „Eestimaa kauneimad tõuloomad ja parimad kasvatajad Ülenurmel 2011“;
- „Eestimaa ohustatud tõud 2012“;
- „20 aastat Eesti kodumaist tõuaretust“, pühendatud ETLLi aastapäevale;
- „130 aastat kodumaist tõuaretust“, ingliskeelsete subtiitritega ja pühendatud Eesti esimesele tõuraamatule;
- „Eesti tõuloomad näitustel“, pühendatud 25. tõuloomanäitusele taasiseseisvunud Eestis. Lõunameedia on teinud koostööd ka ETLLi liikmetega.

Artikleid Olev Savelist või tema ütlemissi

Epakad möllasid kogu hingest

Kaie Päike

29. oktoober 2009 16:20

“Ma nimetaks seda pigem vilistlaste kojutulekuks,” lausus maaülikooli rektor Mait Klaassen suurejoonelise “Elu Parimate Aastate” õhtu ehk vilistlaste kokkutuleku kohta.

Ülivõrded Tartus toimunu kohta on omal kohal. Kogunes ju maaülikooli spordihoonesse ligi kaks tuhat Eesti Põllumajanduse Akadeemia, Eesti Põllumajandusülikooli ning Eesti Maaülikooli lõpetanut.

“Kogu maja lausa kiirgas. “Eesti keeles polegi sellist väljendit, mida tähistab inglise keeles *power*,” lausus rektor Mait Klaassen, kes terve õhtu rahva seas ringi liikus ning ülevast õhkkonnast läbi imbus.

Vanusevahe pool sajandit

Hoolimata nimevahetustest on kõikide õppurite või vilistlaste kohta siiani visalt käibel hüüdnimetus „epakad“.

Kohal oli väga auväärnes eas epakaid. Enne 1955. aastat lõpetanuid oli peol 8.

Kõige rohkem ühelt kursuselt oli kohal 1992. aastal agronoomiateaduskonna lõpetanuid – 23. “See on minu kursus,” rõõmustas Külli Annamaa, üks peo peakorraldajaist.

Olev Saveli saab aasta vilistlase tiitli. Sündmust tunnistavad EMÜ vilistlaskogu juhatuse esimees Jaan Õunapuu ja rektor Mait Klaassen.

Esimest korda valiti aasta vilistlast – žürii ehk vilistlaskogu juhatus valis viie väärrika kandidaadi seast Olev Saveli, kes lõpetas EPA 1962. aastal. Peol oli ka ta naine Miina, kellega nad ühel kursusel käisid. Nende suurepärase tantsuoskuses said veenduda kõik peolised.

Tõuaretusega Eestis rikkaks ei saa

27.01.2009 11:24

Autor: Vambola Paavo

Eesti Tõuloomakasvatajate Liidu president Olev Saveli hindab mullust aastat tõuaretuses edukaks.

Tõuaretus on seni ainuke tegevusala, kus üle riigi tegutseb hästi toimiv organisatsioon.

Eesti Tõuloomakasvatajate Liidu president Olev Saveli on kindel, et tõuaretus jääb püsima rasketest aegadest hoolimata. Ühe eelisenä toob Saveli välja selle, et tõuaretajate töö on apoliitiline ning see ei

sõltu erakondadest ega valitsustest. Saveli hindab valdkonna vastupidavuse tugevaks parameetriks ka seda, et tõuaretusel on Eestis pooleteise sajandi pikkused kogemused.

Tõuaretus on töö tulevikule

Saveli sõnul teenitakse mujal tõuloomade müügiga hästi, Eestis mitte. Praegu lähevad Eestis aretatud veised ja sead Venemaale, Rumeeniasse, Leetu ja Lätisse. „Maht on ikkagi väike, aastas läheb müügiks mõnisada aretatud veist. Varem läks veiseid Venemaale, nüüdseks on seal nõudlus vähenenud,“ rääkis Saveli ja lisas, et venelased tunnevad praegu huvi pigem sigade tõuaretuse vastu.

Emeriitprofessori sõnul on kahetsusväärne see, et Venemaale minevad sead lähevad kokkuvõttes suures osas lihakombinaati. Sealne aretustöö on viimase 15 aastaga alla käinud. „Viiskümmend aastat elasid venelased meie seakasvatuse ja aretuse najal, nüüd kui tuleb ise teadusega tegelda, on allakäik kurvastav,“ märkis Saveli nukrusnoodiga hääles.

Venemaaga äri ajamine on Saveli sõnul riskantne. Puudub tagatis, et varem kokkulepitud loomad ära ostetakse. Muret teevad ka kvoodid, mis ei tule Eesti-poolsele äritegevusele kasuks.

Tõuaretus on küll tulus, ent pole garantiid

Loomaomanikud ei riski kulutusi teha, kui pole kindlust, et kulutatud raha ennast ära tasub. Ka Eestis viljeldav teadustöö tõuaretuse vallas püsib peamiselt entusiasmil.

Emeriitprofessor Saveli kinnitusele on 15 tegevusaasta jooksul läbi aetud tagasihoidliku summaga. Liidu aastane eelarve jääb 170 000–180 000 krooni vahele. Saveli nendib, et teadustöö on jäänud peamiselt vanema generatsiooni õlgadele.

Riik on igal aastal leidnud vahendeid, et liidu tegevust rahastada. Maaülikooli lõpetavad noored tuleksid teadustööle, kuid küsivad

suurt palka. Kui seda Eestis ei suudeta maksta, siis siirdutakse välismaale teadustööle, kus teenistus on märgatavalt kõrgem. See aga tähendab seda, Eesti kõrgkoolist saadavad teadmised leiavad rakedust mujal.

Ajakirja „Tõuloomakasvatus“ antakse aastas välja neli numbrit. Autorite ring on aastate jooksul välja kujunenud ja Saveli sõnul kaastöid manguma ei pea.

Tõuloomakasvatajat Liit, kellel on liikmeid kõikides maakondades, vaatab tulevikku optimistlikult ja loodab, et majandusraskuste kiuste jäädakse pinnale.

Tänaasel aastakoosolekul Tartumaal antakse hinnang kolmeaastasele liidu tegevusele ja valitakse uus juhatus.

Hobused hakkavad Ülenurmel kadrilli tantsima

Heli Raamets

Ajakirjanik (Tartu toimetus)

Maaleht, 03.09.2011, 13:20

Juba kahekümmes näitus

Eestis kasvatatavate tõugude parimaid hobuseid näeb Ülenurmel veelgi. Lisaks saab tõuloomanäitusel näha ka piima- ja lihaveiseid, lambaid, kitsi, sigu, karusloomi ja kodulinde.

“Kõigi tõugude konkursside võitjad on kohal,” kinnitab Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu president Olev Saveli.

Tõuloomanäitus leiab tänavu aset juba 20. korda. “Esimest korda toimus see aastal 1990, kuid järgmisel aastal jäi bensiini- ja ülejärgmisel rahapuudusel ära,” meenutab Saveli.

Tema hinnangul on tõuaretus viimase kahe aastakümne jooksul muutunud, näiteks välismaine aretusmaterjal on kättesaadavam.

“Kõige rohkem on siiski muutunud keskkond, eriti veiste pidamine ja söötmine,” märgib Saveli. See on jõudsalt kasvatanud ka piimatoodangut. Aastal 1966 oli Eesti keskmine piimatoodang lehma kohta 3000 kg, tuhande kilo võrra kasvamisega läks 20 aastat.

Edasi on see aeg kiirenenud. 6000 kg pealt 7000 peale tõusis keskmine toodang vaid kolme aastaga. “Äkki sellel aastal tuleb 8000 keskmi-seks,”

loodab professor. “Uued farmid ja üleminek täisratsioonilisele sööt-misele on meie tõugude potentsiaali välja toonud.”

Kihisevate jookide sissetung on piima tarbimist poole võrra vähendanud

Toimetaja: Aive Sarjas

09.10.2012, 12:30 Maaleht

Kolmapäeval, 10. oktoobril algusega kell 17 saab taasalgavas Eesti Maaülikooli kolmapäevalugude sarjas Tartus Baeri majas kuulata veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi emeriitprofessori Olev Saveli ettekannet „Veis kui põllumajandusressurs“.

Käsitlen oma ettekandes veist kui efektiivset rohusööjat maailmas ja Eestis,“ ütles Saveli. „Samuti tuleb juttu piima- ja lihatootmise tase-mest ning viimastel aastatel valitsevatest trendidest.“

Saveli sõnul on veis parim söödaenergia ja rohusööjatest parim söödaproteiini vääridaja piimaks – näiteks viimase kümne aasta jooksul on piimatootmine väga kiiresti (1,5 korda) suurenenud Hiinas ja Indias ning piimaturg laieneb.

Seevastu nuumveis on üks halvemaid söödaväärindajaid, mistõttu peetakse neid väheväärtuslikel, aga kliimaatiliselt pika vegetatsiooniga piirkondades; nad on suhteliselt vähenõudlikud ja kliimaoludele vastupidavad.

“Mitmesuguste värviliste ja kihisevate jookide sissetung on vähendanud joogipiima tarbimist Eesti peaaegu poole võrra, kuid loodan, et läheme uuele ringile, kus uus põlvkond noori taastab piimajoomise tavad,“ kommenteeris emeriitprofessor praegust olukorda.

Tulevikutrendina näeb Saveli, et piimatootmine ja -saaduste eksport jäävad Eestis põllumajandustootmise juhtivaks haruks.

Eesti Maaülikooli kolmapäevaste teeõhtute eesmärgiks on lähendada ja tutvustada huvilistele populaarteaduslikus valguses maaülikooli uurimissuundi. Teadlaste ettekannetele järgneb arutelu.

Sõbralik õppejõud Olev Saveli

23.11.2013, 12:46 *Maaleht*

Silja Lättemäe

Ajakirjanik

Eesti Maaülikooli emeriitprofessor Olev Saveli annab tudengitele loenguid, juhib Eesti Tõuloomakasvatuse Liitu ja toimetab ajakirja Tõuloomakasvatus. Vormis hoiab end 75-aastaseks saav õppejõud aga võrkpalliga.

Kunagine Eesti Põllumajanduse Akadeemia (EPA) rektor ja professor Olev Saveli on saanud elu jooksul aukirju, medaleid ja tunnustusi rohkem kui keegi teine akadeemilises põllumajandusringkonnas, ometi lööb tema nagu särama, kui tudengite värsket aukirja näitab.

„See on kõige värskem tunnustus,“ muheleb maaülikooli emeriitprofessor, kelle laual ilutseb aukiri „Sõbralik õppejõud 2013“.

Nimelt andsid selle tiitli Savelile Eesti Maaülikooli (EMÜ) veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi üliõpilased, kellele emeriitprofessor veisekasvatuse ja aretusõpetuse kursust annab ning eksameid vastu võtab.

Sellel mehel on arvutamine, arvestamine ja andmete reastamine otsekuu veres, sest kiirelt teatab ta juurde, et nüüd on tema rekordite rida esimeste osas veelgi täienenud.

Olla esimene - see nimekiri on päris pikk. Esimene valitud rektor (Saveli oli EPA, hilisema Eesti Põllumajandusülikooli rektor aastatel 1988-1993), esimene rektorikett, taasisutatud Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi esimene president, konkursi Aasta põllumees žürii esimene esimees, teaduse populariseerimise esimene preemia jpt ametid ning tunnustused.

Sõbraliku õppejõu tiitel anti välja üldse esimest korda ja Olev Savelil oli au olla viie instituudi esimese sõbraliku õppejõu seas. Esimesena sai Saveli ka maaülikooli aasta vilistlase tiitli, samuti teaduse populariseerimise preemia.

Rekordite mees

Oma tõsisematest sportlikest rekorditest mees ise suurt rääkida ei taha. Üksnes sirge rüht, esinduslik olek ja suursugused maneerid näitavad, et selle taga on olnud tõsine treening läbi mitme aastakümne. Ja sedagi mitmel rindel. Nimelt käib Olev Saveli, kes 26. novembril tähistab oma 75. sünnipäeva, praegugi kolm korda nädalas võrkpallitrennis. Selline seniorõppejõudude trennimine päädis 2010. aastal veteranide võrkpalliklubide maailma-meistrivõistlustel Tampere (70+) kuldmedaliga, 2012 hõbemedaliga (75+) vanusegrupis.

Aastakümneid on Olev Saveli ka koos abikaasa Miinaga lihvinud peotantsu oskusi. Pole ühtki suuremat maarahva pidu, kus Savelid oma suurepäraseid tantsuoskusi ei näitaks, võttes elegantseid poognaid parketil. Tantsuoskus viiski Olevi ja Miina juba EPA 1. kursusel kokku. 1973.–1990. aastani käidi järjepidevalt tantsutrennis, mis pää-

dis 1986. aastal standardtantsude seenioride klassis vabariigi meistri tiitliga. Olev Saveli on olnud ka Eesti Võistlustantsu Liidu president aastatel 1991–1994.

„Inimese elu on sarnane seeriavõistlusega, õigemini mitmevõistlusega, kus arendatakse võimeid, vahetuvad tingimused ja vastased, aastate jooksul ka eesmärgid,“ on kirjutanud emeritprofessor oma mälestusteraamatus „Elust, olust ja tõuaretusest“ (2008).

Tõepoolest, selline pühendumine nii oma igapäevatöö tegemistes kui hobides on harukordne. Ja kui arvestada, et lisaks õppejõu ametile on Olev Saveli ka Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu president, samuti ajakirja Tõuloomakasvatuse peatoimetaja, jääb üle vaid kadestada seda raudset järjekindlust ja vitaalsust, kuidas üks soliidses eas akadeemiline mees on kõigega otsekui mängleva kergusega toime tulnud.

Tõi külmlauda ja holsteini tõu Eestisse

Omal ajal oli Eestis põhiline hollandi tüüpi mustakirju kari. Suuresti on ka Olev Saveli teene, et nüüd kasvatatakse meie karjades peamiselt ameerika holsteini tüüpi lehma.

Olev Saveli lõpetas Eesti Põllumajanduse Akadeemia zootehnikateaduskonna 1962. aastal ja mõne aasta pärast kaitses kandidaadikraadi, hiljem tuli põllumajandusdoktori kraad. 1970. aastatel, kui Saveli töötas ELVI sigimisbioloogia kesklaboris, avanes tal võimalus tutvuda karjakasvatusega nii USA-s, Hollandis kui ka Saksamaal. Nähes, kuidas mujal maailmas peetakse peamiselt holsteini tõugu lehma, küpses ka toonaste noorte meeste peas mõte, et nüüd tuleb ka Eestis hollandi tüüp holsteini vastu välja vahetada.

„Ma võisin lõputult kõigile selgitada, et holstein on parem, aga ega nii lihtsalt see kardinaalne pööre läbi ei läinud,“ muheleb Saveli.

Ta meenutab noorte-vanade võitlust. „Olime kõik enam-vähem ühevanused – Enno Siiber, Peeter Kibe, Jüri Kulbin ja mina, mujal maail-

mas ringi käinud ning ameerika holsteini pooldajad. Aga meie opo-
nendid olid nii vanad kui mina praegu,“ räägib Olev Saveli.

Olev Saveli oli Eesti Mustakirju Karja Tõuaretuse nõukogu esimees
1981–1992. Ta meenutab muheledes, kuidas omaaegne teeneline zoo-
tehnik Edgar Keevallik vibutanud ühel koosolekul Saku suures saalis
sõrme: „Poisid, vaadake, et te meie mustakirju karja ära ei riku!“

Nüüd on holstein Eestis kõige levinum piimakarja tõug. „Me tegime
selle otsuse ja astusime karjaaretuses pika sammuga edasi, samas tuli
veel lõputult selgitada, kui tähtis on sööt ja et rohusöötaade kvaliteet
sõltub esimese niite ajast,“ toob emeriitprofessor esile.

1993. aastal kerkis esimene külmlaut Eestisse ja selle ehitas tuntud
talupidaja Arvo Veidenberg Pajumäe tallu Viljandimaal. Veidenberg
kinnitab, et idee külmlauda ehitamiseks tuli just Eesti Põllumajan-
dusülikooli teadurilt eesotsas Olev Saveliga.

Saveli meenutab, kuidas tal 1990. aastatel avanes võimalus käia spet-
siaalselt Ameerikas külmalautadega tutvumas ja ta vaimustus nendest
kohe. Eestisse naasis ta toona kindla mõttega, et ka meie põllumees-
tel peaksid külmaludad olema.

„Tahtsin kohe ehitada Eerikale külmlauta, olin ise veel rektor, aga
näe, mitte kuidagi ei saanud kolleege nõusse!“ Saveli toob esile, et
õnneks tuli teadurite uudse mõttega kohe kaasa Arvo Veidenberg,
kes selle ökonoomsema esimese külmlauda ehitaski.

„Väga suureks takerdajaks ongi eestlase (ettevaatlikkus) umbusk,“
nendib Olev Saveli, kel on tulnud uudseid mõtteid nii loomade pida-
mises kui karjaaretuses läbi aastakümnete juurutada.

Viimasel ajal ta oma sõnul enam teadustööga ei tegele, tegeleb pigem
teaduse propageerimisega.

„Viimaste aastate tegevus on rohkem suunatud Eesti Tõuloomakas-
vatuse Liidule, mille saamislugu loen ka üheks elutöö õnnestumi-

seks,“ teatab emeriitprofessor. Ajakiri, kogumikud, seminarid, filmid, peaaegu iga-aastased eesti maatõu lehmade, eesti lambatõugude, eesti raskeveohobuste ja tori tõu hobuste hindamine vabariiklikel konkurssidel, näituse “Tõuloom” korraldamine ja juhtimine Ülenurmel – kõik need tegevused on talle olulised ja südamelähedased.

Lisaks seob praegune maaülikooli õppejõud oma suured kogemused loengutesse tänaste loomakasvatajate koolitamisel. Ka oma õpilaste üleslugemisel võib tänane õppejõud jõuda uue arvulise rekordini.

Ministrite meelsusest ja väarikusest

HEINO LAIAPEA

21. mai 2014

Kui Tallinnas Laias tänavas 1998. a peeti Põllumajandusministeeriumi 80. aastapäeva, ütles toonane minister Andres Varik, et ei soovi seda afišeerida. Väikeses saalis oli ministeeriumi varamust üles pandud põhjalik näitus Eesti põllumajandusest. Suures saalis peeti kõnesid ja kõlisesid klaasid, Miku sööklas oli hubane olemine. Ilmselt pelgas minister, et meedia hakkab küsima: mis see kõik maksab? Kroonika jaoks pildistati ministeeriumi rahvast osakondade kaupa, samuti maakondade põllumajandusjuhte, endisi ministreid ja ministeeriumiametnikke.

Minister Ivari Padari lemmikväljendiks oli “Põllumajandus tuleb fokuseerida”. Seega – luubi alla võtta. Just Padari otsus oli panna kõigi aegade põllumajandusministrid nähtavale kohale – kolmanda korruse koridori seintele.

Selles ei näinud ka järgmised kolm ministrit poliitilist vastuolu. Oli ju Eestimaal jätkatud põllumajanduslikku tegevust, haritud maad ja kasvatatud karja. Ja seda siin mitmel tasandil juhitud.

Aga 2007. aasta juunis käskis aprillis ametisse asunud minister Helir-Valdor Seeder need 1940.–1991. aastate põllumajandusjuhtide pildid,

väidetavalt oma erakonnakaaslase märkuse põhjal, seintelt eemaldada. Kimpu jäi ta vaid, uue liigituse järgi, üleminekuvalitsuse põllumajandusministri Vello Linnu fotoga, kes oli olnud minister ka varasemal ajal. Igaks juhuks kadus ka Lind...

Nn peavoolumeedia pidas tegu positiivseks, teisitiarvamusi ei võetud avaldada. Vaid üksikud põhimõttekindlamad vanemad mehed (Daniel Märtnmaa, Oolav Tamberg, Olev Saveli) leidsid võimaluse seda avalikult taunida.

Eesti mõjukaim maaelu edendaja on Jaanus Marrandi

Eesti Päevalehe, Delfi, Maalehe ja Turu-uuringute AS-i ühises uurin-gus osutus Eesti mõjukaimaks maaelu edendajaks Jaanus Marrandi.

Uuringus “Eesti mõjukad 2015” reastatakse üheksa päeva jooksul Eesti oluliste valdkondade 20 mõjukamat inimest ning maaelu eden-dajatst tunnistati küsitluses mõjukaimaks OÜ Estonia nõukogu esimees ja Riigikogu liige Jaanus Marrandi (SDE), kirjutab Maaleht.

Marrandi järel on 2. riigikogu esimene aseesimees Helir-Valdor Seeder (IRL), 3. Riigikogu liige Ivari Padar (SDE), 4. OG Elektra omanik Oleg Gross, 5. Tartu Agro juht ja TÜ Laeva Piim nõukogu esimees Aavo Mölder, 6. Eesti Maaülikooli rektor Mait Klaassen, 7. Trigon Capitali juht ja nõukogu esimees Joakim Helenius, 8. AS-i E-Piim ja Eesti Piimaliidu juht Jaanus Murakas, 9. Eestimaa Põllu-meeste Keskliidu president ja mahetootja Juhan Särgava, 10. piima-tootja Kalev Kreegipuu, 11. Eesti Taimakasvatuse Instituudi direktor Mati Koppel, 12. PRIA peadirektor Jaan Kallas, 13. OÜ Väandra juht Ilmar Teevet, 14. Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja juhataja Roomet Sõrmus, 15. Eesti Tõusigade Aretusühistu nõukogu esimees Urmas Laht, 16. Uuetoa talu peremees Jaak Läänemets, 17. Baltic Agro arendusjuht Margus Ameerikas, 18. OÜ Männiku Piim juht Avo Samarüütel, 19. RMK juhatuses esimees Aigar Kallas, 20. Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu liige Olev Saveli.

Turu-uuringute AS uuris kandidaatide mõjukust küsitlusega 1000 inimese seas, kes said nimetada igas kategoorias viis mõjukamat. Ühtlasi arvestas uuring kandidaatide mainimisi sotsiaalmeedias, Google'is, erakondadele tehtud annetusi, samuti 2015. aasta riigikogu valimistel või 2014. aasta europarlamenti valimistel saadud hääli, kuulumist olulisemate firmade ja organisatsioonide nõukogudesse ja juhatustesse, positsiooni tööandjana ning kandidaatide avaldatud raamatute laenutusi raamatukogudest.

Hobune on praktiline loom

Virumaa Teataja, nr. 151, 9 august 2016

Laupäeval peeti Sagadi mõisas juba 22. korda raskeveohobuste päeva. Külastajad said osa hobuste hindamisest ja põnevatest töökatsetest.

Hobust peetakse vahel isegi luksusloomaks: tema pidamine pole odav lõbu ning tänapäeval seostuvad suksud eelkõige ratsataludega. Kuid raskeveohobuste omanikud ütlevad, et vajadusel saab temaga kõik tööd tehtud. Tuleb aga silmas pidada, et tehnika arenguga on raskeveohobuse elu hulga lihtsamaks ja töö kergemaks läinud. Hobupäev algas märade ja täkkude näitusega, kus hobused kõndisid koos omanikuga Sagadi lipuplatsil – kuid mitte niisama. Samal ajal kui päevajuht rääkis võistlustules hobuse esivanematest ja hobuse üldisest ajaloost, jälgis žürii väga täpselt loomade etteastet. Kas teadsite, et Napoleonil olid sõjaretkel kaasas tugevad ardenni tõugu hobused? Nende ristandit kohaliku hobusega tuntakse Eestis nõukogude ümbernimetuskampania tõttu raskeveohobusena.

“Hindamisel vaatame kõige esimesena hobuse välimust: kuidas ta seisab, milline on ta selg, jalad. Kui jalad on halvas asendis, siis peab ka treener ta kõrval pingutama. Hobune peab kõndima vot nii,” kirjeldas žürii liige professor Olev Saveli õiget kõnnakut ning ajas rinna kummi. “Raskeveohobuse tulevik oleneb nüüd noorest põlvkonnast. Kas nad on valmis vanemate tööd enda peale võtma,” sõnas ta. “Kõik, kellel siin raskeveohobused on, teevad nendega ka olulise-

mad tööd ära. Aga hobune koplis on ju tegelikult nagu peremärk,” jätkas Olev Saveli.

Kaheaastane Kelluke, kes Sagadist auhinnaga lahkus, sõitis kohale Järvamaalt. “Me temaga suurt trenni ei tee, ta on veel noor,” rääkis omanik Järvamaa talust. “Aga väiksemaid töid juba vaikselt õpib. Ja talvel veab juba saani,” lisas ta. (VT)

Sagadis lehvisid laupäeval lakad. Žürii liikme professor Olev Saveli sõnul tuleb hobuse esitlemisel vaadata, et hobune tõepoolest esiplaanile jääb. “Omanik ei tohi tähelepanu loomalt kõrvale juhtida, sel päeval peab ta laskma loomal särada,” ütles Saveli. Ja hobused särasid tõesti uhkesti. MARIANNE LOORENTS.

Dokumentaalfilm Eesti tõuaretusest

Maaleht

16.11.2016, 18:41

Eesti tõuaretuse ajaloost on valminud dokumentaalfilm „130 aastat kodumaist tõuaretust“, mis räägib Eestis tehtud veiste aretustööst esimestest tõulehmadest tänapäevani.

Filmi tellija on Eesti Tõuloomakasvatuse Liit ja teostaja Imre Annus LõunaMeediast. Filmi autor on emeritprofessor Olev Saveli.

Filmi autor kirjutab tutvustuses, et Eestisse jõudis loomakasvatuse ja tõuaretuse korraldamise uus ajajärk 1885. aastal. Niisiis möödus mullu 130 aastat esimese tõuraamatu avamisest Eestis.

Kodumaise tõuraamatu aastapäeva on tähistatud korduvalt, aga tõuraamatu 130. aastapäeva puhul valmis Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu tellimisel kolmeosaline dokumentaalfilm, mis annab ülevaatliku pildi Eesti loomakasvatuse ja tõuaretuse ajaloost ning tulevikuplaanidest.

Film on suurepärane infoallikas Eesti tõuaretuse kuulsusrikka ajaloo kohta ja algab sellega, kuidas 1830. aastatel toodi Eestisse esimesed tõuveised. Filmi lõpuks jõuame välja tänapäeva.

Filmi materjal koguti 2015. aasta jooksul, kui võttegrupp külastas tõuaretuse ettevõtteid, üritusi või loomakasvatuse ettevõtteid. Materjali kogunes mitme filmi jagu, mistõttu esialgne ühetunnine maht sai ületatud.

Filmi esimeses osas “Algusaastad” meenutatakse Eesti loomakasvatuse algusaegu ning selle arengut kujundanud ühiskondlikke-sotsiaalseid taustajõude.

Teises osas “Okupatsiooniaastad” keskendutakse Eesti loomakasvatuse ja tõuaretuse olukorrale pärast Teist maailmasõda. Näha saab unikaalseid kaadreid toonastest loomakasvatusspetsialistidest ning sedagi, millistes tingimustes tuli säilitada tõuaretuse põhimõtteid.

Kolmas osa “Taasiseseisvunud Eesti” pakub ülevaadet loomakasvatuse tänapäeva kujundavatest teguritest. Filmi on näidatud Tallinna televisioonis.

Väikese nudipea kasvatajad usuvad oma eesti maatõusse

Silvia Paluoja

4. mai 2017

MAA ELU

„Loomakasvatusteadlane Olev Saveli möönis Ares maakarja kasvatajate seltsi kokkusaamise järel, et maatõugu veiste pidamine on nagu usu küsimus ja selle levitamisega tegelevad entusiastid.

„See on usu küsimus, sest maatõug on nudi, ilusa värvusega, sõbraga sõber ja vaenlasega vaenlane ja kui mõni suurema tõu esindaja juures on, siis ta paneb oma õigused maksma,“ iseloomustab Saveli põlistõu-

gu, keda on jäänud pooleteise tuhande ringis. „Kui maatõu kasvatajate lapsed on ka sama usku, siis kari edeneb ja seda peetakse edasi. Aga väikeste karjade puhul on tihti nii, et lapsed on orienteeritud hoopis teistele tegevustele, neil on muu haridus ja see on probleem, sest lõikab vahelt jätku ära, tuleb veised müüa, aga kõige hullem on, kui nad tapamajja saadetakse.”

Eesti maakarja kasvatajate seltsi nimetab Saveli vapraks, sest tegemist on ohustatud tõuga, mille puhul ei saa kommertstegevust rakendada, vaid tuleb oma aretusmaterjali sorteerida, leida sealt omadustelt parimad, viia õige pull ja õige lehm kokku.

„Probleem on muidugi see, et karjad on väikesed, pulle enamasti saadakse suurematest karjadest, kes on jõudluskontrolli all, aga ka väike kari soovib pulli kasutada, kuigi võimalus on kasutada ka kunstlikku seemendust,” nendib Saveli.

EHSi kodulehekül

Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu liikmed kohtusid 8. detsembril 2017 Ülenurmel, kus Maaeluministeeriumi, PRIA, VTA ja Eesti Maaülikooli esindajate osavõtul toimus selle aasta viimane koosolek. Tehti kokkuvõtteid aretustoetuse taotlemisest ning kavandati uue aasta tegevusi. Eesti Tõuloomakasvatajate Liit annab välja ajakirja Tõuloomakasvatus. Ajakiri on ilmunud juba 20 aastat. Seekord tänati kõiki, kes ajakirja väljaandmisesse on panustanud.

Kõige aktiivsem on seejuures olnud Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu president, emeriitprofessor Olev Saveli. Järgmisel aastal tähistame Liidu 25. tegevusaastat ja koos tehakse kingitus Eesti Vabariigi 100. aastapäevaks. Eesti Hobusekasvatajate Selts on Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu asutajaliige.

Keavas sai näha pirakaid tõupulle

28. juuni 2018 16:50

26. juunil toimus Raplemaal Keavas Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu (ETKÜ) seemendusjaama territooriumil pullide paraad.

Tegemist on traditsioonilise kord aastas toimuva ETKÜ pullide esitlusega, kus piimakarjakasvatajatel on hea võimalus näha väga suuri tõupulle.

Päeva vedas ja ETKÜ tegemistest rääkis ning tõupulle tutvustas ühistu juhatuse esimees Tanel-Taavi Bulitko. Kohale oli tulnud poolsada farmerit, kes huviga kuulasid infot pullide kohta. Saadi teada kõik oluline, nagu looma pärinemine, vanus, iseloom, järeltulijate arv, tervisenäitajad jms. Välimikku said osalejad ise kohapeal hinnata ja mõelda, millise pulli järglasi nad oma karja sooviksid.

Foto: Meelika Sander-Sõrmus

Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu presidendi, emeriitprofessori Olev Saveli sõnul on selline pullinäitus ideaalne koht igale piimafarmi pidajale tegemaks parimat valikut oma karja täiendamisel. „Kuuekümne- ja seitsmekümne aastat olid sellised näitused väga populaarsed igas seemendusjaamas. Toona olid pullid noored ja väikesekasvatulised ning nad realiseeriti varakult. Nüüd on aga tõupulli iga ühe kümne aasta, pullid on suured ja pirakad, aga samas rahulikuma iseloomuga. Aeg on läinud edasi, on tehtud kõva aretustöö, nüüd on prognoositud aretusväärtusega genoompullid ja neid tuleb näidata,“ selgitas asja olemust Saveli.

Tunnustused

- Eesti Maaülikooli aasta vilistlane 2009
- EPA/EPMÜ/EMÜ üliõpilasesinduse 20. aastapäeva tunnustusmärk 2010
- Võrkpalliklubide maailmameistrivõistlustel Tamperes kuldmedal 70+ meeskonnas 2010
- Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja tänukiri 15. aastapäeva puhul 2011
- Hõbemedal võrkpalliklubide rahvusvahelisel võistlusel Tamperes Eesti veteranide 75+ meeskonnas 2012
- EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi üliõpilase sõbralikum õppejõud 2013
- Eesti Maakarja Kasvatajate Seltsi auliige – 24.04.13
- Maaeluministeeriumi tänukiri ja Jaan Poskale pühendatud meenemünt – 2018
- Deutsche Gesellschaft für Züchtungskunde tänukiri 25 aasta liikmelisuse puhul – 2018

Fotode valik

Korduvalt viimane loeng

Arvukas auditoorium

Õppekursioonile

2011. aasta eesti punase ja eesti holsteini Viss, kumb on kumb?

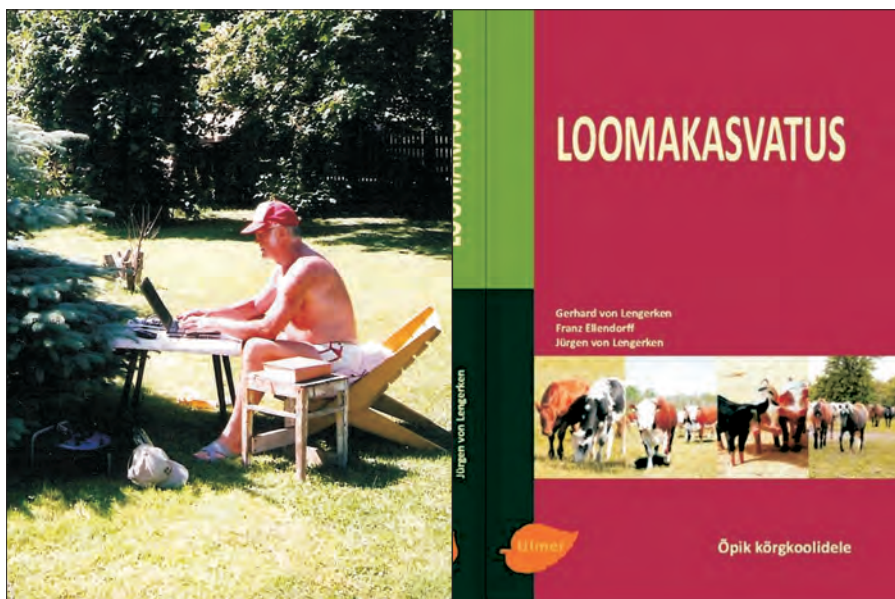
Eesti eluearekordi lehm Jacqueline (Tartu Agro) tootis üle 175 tonni piima

EPA võimla tagasiandmine Maarja kirikule 2017

Kunagised EPA võimla võrkpallurid/aspirandid Jaan Praks, Peeter Kibe, Olev Saveli ja Jüri Kasesalu

Suvine tõlketöö saksa keelest eesti keelde Õpik ilmus 2012

EMÜ aastapäeva aktus

Rektor Mait Klaassenile pani rektoriraha kaela vabariigi president Kersti Kaljulaid, kohal olid veel neli endist rektorit

EPA/EPMÜ/EMÜ esimene aasta vilistlane 2009 koos vilistlaskogu esimehe Jaan Õunapuuga

Õhtu jooksul pääseti ka tantsupõrandale

Aasta vilistlaste arv on kasvanud jõudsalt

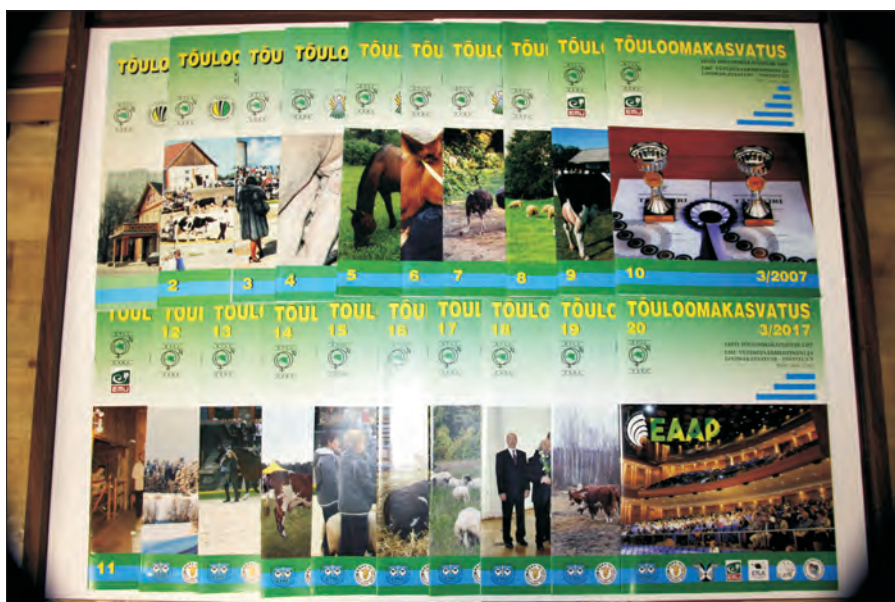
Eesti Tõuloomakasvatuse Liidu (asutatud 1993) koosolek

Koosolijad ühisel pildil

Koostatud ja toimetatud kogumikud

Kahekümne aasta ajakirjade esikaaned

ETLLi väljaannete tehniline toimkond koos OÜ Paar trükikoja esindajatega

Imre Annuse (LõunaMeedia) kaamera- ja režii töö aitas kaasa viie dokumentaalfilmi sünnile

Iga-aastase TÕULOOMA ürituse toimekond: Katrin Reili (VTA), Aavo Mölder ja Olev Saveli (ETLL)

Ülenurme aren jääb meenutama meie tegemisi

Ta tõuseb siiski

Heli Sadam on nelja suurmajandi loomakasvatustjuht

Eesti maatõu 2017. a parim tõuaretaja Ants Aaman

Rahvalemmiku selgitamiseks komplekteeritakse kohtunike kogu

Ja siin on rahvalemmik 2018 – poni Pipi

Maaeluminister Tarmo Tamm andis ETLLi 25. aastapäeva puhul tänukirja Olev Savelile

Saksamaa tõuaretusseltsi president dr Otto-Werner Marquardt andis Bonnis tänukirja

Lähme rukist peksma, Andres Kallaste ja Merli Sild kutsuvad

Lapseõlvest tuttav undamine paitab kõrvu

Tori hobusekasvanduse dünastia esindaja meistertreener Vambo Tali

Võimalus tutvustada aretustoetuse probleeme maaeluminister Tarmo Tammele

Suvi algab Saarte Vissi konkursiga (mõnel aastal olen hinnanud eesti maatõugu)

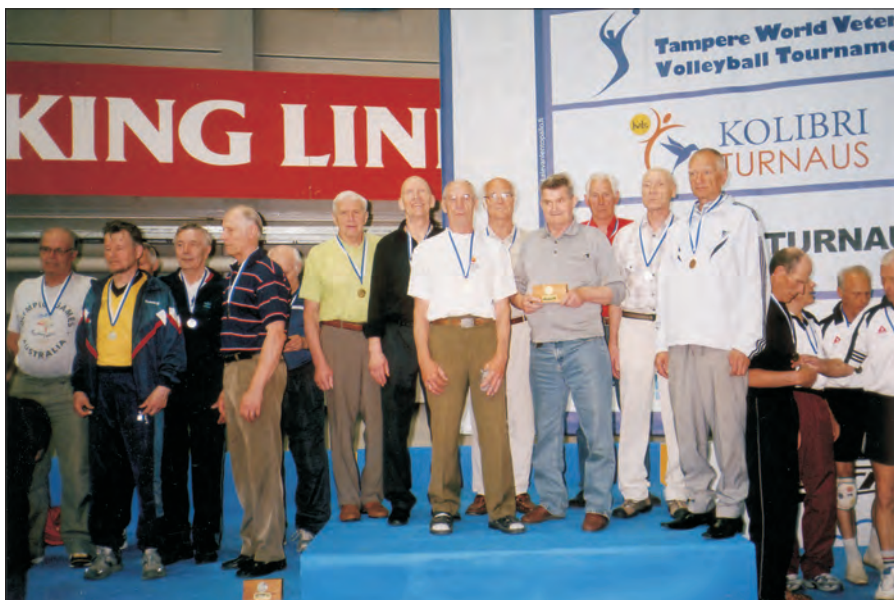
Igal aastal hindame esitlejaid, 2018. a parim Ats Raud (Rauni POÜ)

Ülenurmel valiti 2018. a EHF Vissiks Mehu (AS Adavere Agro) ja EPK Vissiks Jasmiin (OÜ Kõpu PM)

ETLL tänas perekond Randa eesti raskeveehobuse propageerimise eest

Võrkpalliklubide maailmameistrite kuldmedal 2010 Tampere

Iganädalane Tartu võrkpalliveteranide sõprusring

Faehmanni nime kandis Miina sünnijärgselt

Tütar Sigrid

Pere koos ja Sigridil käes TÜ psühholoogiaõppe diplom

Joosep lõpetas gümnaasiumi

Tarmo koos isaga

Poisid 2006. aastal: vasakult Sigridi pojad Joosep ja Randel ning Tarmo pojad Saul ja Samuel

Poisid vastupidises järjekorras 2012. aastal

Meie kuldpulmad 2012, fotol koos õe Hilja kahe põlvkonnaga

Väike esinemine pulmalistele

Tarmo on vanematel külas, keskel Randel ja Joosep

Võsu on lastele meelispaigaks, Tarmo käib senini võrkpalliturniiridel

Õde Hilja Hakmann Ülenurmel külas

Meie vanemate sünnist möödus tänavu 105 aastat

Sünnikodu on Lehti asundustalu (valmis 1937) Raikküla vallas

Talumaade ja hoonete eest kannab hoolt õde Hilja, abiks käivad tema kaks põlvkonda lapsi

Hilja pojad Alar ja Armin esiplaanil ning tütrepoeg Allan tegevuses

Allani gümnaasiumi lõpetamisel oli koos pere ja (paremal) meie täditütretütär Ester

Tarmo kodu Hiiul

Meie koos Sigridi perega elame Ülenurmel

Randeli mõtted on Kõrgemas
Kunstikoolis Pallas

Praktikal Inglismaal

EPA Jaama ühiselamu 25. tuba jälle koos, Arvi Kallakmaa ja Enn Mõttus (nüüd kõik 80+)

Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi taastasime 1989, siin järgmised presidendid Helder Peterson ja Arvo Leola

Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu tähistas suurejooneliselt märtsis, Eesti Tõuloomakasvatuse Liit septembris TÕULOOMaga 25. aastapäeva

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja asutasime 1996, aga peole kutsutakse auliiget ikka

Hele ja Jaan Siilak viisid tantsuklubi Stiil (40 a) tantsijad rahvusvahelisele tasemele; õnnitleb Eesti Võistlustantsu Liidu president 1991–1994

Stiilile eelnes veteranide klubi Ki-Ki-Ae

